

T.C.
KIRŞEHİR AHİ EVRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

LATİFE TEKİN'İN ESERLERİNDE ANNELİK KAVRAMI

Hazırlayan
Evrım DEMİR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Kırşehir-2024

©2024-Evrim DEMİR

T.C.
KIRŞEHİR AHİ EVRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

LATİFE TEKİN'İN ESERLERİNDE ANNELİK KAVRAMI

**THE CONCEPT OF MOTHERHOOD IN THE WORKS OF LATİFE
TEKİN**

Hazırlayan

Evrım DEMİR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman

Doç. Dr. Kadir Can DİLBER

Kırşehir-2024

KABUL VE ONAY

Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yeni Türk Edebiyatı Bilim Dalı yüksek lisans öğrencisi, Evrim DEMİR tarafından hazırlanan “Latife Tekin’in Eserlerinde Annelik Kavramı” adlı tez çalışması 07/11/2024 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından oybirliği/oyçokluğu ile **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

Danışman Doç. Dr. Kadir Can DİLBER (İmza)

Ünvanı Adı Soyadı

Üye Doç. Dr. Hilal AKÇA ÖCAL (İmza)

Ünvanı Adı Soyadı

Üye Doç. Dr. Kadir Can DİLBER (İmza)

Ünvanı Adı Soyadı

Üye Dr. Öğr. Üyesi Fatih Dinçer (İmza)

Ünvanı Adı Soyadı

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

.../.../20..

(İmza)

Prof. Dr. Cemalettin İPEK

Enstitü Müdürü

Bu tez çalışması ..... tarafından .....nolu proje ile desteklenmiştir.

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

Tezim sadece Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.

Tezimin .....yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

.../.../2024

Evrin DEMİR

İmza

ÖZET

LATİFE TEKİN'İN ESERLERİNDE ANNELİK KAVRAMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan: Evrim DEMİR

Danışman: Doç. Dr. Kadir Can DİLBER

2024- VIII-84

Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı

Jüri

Doç. Dr. Kadir Can DİLBER

Doç. Dr. Hilal AKÇA ÖCAL

Dr. Öğr. Üyesi Fatih DİNÇER

Türk edebiyatında kadın ve annelik kavramları, geniş bir çerçevede incelenen ve çeşitli disiplinlerden araştırmacıların ilgisini çeken temalardandır. Edebi eserlerde kadınlar genellikle idealleştirilmiş ve geleneksel olarak belirlenmiş toplumsal rollerle ilişkilendirilir. Anneler ise edebi eserlerde genellikle sevgi dolu, fedakâr ve koruyucu birer figür olarak tasvir edilir, bu da toplumun annelik idealiyle uyumlu bir portre çizer. Bu bağlamda, Türk edebiyatında kadın ve annelik konularını işleyen bir örnek olarak Latife Tekin'in eserleri öne çıkar. Latife Tekin, eserlerinde kadınların toplumdaki yerini ve annelik rollerini ele alırken geleneksel cinsiyet normlarını ve aile yapısını sorgulayan bir yaklaşım benimser.

Bu çalışma, toplumsal cinsiyet rolleri arasında önemli bir yer tutan annelik kavramını ele alarak, Latife Tekin'in eserlerinde annelik sembollerinin toplumsal, kültürel ve psikolojik katmanlarını incelemeyi amaçlamaktadır. Araştırmada, metinlerde yer alan annelik kavramının yazarın eserlerinde nasıl şekillendiği ve bu sembollerin ne şekilde işlendiği analiz edilecektir. Metodoloji olarak, Tekin'in eserlerinde yer alan annelik sembollerinin ayrıntılı bir analizi yapılacaktır. Bu bağlamda, toplumsal cinsiyet rolleri, anne-kız ilişkileri, kadının/annenin metalaştırılması ve ötekileştirilmesi gibi unsurlar derinlemesine irdelenecektir. Çalışmanın temel hedefi, Latife Tekin'in eserlerinde annelik kavramının edebi ve toplumsal açıdan önemini vurgulamak, Türk edebiyatındaki annelik temsillerine yeni bir bakış açısı kazandırmak ve bu yolla toplumsal cinsiyet çalışmalarına katkı sunmaktır.

Anahtar Kelimeler: Kadın, Anne, Annelik, Meta-Anne, Latife Tekin.

ABSTRACT

THE CONCEPT OF MOTHERHOOD IN THE WORKS OF LATİFE TEKİN

Preparer: Evrim DEMİR

Advisor: Doç. Dr. Kadir Can DİLBER

2024- VIII-84

Kırşehir Ahi Evran University, Graduate School Of Social Sciences

Department of Turkish Language and Literature

Jury

Doç. Dr. Kadir Can DİLBER

Doç. Dr. Hilal AKÇA ÖCAL

Dr. Öğr. Üyesi Fatih DİNÇER

The concepts of women and motherhood in Turkish literature are among the themes that are examined in a wide framework and attract the attention of researchers from various disciplines. In literary works, women are often associated with idealized and traditionally established social roles. Mothers, on the other hand, are often portrayed in literary works as loving, self-sacrificing and protective figures, which paints a portrait in line with society's ideal of motherhood. In this context, Latife Tekin's works stand out as an example of women and motherhood in Turkish literature. In her works, Latife Tekin takes an approach that questions traditional gender norms and family structure while addressing the place of women in society and their roles as mothers.

This study aims to examine the social, cultural and psychological layers of motherhood symbols in Latife Tekin's works by addressing the concept of motherhood, which has an important place among gender roles. In the research, it will be analyzed how the concept of motherhood in the texts is shaped in the author's works and how these symbols are processed. As a methodology, a detailed analysis of the symbols of motherhood in Tekin's works will be made. In this context, factors such as gender roles, mother-daughter relations, commodification and marginalization of women/mothers will be examined in depth. The main objective of the study is to emphasize the literary and social importance of the concept of motherhood in Latife Tekin's works, to gain a new perspective on the representations of motherhood in Turkish literature, and to contribute to gender studies in this way.

Keywords: Woman, Mother, Motherhood, Meta-Mother, Latife Tekin.

ÖN SÖZ

Kadın kavramı, toplumsal cinsiyet rolleri, biyolojik özellikler, kültürel normlar ve tarihsel bağlamlar gibi çok katmanlı ve dinamik unsurlar içeren karmaşık bir yapıya sahiptir. Kadınlık, biyolojik cinsiyetin ötesine geçerek, toplumun kadına atfettiği roller ve beklentiler doğrultusunda şekillenir. Bu kavram, tarihsel süreç içinde sürekli değişim göstererek kadınların sosyal, ekonomik ve politik alanlardaki konumlarını yeniden tanımlamalarına olanak tanır. Feminist teoriler, kadınların maruz kaldığı eşitsizlikleri ve ayrımcılıkları analiz ederek toplumsal cinsiyet adaletine ulaşmayı hedefler. Bu bağlamda, kadın kavramı, bireysel deneyimler ve toplumsal yapıların kesişiminde, sürekli olarak yeniden inşa ve müzakere edilen bir anlam dünyasını ifade eder.

Toplumda kadın, çoğunlukla annelik rolü üzerinden kabul görür. Annelik, biyolojik, psikolojik ve toplumsal boyutlarıyla çok yönlü bir kavramdır. Biyolojik açıdan annelik, doğum ve çocuk bakımını içerirken; psikolojik olarak annelik, çocukla kurulan duygusal bağ ve ebeveynlik sorumluluklarını kapsamaktadır. Toplumsal düzlemde ise annelik, kültürel normlar ve toplumsal beklentiler doğrultusunda şekillenir ve farklı kültürlerde farklı anlamlar kazanır. Annelik, toplumsal cinsiyet rolleri ve beklentileri bağlamında incelendiğinde kadın kimliğinin ve deneyiminin temel bir bileşeni olarak öne çıkar.

Modern akademik çalışmalarda anneliğin, yalnızca bireysel bir deneyim olmadığı, aynı zamanda toplumsal yapıların ve politikaların etkisiyle biçimlendiği vurgulanmaktadır. Dolayısıyla annelik, bireysel, kültürel ve toplumsal dinamiklerin kesişiminde yer alan bir olgu olarak analiz edilir. Anne, yalnızca bir canlının dünyaya gelmesini sağlayan figür değil, aynı zamanda çocuğun yaşam becerilerini kazandığı sürecin rehberidir. İlk bakım veren ve bireyin gelişim sürecinde rehberlik eden bu figür hem biyolojik hem de toplumsal olarak önemli bir rol üstlenir.

Konuyla ilgili daha önce yapılan çalışmalar Ensar Kesebir, *Tanzimat Romanında Anne* adlı yüksek lisans tezi, Seda Başer Çoban, *Tanzimat'tan Servet-i Fünun'a Çocuksuzluk* adlı yüksek lisans tezi, Zehra Kaplan *19. Yüzyıl Romanında Annelik Olgusu (1870-1900)* adlı doktora tezi incelenmiş ayrıca Latife Tekin ve eserleri üzerine yazılmış olan tezler: *Latife Tekin Romanlarında Kadın ve Kadın Eğitimi* (Bağdagül Kayabaş 2017), *Latife Tekin'in Romanlarında Şahıs Kadrosu* (Erdal Açıkyol 2017), *Latife Tekin'in Romanlarında Göç* (Hüseyin Tapan 2023), *Kolberg'in Ahlaki Gelişim Kuramı Çerçevesinde Latife Tekin'in Roman Şahıslarının İncelenmesi* (Onur Can Şahin) incelenmiştir.

Bu çalışmada, kadının toplumsal kabulünün ilk ve en önemli ölçütü olarak görülen annelik kavramı ele alınmıştır. Annelik kavramının daha net bir şekilde ifade edilebilmesi

amacıyla önce kadın kavramı açıklanmış, kadına atfedilen annelik rolü ve bu rolün toplumun anneye karşı tutumlarına nasıl yansıdığı incelenmiştir. Ayrıca, bu tutumların anne-kız ilişkilerine etkisi, kadının ötekileştirilmesi ve metalaştırılması bağlamında analiz edilmiştir.

Çalışma, Latife Tekin'in romanları temel alınarak, postmodern dönemde annelik rollerinin zamanla değişime uğrayıp uğramadığını incelemektedir. Tez, üç ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, kadın ve anne kavramları açıklığa kavuşturulmuş, anneliğin fiziksel ve psikolojik süreçleri ile annelik deneyimlerinin ve tutumlarının çocuklar üzerindeki etkileri tartışılmıştır. Aynı zamanda, kadının ötekileştirilmesi, metalaştırılması ve medyadaki temsili ele alınmıştır. İkinci bölümde, Cumhuriyet Dönemi öncesi annelik, Cumhuriyet Dönemi'nde annelik, Latife Tekin'in hayatı ve sanat anlayışı, üçüncü bölümde ise kadın ve anne figürleri, anne-kız ilişkileri, annenin ötekileştirilmesi ve metalaştırılması bağlamında Latife Tekin'in eserleri incelenmiştir.

Latife Tekin, Cumhuriyet Dönemi'nde aile, kadın ve anne temalarını işleyen bir yazar olarak postmodern dönemde eser vermesine rağmen, özellikle yoksul coğrafyalarda yaşayan kadın ve annelerin sosyal düzen içindeki yerinin değişmediğini vurgulamaktadır. Çalışmanın odak noktasını Latife Tekin'in eserlerinin oluşturmasının nedeni, kadın bir yazarın eserleri üzerinden annelik kavramının edebiyattaki yansımalarının daha kolay tespit edilebilecek olmasıdır. Bu bağlamda, Latife Tekin ve eserleri araştırmanın temel inceleme konusu olarak seçilmiştir.

Çalışmayı hazırlarken desteklerini esirgemeyen danışman hocam Doç. Dr. Kadir Can DİLBER; akademik hayatımın en başında bu yola teşvik eden hocam Prof. Dr. Salahaddin BEKKİ; arkadaşım Gamze Nur DOĞAN ve beni destekleyen aileme sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
BİLDİRİM	ii
ÖZET	iii
ÖN SÖZ.....	v
GİRİŞ.....	1
BİRİNCİ BÖLÜM.....	3
1.TOPLUMSAL CİNSİYET BAĞLAMINDA KADIN VE ANNELİK	3
1.1. Kadın Kavramı	3
1.2. Anne Kavramı	8
1.2.1. Hamilelik ve Doğum	11
1.2.2. Anneliğin Sosyal ve Psikolojik Süreçleri.....	14
1.3. Anne ve Öteki Arasındaki İlişki.....	16
1.4. Meta-Anne: Dişilik ve Metalaştırma.....	20
1.5. Psikoloji ve Kadın-Anne İlişkisi	23
1.6. Medya ve Kültürel Ürünlerde Anne İmajları	26
İKİNCİ BÖLÜM.....	31
2.TÜRK EDEBİYATINDA ANNELİK KAVRAMI.....	31
2.1. Cumhuriyet Dönemi Öncesinde Annelik	31
2.2. Cumhuriyet Dönemi Edebiyatında Kadın ve Annelik	33
2.3. Latife Tekin'in Hayatı ve Sanat Anlayışı.....	34
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM:.....	38
3.MODERN TÜRK EDEBİYATINDA ANNELİK DENEYİMİ VE KADININ KİMLİK ARAYIŞI.	38
3.1. Latife Tekin'in Eserlerinde Kadın Temsilleri: Bireysel ve Toplumsal Yansımalar	38
3.2. Latife Tekin Romanlarında Hamilelik, Doğum ve Annelik Deneyimleri.....	42
3.3. Latife Tekin'in Eserlerinde Anne- Kız İlişkileri	48
3.4. Toplumsal Dışlanma, Ötekileştirme ve Ayrımcılık: Annenin ve Kadının Metalaştırılması	56
SONUÇ:.....	64
KAYNAKÇA	67
ÖZ GEÇMİŞ.....	74

GİRİŞ

Işığı niye açtın anne? Karanlığın ışığını neden söndürdün?

Eduardo Galeano

Kadın ve annelik kavramları, insanlık tarihinde toplumsal, kültürel ve bireysel düzeyde köklü bir geçmişe sahip olan ve bu süreç içinde çeşitli evrimler geçirmiş olgulardır. *Kadın*, toplumların yapılarını şekillendiren ve kültürel değerlerini belirleyen bir varlık olarak kabul edilir, *annelik* ise, insanın varoluşunun temelinde yer alan ve toplumların devamlılığını sağlayan bir role sahiptir. Kadın ve annelik kavramları, tarih boyunca farklı kültürlerde ve dönemlerde farklı şekilde değerlendirilir. Antik dönemlerden itibaren, bu kavramların mitolojik, dini ve kültürel metinlerde sık sık yer alarak çeşitli rollerle temsil edildiği görülür. Antik Yunan mitolojisinde tanrıçaların anne figürleriyle önemli bir yer işgal etmesi, Hristiyanlık öncesi ve sonrası dönemlerde Meryem Ana gibi kutsallaştırılan annelerin büyük bir saygı görmesi bu konuda örnek teşkil eder.

Antik Yunan mitolojisinde Hera, Demeter ve Athena gibi tanrıçalar anne figürleriyle bir yer işgal ederken, Romalılar arasında Ceres, Vesta ve Juno gibi tanrıçalar da benzer bir rol oynar. Orta çağ ve Rönesans dönemlerindeyse Hristiyanlık etkisi altında kadın ve annelik kavramları farklı bir perspektiften ele alınır. Orta çağ boyunca, kadınlar genellikle anne, eş, evin yöneticisi olarak sınıflandırılır ve Hristiyanlık inancına göre, Meryem Ana gibi kutsal bir anne modeli üzerinden idealize edildiği görülür. Orta çağ aynı zamanda, cadı avları ve cadı inançları gibi karanlık bir dönemi de işaret eder ve bu dönemde kadınlar, büyücülük ve doğaüstü güçlerle ilişkilendirilerek toplumun dışlanmış ve suçlanmış bir kesimi olarak algılanır.

Rönesans dönemi ise Avrupa'da kültürel bir yeniden doğuşa işaret eder ve kadınlar bu dönemde sanatsal eserlerde daha geniş bir şekilde temsil edilir. Kadınların sanat eserlerindeki temsilleri, dönemin toplumsal, kültürel ve ideolojik dinamikleri tarafından şekillenir. Rönesans dönemi portrelerinde, kadınlar genellikle güzellik ve zarafet vurgusuyla idealize edilir ve çoğu zaman pasif veya ikincil bir konumda resmedilir, erkekler ise genellikle güçlü ve otoriter figürler olarak betimlenir. Aydınlanma dönemi ve sonrasında ise kadın ve annelik kavramları daha çok bireysel özgürlükler, eşitlik ve feminizm gibi konuların merkezine yerleştirilir. Modern ve modern sonrası dönemde kadın ve annelik kavramları, postmodernizm ve çağdaş düşünce akımlarının etkisiyle daha karmaşık ve çeşitli bir perspektiften ele alınır. Bu dönemde,

toplumsal cinsiyet rolleri ve kimlikleri, geleneksel alguların ötesinde değerlendirilir ve çeşitlilik vurgulanır. Postmodern düşünce, kadınların yaşam tarzları, deneyimleri ve kimlikleri konusunda tek bir evrensel gerçeklikten ziyade çeşitli ve çoklu bir perspektifin olduğunu kabul eder. Bu bağlamda, kadınlar edebiyat, sanat ve medya gibi alanlarda daha çeşitli ve kapsamlı bir şekilde temsil edilir. Modern sonrası dönem, kadın edebiyatı ve toplumsal cinsiyet çalışmaları açısından önemli bir kırılma noktasıdır. Bu dönemde, geleneksel cinsiyet rolleri ve kimlikleri sorgulayan postmodernizm ve çağdaş düşünce akımları etkili olur. Dolayısıyla, annelik gibi kadınlık deneyimlerini ele alan bir çalışmada, modern sonrası dönemin kadın yazarlarının eserlerine odaklanmak kavramları daha anlaşılır kılar.

Latife Tekin'in eserleri, bu dönemin önde gelen kadın yazarlarından biri olarak kadın deneyimlerini, toplumsal normları ve kimlikleri sorgulayan bir yaklaşıma sahiptir. Onun eserlerinde annelik kavramının ele alınması, modern sonrası dönemin kadın ve annelik temsillerini anlamak için uygun bir alan sunar. Bu çalışmanın amacı, Latife Tekin'in eserlerindeki annelik kavramını, toplumsal cinsiyet rolleri ve kimlik arayışları bağlamında anlamak ve Türk edebiyatında annelik temsillerinin modern sonrası dönemdeki evrimini ortaya koymaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1.TOPLUMSAL CİNSİYET BAĞLAMINDA KADIN VE ANNELİK

1.1. Kadın Kavramı

Kadın kavramı, biyolojik cinsiyet farklılıkları ve doğurganlık yeteneği gibi özellikler ışığında tanımlanan bireyleri ifade eden bir terimdir. Türk Dil Kurumu'nun Türkçe Sözlük'ünde kadın, "erişkin dişi insan", "analık veya ev yönetimi bakımından gereken erdemlere sahip olan" ve "evlenmiş kız" olarak tanımlanır (Türkçe Sözlük, 1998: 1148). Kadına yönelik yaklaşımlar tarih boyunca çok sayıda düşünür ve araştırmacı tarafından çeşitli perspektiflerden ele alınır; bu yaklaşımlar kültürel, tarihsel ve bireysel bağlamlara göre şekillenir ve kadınların toplumsal, bireysel ve varoluşsal rollerine dair derinlemesine tartışmalara yol açar. Filozoflardan sosyologlara, feminist teorisyenlerden psikologlara kadar geniş bir yelpazeye yayılan araştırmacılar, kadın kimliğini ve toplum içindeki yerini farklı açılardan inceleyerek bu kavramın çok boyutlu doğasını ortaya koyar.

Dini metinlerde kadın kavramı erkeğe yardımcı olan, onu tamamlayan bir varlık olarak ele alınır. Tevrat'ın ilk kitabı olan Yaratılış (Bereşit), insanın yaratılışını ve kadın ile erkeğin birbirini nasıl tamamladığını anlatır. İlk insan olan Adem'in yaratılışından sonra Tanrı, Adem'in yalnız olmasının iyi olmadığını düşünerek ona bir yardımcı yaratmaya karar verir: "Adem'in yalnız kalması iyi değil" dedi, "Ona uygun bir yardımcı yaratacağım... Adem'den aldığı kaburga kemiğinden bir kadın yaratarak onu Adem'e getirdi...Ona kadın denilecek..." (Kutsal Kitap, 2020: 3). Yaratılış kitabı, Âdem ve Havva'nın yaratılışı ve rolleri üzerinden bu tamamlayıcılığı gösterir. Diğer bölümlerde ise kadın ve erkeğin aile içindeki rollerini ve birbirlerine olan desteğini vurgulayan çeşitli örnekler bulunur.

Yeni Ahit (İncil) de kadın ve erkeğin tamamlayıcı rollerine vurgu yapar. Pavlus'un mektuplarında evlilikteki roller ve sorumluluklar hakkında çeşitli öğretiler yer alır: "Ey kadınlar, Rab'be bağımlı olduğunuz gibi, kocalarınıza da bağımlı olun... Ey kocalar, Mesih kiliseyi nasıl sevip onun uğruna kendini feda ettiyse, siz de karılarınızı öyle sevin" (Kutsal Kitap, 2020: 1258). İncil, kadın ve erkeğin birbirini tamamladığı ve belirli rolleri ve sorumlulukları paylaşarak bir denge oluşturdukları fikrini pek çok yerde vurgular. Pavlus'un mektuplarında ve Petrus'un yazılarında, evlilikte kadın ve erkeğin birbirlerine olan sevgisi, saygısı ve sorumlulukları detaylı bir şekilde ele alınır.

Kur'an, kadın ve erkeğin aynı özden yaratıldığını ve birbirlerini tamamladığını belirtir. Nisâ (Kadın) Suresi'nin ilk ayeti, insanın yaratılışını vurgular: "Ey İnsanlar! Sizi bir tek nefisten yaratan ve ondan eşini yaratıp ikisinden birçok erkekler ve kadınlar üreten Rabbinizden korkun" (Yazır, 2011: 51). Kur'an, kadın ve erkeğin birbirini tamamladığı ve belirli rolleri ve

sorumlulukları paylaşarak bir denge oluşturdıkları fikrini çeşitli ayetler aracılığıyla ifade eder. Yararılış, karşılıklı koruma ve destek, evlilikte sevgi ve rahmet, adalet ve sorumluluk konularında kadın ve erkeğin tamamlayıcı rolleri vurgulanır.

Sosyal hayatın içinde kadın kavramı tanımlanırken biyolojik, fiziksel ve ruhsal özelliklerin yanı sıra toplumsal konum da belirleyici bir rol oynar. Kadının tanımı ve toplumsal hayattaki yeri belirlenirken onun erkek karşısındaki konumu dikkate alınır. Bu tanımlamaların çoğu, kadını erkekten geride bir konumda görme eğilimindedir. Aristoteles'in "Dişi, belirli niteliklerin yokluğundan ötürü dişidir" (Beauvoir, 2022: 28) ifadesi, bu yaklaşımın bir örneğini sunar. Benzer şekilde, Aziz Tomasso da Aristoteles ile paralel bir görüş benimseyerek kadını "eksik erkek" olarak tanımlar (Beauvoir, 2022: 28). Bu anlayış, kadınlığı erkeklikten türetilmiş bir eksiklik olarak değerlendirir ve kadın ile erkeğin doğrudan bir karşıtlık içinde olduğunu ima eder. Bu görüş toplumların kadına bakış açısını belirlemede önemli bir ölçüt olarak günümüzde bile etkisini gösterir.

Kadını erkek ile kıyaslarken iki cinsin eşit olduğunu belirten görüşler de vardır. Orhun Kitabeleri'nde, kadınlar erkeklerle eşit haklara sahip varlıklar olarak kabul edilmekte ve toplumun ve soyun devamlılığını sağlayan kutsal bir rol üstlenmektedir. Bu eserlerdeki "Kut anlayışı" kadınları erkeklerle aynı derecede önemli ve kutsal varlıklar olarak değerlendirir ve kadınlar soyun ve ülkenin devamını sağlayan temel bireyler olarak anılır (Ergin, 2008: 17).

İlkçağ filozoflarından Platon'un kadın kavramına dair görüşleri, kadın ve erkek arasındaki eşitliği vurgulayan bir ilkeye dayanır. Platon, kadınların erkeklerle aynı işleri yapabileceğini ve benzer potansiyele sahip olduklarını savunur ancak kadınların bazı işlerde erkekler kadar yetkin olamayabileceğini belirtir: "Yaradılıştan her iki cinsten de aynı güçler vardır. Kadın da erkek gibi bütün işleri görebilir. Ne var ki kadın, hiçbir işte erkek kadar iyi olamaz" (Platon, 2010: 157). Bu ifadeyle Platon, temel yeteneklerin eşit olduğunu, ancak erkeklerin belirli konularda daha yetenekli olabileceğini ifade eder.

Kadın-erkek eşitliğini ve denliğini savunan görüşler her zaman geri planda kalır buna bağlı olarak kadın da erkeğin gerisinde kalır, kadının toplumsal statüsü ve değeri genellikle erkek bakış açısıyla belirlenir. Bu durumun bir örneği; kadını, genel olarak erkek egemen bir perspektiften ele alan ve erkeğin gücünü sınavan, iradesini zorlayan bir varlık olarak tasvir eder. Kadın, yalnızca çocuk doğurma amacı taşıyan bir varlık değil, aynı zamanda erkeğin tehlike ve oyuna olan arzularını tatmin eden bir figür olarak görülür. Nietzsche (2010: 89)'e göre "Erkek kadın için bir araçtır: amaç daima çocuktur. Peki, kadın nedir erkek için? İki farklı şey ister sahîh erkek: tehlike ve oyun. Bundan ötürü ister kadını, en tehlikeli oyuncak olarak." Bu felsefede kadın, sıklıkla erkek üstünlüğü altında konumlandırılan bir varlık olarak görülür.

Ancak bu hiyerarşik yapı sadece bir cinsiyet ilişkisi olarak değil, insanın içgüdüsel yapısının bir parçası olarak değerlendirilir. Kadınların daha fazla kadınsı, erkeklerin ise daha fazla erkeksi olmalarını savunulur; çünkü yalnızca bu şekilde içgüdüsel güçlerin birleşimi, mükemmel insanın oluşmasına olanak tanır (Nietzsche, 2010: 360). Kadın ve erkek birbirini tamamlayan, insan içgüdülerinin daha derin bir anlayışa ulaşmasına yardımcı olan zıt güçler olarak görülmektedir.

Kadın kavramının toplumsal ve varoluşsal anlamını sorgulayan ve bu kavramın içeriğini eleştiren bir görüş, “kadın” teriminin diğer türlerdeki “dişi” tanımından farklı olarak yalnızca insan türü için geçerli olduğunu ve toplum içindeki kadın ve erkeğin varlık biçimlerinin farklılık gösterdiğini savunur. Erkeklerin genellikle cinsiyetlerini belirtme gereği duymadan kendilerini tanımladığını oysa kadınların kendilerini “kadın” olarak tanımlamak zorunda olduklarını belirtir. Bu durumu toplumsal cinsiyet normlarının bir yansıması olarak değerlendirir: “Şayet kendimi tanımlamak istiyorsam ilkin “ben bir kadını” diye beyan etmem gerekir; bu hakikat başka bütün olumlamaların üzerinde yükseleceği temeli oluşturur. Bir erkek hiçbir zaman kendini belirli bir cinsiyete ait bir birey olarak ortaya koymakla başlamaz işe. Erkek olduğu kendiliğinden bellidir” (Beauvoir, 2022: 27). Buna göre, toplumsal cinsiyet normları ve kültürel beklentiler, kadınların kendilerini tanımlama ve ifade etme biçimlerini etkileyerek toplumsal eşitsizliklerin yeniden üretimine katkıda bulunur. Kadınlar, toplumsal olarak belirlenmiş roller ve beklentilerle sıkı sıkıya ilişkilendirildikleri için kendilerini tanımlarken genellikle cinsiyetlerine vurgu yapma gereği hisseder.

Badiou ve Cassin (2011: 90) Jean-Paul Sartre’ın tespitlerini şöyle aktarır: “Kadınlar olumsuzdur, yalnız Simone zorunludur. Sonunda, iki durumda da üç parçalı bir bütün oluşturma girişimi söz konusu ister evlenilmiş eş ister zorunlu kadın olsun, burada kadın her zaman meşrudur ve kendi kalıcılığı adına davetsiz misafire geçici bir kutsama bahşeder.” Sartre’a göre, insanlar kendi özgür seçimleriyle varlıklarını belirler ve bu bağlamda, kadınlar da genel olarak olumsuz varlıklar olarak değerlendirilir. Olumsuzluk, varoluşun rastlantısal ve zorunlu olmayan yönlerini ifade eder. Sartre’ın yaşamında özel bir yeri olan Simone de Beauvoir, bu genellemede bir istisnadır. Sartre için, Simone zorunludur; yani, onun varoluşu ve Sartre’ın yaşamındaki yeri kaçınılmaz ve vazgeçilmezdir. Bu bağlamda, Sartre’ın kadınlara bakışında iki katmanlı bir yapı görmek mümkündür.

Martin Heidegger, kadın-erkek ilişkisini varoluşsal bir bütünlük çerçevesinde değerlendirerek kadının bu ilişkide kalıcı ve derin bir anlam taşıyan bir rol oynadığını vurgular. Badiou ve Cassin, (2011: 90), Heidegger’in bakışını şöyle aktarır: “Aşk şehveti durumsal bir coşku olarak değerlidir, oysa ancak eşin azizliği tamamlanmış yapıyla boy ölçüşebilir.” Kadın,

Heidegger'in felsefesinde, erkeğin varoluşsal yolculuğunda bir partner, bir eş ve tamamlayıcı olarak önemli bir konuma sahiptir. Bu bağlamda kadın, yalnızca geçici bir varlık ya da anlık bir deneyimden öte, erkeğin varoluşsal bütünlüğüne katkı sağlayan kalıcı bir figürdür. Heidegger, aşkı durumsal bir coşku, yani geçici ve anlık bir deneyim olarak görürken "eşin azizeliği" kavramı ile kadının varoluşsal anlamını derinleştirir. Eşin azizeliği, tamamlanmış bir yapıyla kıyaslanır; bu da kadının varoluşsal anlamda geçici bir deneyimden öte, varoluşun derinliklerinde kök salan kalıcı bir değer olduğunu gösterir.

Heidegger'e göre, kadının bu rolü, insanın varoluşsal bütünlüğüne katkı sağlamakta ve aşkın geçici doğasına rağmen kadın, bu ilişkinin varoluşsal boyutunu kalıcı kılmaktadır. Burada kadının tamamlanmış bir sanat eserine benzetilmesi kadını değerli göstermektedir ama kadını tamamlayan yön kadının tek başına varlığı değil eş olarak varlığıdır. Bu durum kadının tamamlanması için eş olmasına, yani bir erkeğe ihtiyacı olduğuna işaret eder. Buna karşın Betty Friedan, toplumda evli kadınların yaşadığı sıkışmışlık hissi, toplumsal beklentiler ve "kadınsal gizem" olarak adlandırılan ev içi mutluluğa dayalı idealleri eleştirir. Kadınların ev işleri ve çocuk bakımı ile sınırlı tutulduğunu ve bu durumun kadınların kişisel ve profesyonel gelişimini engellediğini belirtir. Kadınların eğitim ve iş hayatında aktif rol almaları hem bireysel özgürlüklerine kavuşmalarını sağlar hem de toplumun genel refahını artırır (Friedan, 1983: 15-32).

Friedan (1983: 17), kadın bedeninin ve kimliğinin toplum tarafından nasıl şekillendirildiğine dair de eleştirilerde bulunur. Bir konfeksiyon işçisinin "Giysiler kadınlara uyacağına, kadınlar giysilere uymaya çalışıyor" şeklindeki sözünü referans göstererek kadınların toplumun dayattığı güzellik ve uyum standartlarına göre şekillendirilmesini eleştirir. Kadınların toplumsal rollerini sorgulayan ve onların daha geniş bir alanda özgürleşmelerini savunan Friedan, kariyer yapma hakkını ve bedensel özgürlüğü kadınların temel hakları arasında görür. Friedan'ın kadın kavramına yaklaşımı, geleneksel cinsiyet rollerini eleştiren, kadınların bireysel özgürlüğünü ve kariyer yapma hakkını savunan, kadın bedeninin ve kimliğinin toplum tarafından şekillendirilmesine karşı çıkan ve feminist hareketin önemini vurgulayan bir perspektife dayanır.

Kadının toplumdaki konumu, uzun süredir üzerinde durulan ve disiplinler arası bir ilgiye sahip olan bir konudur. Bu konuda temel sorun, kadının doğasının biyolojik mi yoksa sosyal mi olduğudur. Kadının toplumdaki konumu hakkındaki alışılmış yaklaşım, cinsiyetin sosyal olarak inşa edilmiş akıllıca bir düzenleme olmasıdır. Bu yaklaşıma göre, toplum, kadınları, onların doğalarıyla hiçbir ilişkisi olmayan önceden belirlenmiş rolleri benimsemeye ve uygun davranışları sergilemeye yönlendirir. Kadının toplumdaki konumunun psikolojik alt

yapısını belirleyen, aslında erkeklerdir. Kadınların toplumda ikincil bir konuma düşürülmesinin temelinde, kadınların doğaları değil, toplumun önceden onlara biçtiği roller ve bu rollerin yaratmış olduğu algılar ve beklentiler yatar (Vincent, 2006: 300). Bu bağlamda kadın kavramı, biyolojik cinsiyet özelliklerinden ziyade toplumun kadınlara atfettiği sosyal ve kültürel anlamlarla şekillenir.

Kadının varlığını toplumsal değerlerin, yani egemen olan ataerkil hayatın belirlediğini savunan görüşler genel olarak cinsiyet ayrımının doğuştan gelmediğini sonradan belirlendiğini ifade eder. Foucault, kadın hakkındaki görüşleri, kadınlığın ve kadın cinselliğinin toplumsal olarak nasıl inşa edildiğini ve kontrol edildiğini vurgular. Kadınlar, Foucault'un analiz ettiği biyo-siyasal mekanizmalar ve iktidar ilişkileri aracılığıyla belirli normlar ve rollerle şekillendirilir. Foucault, "cinsiyet kategorisinin bizzat kendisinin, cinsel farklılaşmanın kategorilendirilmesinden önce, tarihsel olarak özgül bir cinsellik kipine göre inşa edilmiş olduğunu ileri sürer" (Butler, 2014: 74). Foucault, kadın cinselliğinin tarihsel olarak nasıl kurulduğunu ve disipline edildiğini inceler, bu bağlamda kadınların bedenleri ve cinsel davranışları üzerindeki denetim mekanizmalarını ele alır. Judith Butler (2014: 75)'in aktarımıyla Foucault'un görüşleri "Cinsiyetin bir taktik olarak münferit ve ikili bir biçimde kategorilendirilmesiyle "cinsiyet" cinsel deneyimin, davranışın ve arzunun bir nedeni olarak soyutlanır ve mekanizmanın stratejik hedefi gizlenir." şeklinde ifade edilir. Buna göre, kadın kavramı, toplumsal yapıların ve iktidar ilişkilerinin bir ürünü olarak şekillenir ve bu süreç belirli politik ve kültürel hedefler doğrultusunda yönlendirilir. Kadınlar, belirli toplumsal roller ve beklentilerle ilişkilendirilir ve bu roller, toplumun belirli normlarına ve değerlerine uygun olarak tanımlanır.

Burcu Başaran (2016: 39), Judith Butler'ın, cinsiyet ve toplumsal cinsiyet arasındaki geleneksel ayrımı sorgulayan ve reddeden bir yaklaşımını şöyle ifade eder: "Butler'a göre ne cinsiyet ne de toplumsal cinsiyet, doğal ya da doğuştan gelen kavramlardır; her ikisi de toplumsal ve kültürel söylemler tarafından inşa edilir." Butler (2014: 30)'ın toplumsal cinsiyetin performatif doğası ve bedenlerin söylemsel olarak inşa edilmesi konusundaki görüşleri, Michel Foucault'un iktidar ve söylem teorilerinden etkilenir. Foucault'un çalışmalarında vurguladığı gibi iktidarın bireyleri disipline etme ve normalleştirme süreçleri, toplumsal yapıların ve söylemlerin etkisiyle gerçekleşir. Butler da bu süreçleri cinsiyet kimliklerinin oluşturulmasında önemli bir rol oynadığına inanır. Ona göre, cinsiyet atamaları ve cinsiyet rolleri, toplumsal yapıların ve iktidar ilişkilerinin ürünüdür ve sürekli olarak yeniden üretilir (Kineşçi, 2018: 48).

Rosalind Coward (1989: 8-11), kadın kavramının toplumsal ve kültürel süreçler aracılığıyla inşa edildiğini savunan bir diğer isim olarak ortaya çıkar. Ona göre, kadınların toplumdaki konumlarını anlamak için öncelikle kadınlık tanımının nasıl oluşturulduğunu ve bu tanımın kadınlara nasıl dayatıldığını anlamak gerekir. Toplumsal normlar, kadınlar tarafından içselleştirilir ve medya ile popüler kültür aracılığıyla sürekli maruz kalınan mesajlar, kadınların kendi kimliklerini bu kalıplara göre şekillendirmelerine yol açar. İçselleştirilmiş kadınlık tanımları, kadınların kendilerini ve diğer kadınları yargılama biçimlerini etkiler ve kadınların belirli toplumsal beklentilere göre davranmalarına neden olur.

1.2. Anne Kavramı

Türk Dil Kurumu'nun hazırladığı Türkçe Sözlük'te "anne" kavramı, "çocuğunu dünyaya getiren kadın" olarak tanımlanır (Türkçe Sözlük, 1998: 114). Annelik, tarihsel olarak biyolojik kadınlıkla ilişkilendirilen ve kültürel olarak çeşitli anlamlarla doldurulan bir kavramdır. Genel olarak annelik, hamilelikle başlayıp doğum sonrasında çocuğun fiziksel ve psikolojik ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik bir rol olarak tanımlanmaktadır (Miller, 2010: 33). Bu tanım, anneliği öncelikli olarak biyolojik bir süreç şeklinde ele almakla birlikte, annenin çocuğun bakımı ve yetiştirilmesindeki görev ve sorumluluklarını da vurgular. Bu çerçevede, annelik yalnızca biyolojik bir olgu değil, aynı zamanda sosyal devamlılığın bir tamamlayıcısı olarak görülür. Miller (2010: 33)'a göre annelik, bedene ait bir deneyimi, kültürel olarak belirlenmiş sorumluluk duygularını ve bir bebeğin ihtiyaçlarını karşılamayı içerir.

Mitsel dönemden günümüze kadar annelik, kadının yüceltilmesinde merkezi bir rol oynar. Kadının doğurganlık yetisi ve hayat verebilme kapasitesi, tarih boyunca erkek tarafından kıskanılan bir özellik olarak değerlendirilir. Tanrılar annesiz de doğum olabileceğini gösterme çabasına girer ve bunun üzerine Zeus, Athena'yı kafasından doğurur (Erhat, 1996: 77). Anneliğin kutsal olmadığı, erkeğin isterse doğurup hayat verebileceği bu mitle kanıtlanmaya çalışılır.

Tarihsel süreçlerde soyun önce anne üzerinden, daha sonra ise baba üzerinden devam etmesi anlayışı, toplumsal cinsiyet dengelerinin değişimine işaret etmektedir. Mitolojik anlatılarda dünyanın yaratılışının öncelikle dişi bir varlık tarafından sağlandığına dair örnekler vardır, varlığın ve otoritenin başlangıçta kadına ait olduğu ve mitolojik anlatıların taşıyıcısının kadın olduğunu belirtir:

*Başlangıçta bilge kişiye hakikatle ilham veren bir dişidir – doğa, kadın, Tanrıça – (...)
Doğa ya da Tanrıçanın, nötr olanın içinde kayboluşunun ardından, onların yerini tutacak ve mutlak varlığını nötr olanın akışkanlığına, kelimelerin, şeylerin, tanrıların artışına karşı kuran eril bir Tanrıya yer açılır. Bu nedenle, biricik ve eril olan Tanrının,*

aslında kadın tarafından açılmış ve korunmuş olan ekstazik alanın yerini doldurmasıyla, dünya kendi üzerine kapanır (Irigaray, 2014: 13-14).

Irigaray, bu görüşleriyle, mitolojik anlatılarda kadının varoluşsal rolünü ve önemini vurgulayarak, başlangıçta bilginin ve otoritenin kadına ait olduğunu savunur. Ancak zamanla kadın figürleri ikincil bir konuma düşürülür; eril otorite, kadının koruduğu alanı ele geçirerek hâkimiyet kurar. Anne ile başlayan hayat, zamanla baba formunun egemenliğine dönüşür. “Gaia”nın öyküsü kadın- erkek arasındaki denge değişikliklerini gösterir. Gaia, varlığı tek başına yaratır. Gökyüzünü ve yeryüzünü doğurur. Bu süreçte erkeğe ihtiyaç duymaz, Eros’un cinsellik fikrini yayması üzerine oğlu Kronos ile birlikte olur ve bundan sonraki süreçte yaratma ve çoğalma işi kadının tekelinde olmaktan çıkar. Kadın, kendi başına yaratım sürecinden erkek desteği ile doğurma sürecine geçmiş olur (Powell, 2012: 118). Böylece kadının erkek karşısındaki üstünlüğü kısıtlanmış olur ve kadın en yüce özelliği olan doğurma yaratma eylemi için erkeğe ihtiyaç duyar.

Annelik dişinin biyolojik bir özelliğidir, biyolojik bir süreç olarak başlayan annelik, kadının hem kendi benliğini hem de toplumsal bir statü kazanmasını sağlayan önemli bir rol üstlenir. Genç kadın, evlilik yoluyla toplumsal hayatta varoluşunun temelini inşa eder ve bu temeli güçlendiren en önemli unsur olarak anneliği görür.

Kadın, eş olarak tam bir birey olma niteliğine sahip olamaz; ancak anne olduğunda bu özelliği kazanır. Çocuk, kadının yaşama sevincini ve kendini doğrulamasını sağlar. Kadın, cinsel ve toplumsal açıdan kendini ancak çocuk aracılığıyla gerçekleştirebilir. Bu nedenle evlilik kurumu, kadın için çocuk aracılığıyla anlam kazanır ve amacına ulaşır (Beauvoir, 2022: 226).

Kız çocukları, bu düşünce doğrultusunda yetiştirilir ve evlilik ile annelik onlar için ulaşılması gereken temel hedefler olarak sunulur. Kadının toplumsal varlığı, birçok kültürde annelik ile ilişkilendirilir. Erkek, kendi varlığını kanıtlama gereksinimi duymazken, kadın için bu gereksinim çoğunlukla annelik yoluyla karşılanır. Anaerkil toplumlarda anneliğin önemi vurgulanırken ataerkil sistemlerde kadının rolü küçümsenmekte ve kadın yalnızca erkeğin “dölünü” taşıyan bir varlık olarak görülmektedir. “Biyoloji bize kadının doğurgan olduğunu, erkeğin ise onu dölediğini söyler; ancak bu, erkeğin “özne”, kadının ise “mutlak öteki” olması gerektiği sonucunu doğurmaz” (Beauvoir, 2022: 17). Kadının doğurganlığı ve erkeğin dölleyici rolü biyolojik bir gerçeklik olarak kabul edilmekle birlikte, bu biyolojik olgular erkek ve kadın arasındaki güç ilişkilerini belirlememelidir.

Annelik kavramı, dönemin koşullarına göre belirli idealler doğrultusunda şekillenir ve ideallere uymamak, bireyin dışlanmasına yol açar. Bu kurallar ve beklentiler zamanla bir mite

dönüşür. Annelik ideolojileri, annelik içgüdüleri mitini kullanarak her kadının anne olmayı istemesi gerektiği algısını yaratır. Bu algıyı pekiştirmek için annelik kutsallaştırılır ve annelik görevinin içselleştirilmesi hedeflenir (Sever, 2015: 73). Annelik, kadının tek varoluş amacı olarak görülmemelidir.

Kadınların bireysel kimliklerini ve potansiyellerini gerçekleştirebilmeleri için, annelik toplumsal normlar ve beklentiler çerçevesinde yeniden ele alınmalıdır. “Annelik, kadının doğal bir kaderi olarak değil, özgürce seçilmiş bir rol olarak değerlendirilmelidir” (Beauvoir, 2022: 227). Anneliğe karşı bir duruş gibi algılanan bu görüş, anneliği ve kadınlığı yüceltir. Annelik yazgı yerine tercih edilen bir durum olduğu zaman psikolojik anlamda daha sağlıklı bir birey yetişir. Beauvoir (2022: 385)’a göre çocuk ancak çıkar gözetmeksizin başkasının mutluluğunu isteyebilen, karşısındaki varlık aracılığıyla kendine dönmeden yine kendini aşabilen kadına sevinç getirebilir. Onun dışında çocuk, anneyi eve bağlayan ve özgürlükleri kısıtlayan bir unsur durumundadır. Görüldüğü gibi “annelikle özdeşleştirilen erdem mefhumu, hiç kimseye, hele annelere asla hizmet etmeyen bir mittir; aynı şekilde bu mefhumun kurtarması beklenen dünyaya da. Daha yalın bir ifadeyle, anne olmuş hiçbir kadın -hem erdem hem de dehşet varken- salt iyi biri olduğuna bir an bile inanmaz” (Rose, 2022: 90).

Annelik, kutsallaştırılmaması gereken insanın sıradan tercihlerinden biridir. Anne olmayı tercih eden ya da tercih etmeden anne olan kadının melek olarak nitelendirilmesi doğru değildir. Bazı kadınların sapkın olabileceği olasılığını göz ardı edilerek kutsallaştırılması hem kadınlar hem de çocuklar ve nihayetinde toplum için zararlı sonuçlar doğurur (Welldon, 2001: 105). Anne de sıradan bir insandır ve ona kutsallık atfedilmesi yanlışlarının görülmemesine neden olur. Bahsedilen sapkınlık, ahlaki sapkınlıktan ziyade annenin doyumsuzluğunu ifade eden bir sapkınlıktır. Bu konuda Beauvoir de Welldon ile aynı noktayı vurgular:

Törelerimizin çocuğu içine attığı en büyük tehlike, onu eli kolu bağlanmış olarak teslim ettiğimiz annenin hemen her zaman doyumsuz bir kadın olmasıdır. Cinsel olarak ya frijittir ya da tatminsiz, toplumsal olarak kendini erkekten daha aşağı konumda hisseder ne dünyaya ne de geleceğe tutunmuştur. Bütün bu yoksunlukları çocukla telafi etmeye çalışacaktır (Beauvoir, 2022: 254).

Annenin kutsallığı miti, annenin tavırlarının görmezden gelinmesiyle çocuğun geleceği ve hayatı hakkında ciddi tehlikeler doğurur. Annelik kavramı, biyolojik bir oluşum olmakla birlikte toplumun belirlediği kurallar ve normlarla şekillenir. Kadın evlenip çocuk doğurduğu zaman ev içinde bir otorite sahibi olur. Bu güç kadını erkek karşısında güçlü kılarken bir yandan da kadının dişiliğini elinden alan bir durumdur. Anne, çocuk dünyaya getirmek için bir cinsel

hayatın içinde olmamış gibi çocuk doğurduktan sonra ona atfedilen kutsallıkla cinsel hayatı geri plana atılır.

Kadın sözü edilen verili rolleriyle yüceltilerek aslında baskılanır. Genç kız evlenip bir evin hanımı olduğunda bir rütbe alırken, çocuk sahibi olduğunda anneliği dolayımında hem kutsallık hem de otorite kazanır. Kadın, doğasından hareketle nedensel olarak ilişkilendirildiği bu düzlemi yadırgama düşüncesine uzun süre sahip olamaz” (Kaplan, 2021: 65).

Erkek bu yolla kadının ev içi otoritesini güçlendirirken dışarıda da kadını kontrol altında tutmuş olur. Annelik içgüdüsünün olup olmadığı tartışması da anneliğin tartışılan noktalarından biridir. Bir kadın cinsel hazlar peşinde olup evlilik dışı bir çocuk sahibi olursa “kutsal anne” formuna sığmaz. Ataerkil sistem burada annenin kontrollü bir ilişki içinde olmasını zorunlu tutar.

Anneye tapınma, erkeğin ideal gördüğü kadına yatırımının bir diğer yüzüdür: Freud’un tanımladığı ikiye bölünme burada kendini gösterir: anne ve orospu. Neslin devamını sağladığı için idealize edilerek toplumun üzerine çıkarılan kadın, bireysel iradesini kullanmak ve kendi tercihleriyle hareket etmek istediğinde erkek hâkimiyetini tehdit eden bir hamlede bulunduğu, başka bir ifadeyle erkeğin alanında varlık göstermeye kalkıştığı için cezalandırılır. Bu ceza, kadının kültürün dışına çıkarılarak meşum, fettan, kötücül, dişi şeytan, ölümcül/fatalist kadın, dişi cazibe, fahişe ya da femme fatale olarak belirginleştirilmesidir (Kaplan, 2021: 66).

Erkeğin ve toplumun gözünde iyi anneliğin ilk şartı evli olmak ve cinsel arzularından arınmaktır. Bunun dışında kalan anneler toplumdaki dışlanır. “Anne adı kutsanırken dişil anlamı taşlanır asırlardır mitolojide, felsefede, destanlarda, efsanelerde, masallarda” (Üretmen, 2017: 88) bu düşüncenin yaratıcısı erkek olsa da bir süre sonra düşünceyi uygulayan kesimin kadın olması kadınların da bu anlayışı benimsediklerini gösterir.

1.2.1. Hamilelik ve Doğum

Hamilelik, kadının vücudunda hem fizyolojik hem de psikolojik önemli değişimlere yol açan karmaşık bir süreçtir. Bu süreç, döllenmiş bir yumurtanın rahme yerleşmesi ve ardından gelişerek fetüse dönüşmesi ile başlar. Hamilelik boyunca kadın vücudunda hormon seviyeleri, özellikle östrojen ve progesteron, dramatik bir şekilde artar ve bu hormonlar fetüsün gelişimi ile annenin vücudunun doğuma hazırlanmasında kritik bir rol oynar. Aynı zamanda, anne adayının bağışıklık sistemi, kardiyovasküler yapısı ve metabolizması da hamilelik boyunca değişiklik gösterir. Bu fizyolojik değişimlerin yanı sıra, hamilelik kadının duygusal ve zihinsel

durumunu da etkiler; annelik beklentisi, doğum korkuları ve hormonal dalgalanmalar, bu dönemde kadının ruh halini önemli ölçüde şekillendirir. Dolayısıyla hamilelik, biyolojik olduğu kadar psikososyal boyutlarıyla da disiplinler arası incelemeye açık bir dönemdir.

Hamilelik, insanda yaklaşık kırk haftalık bir süreçtir bu süreçte annenin bedeninde ve psikolojisinde önemli değişikliklere sebep olur. Özellikle psikolojik süreçler kadının ve doğacak bebeğin hayatını önemli ölçüde etkiler. “Gebelik döneminde meydana gelen değişiklikler (hormonal, fizyolojik vb.) gebeliğin algılanma şekli, planlı gebelik olması, önceki deneyimler, sağlık durumu, gebenin bilgi düzeyi vb. durumlar gebenin ruhsal veya duygusal yönde etkilenmesine neden olmaktadır” (Yakar, Çoruh. vd.,2020: 238). Anne, planlı bir gebelik sürecindeyse buna bağlı olarak bebeği kabullenmesi kolay olur. Psikolojik anlamda rahat olanın kadının hamileliği de rahat geçer. Bu süreç aynı zamanda kadının kendini doğuran anneyi anlamasını sağlar ve aralarındaki anne- kız ilişkisini de ortaya koyar.

Kendisi de anne olduğunda kadın, bir anlamda onu doğuran kadının yerini alır. Bu onun için tam bir özgürleşmedir. Gebe kalmayı içtenlikle istiyorsa, sevinçle karşılayacak ve gebeliğini kimseden yardım alamdan sürdürmeye özen gösterecektir, ama hâlâ annesinin egemenliği altındaysa ve buna rıza gösteriyorsa tam tersi kendisini annesine teslim edecektir (Beauvoir, 2022: 237).

Kadın, hamilelik sürecinde yalnızca bebeğini değil, aynı zamanda kendi kimliğini ve özgürlüğünü de inşa ettiği eder. Bu yeniden inşa süreci, annenin bireysel bir dönüşüm sürecini ifade ederken, kendi annesiyle olan ilişkisi de bu dönüşümde önemli bir etkiye sahiptir. Kadının annesiyle kurduğu bağ, geçmişle olan bağlantılarını sorgulamasına ve kendi annelik kimliğini şekillendirmesine olanak tanır. Özellikle, anne-kız ilişkisinde var olan bağlar, kadının annelikte kendi sınırlarını, değerlerini ve bağımsızlığını belirlemesinde destekleyici veya kısıtlayıcı bir unsur olur. Bu süreçte, annenin kendi annesiyle ilişkisinden edindiği duygusal miras ve öğrenilmiş davranışlar da devreye girer; dolayısıyla bu bağ, kadının annelik kimliğinin özgürlük ve bağlılık arasındaki dengeyi nasıl kuracağına dair bir çerçeve sunar.

Beauvoir annesinden kopamayan kadının hamilelik sürecinde desteğe ihtiyaç duyduğunu ifade ederken J. Rose (2022: 34), bu görüşten farklı olarak anne-kız ilişkisine değinmeden, her kadının hamilelik sürecinde desteğe ihtiyaç duyduğunu belirtir: “Anneler, yeni bir yaşamın taşıyıcısı oldukları andan itibaren korunmaya, duygusal destek ve teselliye ihtiyaç duyarlar.” Kadın yaşamının önemli dönüm noktalarından biri olan gebelik, annenin ruhsal desteğe en fazla ihtiyaç duyduğu süreçlerden biridir. Özellikle ilk gebelikte, anne karnında henüz tanımadığı bir varlığı taşıırken hem bilinmezlikten doğan korkular hem de güçlü bir koruma isteği içinde olur.

Kadın gebelik sırasında yüce bir noktada olduğunu düşünür; yeni bir yaşamı dünyaya getirme gücüne sahip olmasına rağmen, aynı zamanda bu varlık tarafından da sömürüldüğünü hisseder.

Gebelik, “tek başına oynanan bir dram” olarak da tanımlanır ve “kadın onu hem bir zenginleşme hem de bir sakatlanma olarak hisseder. Karnındaki yavru, vücudunun bir parçası olmakla birlikte, aynı zamanda kendini sömüren bir asalaktır. Kadın ona sahip olduğu gibi, o da kadına sahiptir; yavru bütün geleceği özetler ve kadın onu taşıırken kendini evren kadar geniş hisseder, ancak bu zenginlik aynı zamanda onu hiçleştirir (Beauvoir, 2022: 239).

“Gebeliğin son evresinde anneye bebek birbirinden ayrılmaya başlar” (Beauvoir, 2022: 246). Bebeğin büyümesi ve artık bağımsız bir beden arayışı anne ile aradaki ilk kopuş olduğu için anneyi tedirgin eder. Bir yandan da büyüyen bebek vücuttan atılır ve anne bedeni eski rahat düzenine kavuşur. Annelik için ilk evre tamamlanır.

Doğum, biyolojik, psikolojik ve sosyokültürel boyutları olan karmaşık bir süreçtir. Biyolojik açıdan, kadının vücudu hamilelik boyunca doğuma hazırlanır ve bu süreç, rahim kasılmalarının başlaması ile aktif bir doğum aşamasına geçer. Doğum eylemi, annenin rahim ağzının genişlemesi ve bebeğin doğum kanalından geçmesiyle sonuçlanır. Bunun yanı sıra, doğum süreci psikolojik olarak da derin etkiler yaratır. Anne adayı, hem bebeği dünyaya getirme gücüne sahip olmanın verdiği mutluluk hem de doğum sırasındaki bilinmezlik ve fiziksel ağrılarla başa çıkma gerekliliği ile karşı karşıya kalır. Sosyokültürel açıdan ise doğum, pek çok toplumda ritüeller, gelenekler ve destekleyici pratiklerle çevrelenmiştir. Doğumun hem bireysel hem de toplumsal düzeyde bu çok boyutlu yapısı, farklı disiplinlerden akademik çalışmaların odak noktası olmayı sürdürmektedir.

“Doğum yapmak bir savaştır” (Rose, 2022: 58). Anne karnına sığamayacak kadar büyümüş olan fetüs artık dünyaya gelmek için anne bedeni ile bir savaş içindedir. “Her şeyden önce Yunan embriyolojisinde anne rahmi Yargıç Majör tarafından kısmen yenilenen bir mecaza başvurmak gerekirse, bir savaş meydanıydı. Artık anne tarafından beslenemeyecek denli aç ve muzaffer büyük cenin, annenin zarlarını yırtıp ellerini ve ayaklarını sallayıp çırpınarak anne bedeninden dışarı çıkmak için mücadele etmek zorundadır” (Rose, 2022: 65). İnsan hayatının başlaması, annenin yenilgiye uğratılmasını gerektirir. Bu yönüyle doğum kadın bedeni için mucizevî bir aşamadır. Doğumun sağlıklı gerçekleşmediği evrede anne bedeninin isteyerek çocuğu boğduğunu iddia eden görüşler vardır. “Yunan embriyolojisinde hamilelik, cenine zarar verme konusunda şimdikinden pek de farklı olmayan bir yaklaşımın hastalıklı gölgesi altındadır. İşler ters gidip prematüre veya hastalıklı bir çocuk doğduğu takdirde suçlanacak tek

kişi olan anne, cenin için daima tehlike arz etmektedir. MÖ 5. yüzyılın Hipokratik tıbbi eseri *Kadın Hastalıkları* bilhassa kadın hasta veya zayıf olduğunda embriyonun tehlikeye atıldığı durumları sıralar: ağır kaldırmak, koşturmak, bayılmak, çok fazla veya çok az yemek, gazı olma durumu, fazla büyük veya fazla küçük rahme sahip olmak, korkmak, telaş yapmak veya darbe alma.” (Rose, 2022: 65). Olası gelişmelerden dahi sorumlu tutulması, anneliğin yalnızca biyolojik taşıyıcılık boyutuyla ele alındığını göstermektedir.

Antropolojik ve tarihsel çalışmalar, doğum sürecinde kadınlara yardımcı olduğuna inanılan ruhların birçok kültürde önemli bir yere sahip olduğunu gösterir. Özellikle ilkel ve geleneksel toplumlarda, doğum sırasında kadınları koruduğu ve onlara rehberlik ettiği düşünülen ruhani varlıklar veya tanrılar, doğumun güvenli geçmesini sağlamada hayati rol oynar. Bu inançlar, doğumun tehlikeli ve kutsal bir eylem olarak görülmesinden kaynaklanır. Bu inançlar, doğumun yalnızca fiziksel değil, aynı zamanda manevi bir süreç olarak da değerlendirildiğini ve toplumsal ritüellerle desteklendiğini gösterir (Güner, 2006: 123-130).

1.2.2. Anneliğin Sosyal ve Psikolojik Süreçleri

İnsanın yaşam yolculuğundaki ilk durağı olan anne, bireyin psikolojisi üzerinde yaşamı boyunca silinmeyecek izler bırakır. Anne-çocuk ilişkisinin, bireyin duygusal ve psikolojik gelişiminde temel bir rol oynadığı, çocukluk döneminde kazanılan bu etkileşimlerin bireyin ileriki yaşamındaki duygu, düşünce ve davranışlarına derin bir etki yaptığı bilinmektedir. (Korucu, 2019: 133-143). Sağlıklı bir bireyin yetişmesi bu bağlamda annenin psiko-sosyal durumundan etkilenir. Bu durum sadece annenin bireysel durumundan değil toplumun anneye bakış açısından da etkilenir.

Annelik, bireysel bir deneyim gibi görünmesine rağmen, temelde toplumsal ve kültürel normların etkisiyle kolektif bilinç tarafından şekillendirilen bir olgudur. İnsanlar, belirli bir toplumsal yapının içinde annelik rollerini öğrenir ve bu roller, tarihsel, kültürel ve sosyolojik süreçler sonucunda inşa edilir. Dolayısıyla, annelik deneyimi sadece bireysel ve biyolojik bir süreç olarak değil, aynı zamanda kuşaklar boyunca aktarılan toplumsal bir öğrenme biçimi olarak değerlendirilir. Bu bağlamda annelik, kolektif bilincin bir yansıması olarak toplumsal değerler, normlar ve beklentilerle iç içe geçmiş bir kimlik inşasıdır. Annenin içinde bulunduğu toplum çocuğun yetiştirilmesi konusunda etkin faktördür. Batılı ülkelerde annelerin bağımsız olma, kendine yetebilme, kendinden emin olma ve kendini ifade edebilme gibi özelliklere önem verirken Hindistan gibi toplulukçu kültürlerdeki annelerin sorumluluk sahibi, itaatkâr, saygılı ve misafirperver olmayı daha değerli buldukları belirtilir. Büyük toplulukların yanında sosyal sınıflar arasındaki farklılıklar bile annenin çocuk üzerindeki tutumunu belirler. İşçi sınıfına

mensup aileler çocuklarının otorite karşısında daha uyumlu bireyler olmasını destekler. Bu ailelerde çocuklar otoriter anneler tarafından büyütülür (Selçuk, 2015: 110).

Çocuğun doğumunu takip eden dönemde, bakım veren ilk kişi genellikle anne olduğu için ebeveynlik rollerinin büyük bir kısmı annenin üzerindedir. Annenin doğum sonrası dönemde yaşadığı biyolojik, psikolojik ve sosyal değişimlerle nasıl başa çıktığı hem kendi iyilik hali hem de çocuğun gelişimi üzerinde belirleyici bir etkiye sahiptir. Annenin, bebeğe bakarken fiziksel ve zihinsel sağlığını koruması, çocuğuna sağlıklı bir şekilde bakım verebilmesi açısından önemlidir. Bu dönemde toplumsal beklentilerle şekillenen annelik rolleri genellikle fedakârlık ve şefkat üzerine kuruludur. Annenin şefkatli ve özverili olması, çocuk gelişiminin duygusal, sosyal ve bilişsel boyutlarına olumlu katkılar sağlar (Rose, 2022: 138).

Annenin psiko-sosyal durumu yetiştirdiği çocuğu da etkiler. Mutlu bir hayatın içinde olan anne, çocuğuyla rahatça ilgilenir ve çocuk huzur ortamında büyür. Bebekler ilk bakım veren kişinin tavrının etkisiyle yetişir fakat annenin her zaman sağlıklı olduğunu düşünmek yanlıştır. Bir birey olan annenin yorgunlukları, mutsuzlukları sağlık sorunları ve daha ciddi bir problem olarak psikolojik sorunları olması ihtimali bulunur. Çocuğun bırakıldığı anne karşısında savunmasız bir şekilde bulunması annenin olumsuz tavırlarına maruz kalabileceği anlamına gelir. Bu durumu yaşayan bebekler, anne için birer semboldür, anne aslında başkasına olan öfkesini çocuktan çıkarmaktadır (Beauvoir, 2022: 255). Savunmasız çocuk, annenin tavırlarına maruz kalarak sorunlu bir kişilik olarak yetişir.

Bazı durumlarda anneler çocuklarına işkence etmeden onların ihtiyaçları olan bakımı verir bunun karşılığında çocuğun hayatında egemenlik kurmayı bekler. Görünüşte bütün vazifeleri yerine getiren anne çocuğunun bağımsız bir birey olmasını kabullenemez. Bu durumun ortaya çıkardığı anne mazoşist bir adanmışlık içindedir. Kendini adanmışlıkla cezalandıran anne hayatını tamamen çocuğuna adar ve çocuklarının kölesi haline gelir. “Onun hem sonsuz hem de avuçlarının içinde olmasını, tüm dünyaya egemen ama kendi önünde diz çökmüş olmasını ister” (Beauvoir, 2022: 258). Anne, adanmış olduğu hayatı çocuğunun kendisine bağımlı olmasıyla ödünlemiş olur.

Çocukların hayatlarını kendi hayatlarının ikamesi olarak gören anneler de vardır. Kendi yaşamadığı şeylerde çocuğunun vücudunda ve ruhunda bulup ona kendi istediği hayatı dayatır. Özellikle anne-kız ilişkileri bu yönde ilerler. Anne, kız çocuğunda kendi hayallerini gördükçe annelik hisleri tatmin olur. “Kendi bedeninden vazgeçer, tek kaygısı kızının mutluluğudur, hatta dünyanın geriye kalanına karşı bencil ve katı olacaktır” (Beauvoir, 2022: 259). Bu durumda da çocuğun bağımsızlığına engel olan bir anne modeli söz konusudur. Beauvoir, bazı annelerin kendini lanetlenmiş hissini taşıdıklarını belirtir. Bu anne motifi de çocuğu kendi ikamesi olarak

görür, kendisini lanetli bulur, çocuğunun da lanetli olduğunu düşünür ve çocuğunu koruma ve ona acıma hisseleri içinde peşinden ayrılmadığı bir kız çocuğu yetiştirir.

Anne tutumları genel olarak hoşgörülü, demokratik, aşırı koruyucu, ilgisiz ya da tutarsız olarak sınıflandırılır. Türkiye’de yaygın olarak karşılaşılan tutum, aşırı koruyucu ebeveynliktir. Bu tür ebeveynlikte, anne-babalar çocuklarının üzerinde mutlak otorite kurmak amacıyla onların her anını kontrol eder ve çoğunlukla çocukların yerine karar verir. Aksi durumlarda, çocuğu cezalandırarak üzerinde ciddi bir hâkimiyet kurar ve bağımsız bir yaşam sürmesine engel olur. Her şeyi çocukları için yapan, onların yerine düşünen ve hareket eden ebeveynler, çocuklarının dikkat ve duygusal regülasyon becerilerinin gelişimini olumsuz etkilemektedir. Bu ebeveynlik tarzı, literatürde “helikopter ebeveynlik” olarak adlandırılır. Helikopter ebeveynler, çocuklarını yakından takip eden, kaygılı, eleştirel, mükemmeliyetçi, sabırsız ve toleranssız bir tutum sergiler. Bu durum, çocuğun kendi ayakları üzerinde durmasına olanak sağlayacak kritik becerilerin gelişmesini engeller (Selçuk, 2015: 109). Aşırı koruyucu ve kontrolcü ebeveynler, çocuklarının işlerini kolaylaştırarak onların yaşam becerilerinin gelişimini olumsuz yönde etkiler.

Aile içinde çocukların aynı cinsten ebeveyni rol model olarak benimsemesi, bireyin kendini tanıma, anlamlandırma ve toplumsal kimliğini inşa etme süreçlerinde belirleyici bir rol oynar. Annelik bağlamında, özellikle anne-kız ilişkisi, kız çocuklarının kadın kimliğini tanıması ve hayatını şekillendirmesi açısından büyük bir önem taşır. Anne ile kurulan bu özel ilişki, kız çocuğunun öz-değer algısını, kadınlık kimliğini ve gelecekteki ilişkilerinde izleyeceği yolları derinden etkiler. Bu bağlamda, annenin kızına karşı tutumu ve yaklaşımı, kız çocuğunun kendilik algısına rehberlik eden bir çerçeve sunarak bireysel gelişimi desteklerken, aynı zamanda kültürel ve sosyal değerlerin nesiller boyunca aktarımında köprü işlevi görür. Bu çerçevede anne-kız ilişkisi, yalnızca bireysel kimlik gelişimi açısından değil, aynı zamanda toplumsal cinsiyet rollerinin ve normlarının içselleştirilmesinde de kilit bir rol oynar. Kız çocuğu, annesinin davranış, değer ve tutumlarını gözlemleyerek kendi kadınlık algısını oluşturur; bu süreç, toplumsal ve kültürel normların içselleştirilmesini sağlayan önemli bir sosyal öğrenme mekanizmasıdır. Annenin, toplumsal cinsiyet normları çerçevesinde takındığı tutumlar ve yaşamdaki rolü, kız çocuğuna toplumsal beklentiler, ailevi sorumluluklar ve kadınlıkla ilişkili kültürel kodlar hakkında farkındalık kazandırır.

1.3. Anne ve Öteki Arasındaki İlişki

“Öteki” kavramı, bir kişinin veya grubun dışında kalan, farklı olan, tanıdık olmayan veya algılananı temsil eden bir varlık olarak tanımlanır. Sıklıkla “biz” ve “onlar” arasındaki ayrımı vurgulayan öteki kavramı, Türkçe Sözlük’te “Bilinenden, sözü edilenden ayrı” (Türkçe

Sözlük, 1998: 1740) olarak açıklanırken, Ahmet Cevizci'nin hazırladığı Felsefe Sözlüğü'nde "Konusan, belli bir durumda bulunan kişiyle aynı nitelikte ya da doğada olduğu düşünülen kişi" olarak verilir (Cevizci, 1997: 661). Öteki kavramı "bizden olmayan, bilmediğimiz hatta korktuğumuz" anlamlarını içerir. Kavramın sorgulanması, insanların birbirlerine karşı öteki olduğunu anlamak için bir fırsat sunar. Her toplum ve medeniyetin kendine özgü bir öteki kavramı bulunur ve bu kavramı kabul etmek, ötekinin meşruiyetini kabul etmekle eşdeğerdir (İnceoğlu, 2017: 139).

Öteki kavramı, çeşitli olumlu ve olumsuz tanımlara sahip karmaşık bir kavramdır. Birçok kişi için öteki, farklılıkların zenginliğini temsil ederken, diğerleri için ise yabancılaşma ve ayrımcılığın bir ifadesi olarak yadırgatıcıdır (Durna, 2014: 153). Öteki'yi genellikle istikrarsızlık, kaos ve toplumsal bütünlüğü tehlikeye atan bir unsur olarak görenler, onu geleneksel yapıları sarsan ve toplumsal düzeni bozan bir güç olarak algırlar (Kundakçı, 2013: 65-79). Bu perspektiften bakıldığında anne ve öteki arasındaki ilişki, toplumsal dinamiklerin ve bireyler arası etkileşimlerin merkezinde yer alır. Annenin ötekine bakışı hem bireysel hem de toplumsal düzeyde etkiler yaratır. Öteki, annenin kendisinden farklı olan kişi veya gruplara yönelik tutumlarını yansıtır ve bu tutumlar, annenin toplumsal ilişkilerinde belirleyici rol oynar.

Megill (2008: 441) Emmanuel Levinas'ın görüşünü şöyle aktarır: "başkası" olarak nitelediği ötekini tehdit olarak görenler onu dışlamak ve bastırmak eğilimindedirler. Batı felsefesinde genellikle insan ilişkileri ve etik sorumluluklar göz ardı edilir. Öteki, bir insanın kendi benliği dışında karşısına çıkan diğer insandır ve bu karşılaşma, bireyin kendi sınırlarını aşarak ötekinin insani değerini tanıması gerektiğini vurgular. Levinas'a göre, ötekiyle olan bu etik ilişki, bireyin kendi benliği ve çıkarlarının ötesinde, ötekinin insani değerini anlamasını ve ona karşı sorumluluk duymasını gerektirir. Bu bağlamda annenin ötekiyle olan ilişkisinde öncelikle onun varoluşsal özerkliğini tanımalı ve onu bastırmaktan kaçınmalıdır.

Ötekini olumsuz olarak ele alanların aksine; Jean-Paul Sartre, Alain Touraine, Zygmunt Bauman ve Ortega Gasset gibi düşünürler, ötekinin varlığına olumlu bir bakış açısı sunarlar (Tuncer, 2017: 22). José Ortégay Gasset'e göre, öteki kavramı, basitçe *orası* veya *oradaki* bir düşman olarak algılanmamalı aksine öteki fenomenolojik psikolojideki *sen* ve *ben* ikiliği gibi anlaşılmalıdır (Gasset, 2014: 23-30). Gasset'in yaklaşımı, ötekinin sadece bir yabancı veya düşman olmadığını bilakis bireyin kendilik bilincini ve varoluşunu anlamlandırmasında önemli bir rol oynayan bir varlık olduğunu ifade eder. Anne ve öteki ilişkisi, bireyin sosyal dünyaya uyum sağlama sürecinde belirleyici bir rol oynar. Gasset'in perspektifinden bakıldığında, bu ilişki bireyin başkalarıyla olan ilişkilerini, kendine olan güvenini ve dünyayı algılama biçimini derinden etkiler. Anne, bireye ilk kez "öteki" olarak tanımlanabilecek bir başka bireyle

doğrudan bir bağ kurma deneyimi sunar ve bu deneyim, bireyin diğer insanlarla olan tüm ilişkilerinde bir temel oluşturur.

Simone de Beauvoir, Gasset'e yakın bir yaklaşımla, öznenin ancak bu ikilik içinde kendini ortaya koyabileceğini savunur. Öteki kavramını, cinsiyetler arasındaki ayrımla ilişkilendirirken bireyin kendini özsel olan, olarak olumlamak için başkasını özsel olmayan, yani nesne olarak tanımlama iddiasında olduğunu ifade eder. En ilkel toplumlarda ve en eski efsanelerde bile aynı ile başka arasındaki ikiliğin var olduğunu belirtir. Bu yaklaşım, toplumsal cinsiyet rollerini de içerir; erkekler genellikle özne rolünü üstlenirken, kadınlar toplumsal yapı içinde daha çok başka yani öteki olarak konumlanır, toplumsal cinsiyet rolleri ve güç ilişkileri arasındaki dinamikleri incelerken, özellikle erkeklerin toplumsal iktidarlarını güçlendirmesiyle kadınların ötekileştirilmesini ele alır. Kadınlar, erkeklerin onlara öteki olmayı dayattığı bir toplumda yaşamak zorunda kalır. Bu, kadınların toplumsal, kültürel ve siyasi açıdan erkeklerin belirlediği normlara uymak zorunda hissetmelerine ve kendi benliklerini ikincil bir konumda tanımlamalarına yol açar. Erkeklerin egemenliği altında kadınlar sürekli olarak farklı veya daha az değerli olarak görülür ve bu da onları toplumsal ötekileştirmenin hedefi haline getirir.

Ötekileştirme, bir grup veya bireyi, toplum içinde farklı veya dışarıda konumlandırarak, olumsuz yargılar içeren bir düşünme ve algı biçimi olarak tanımlanır (Nahya, 2011: 27-38). Kadınların ötekileştirilmesi ise, cinsiyet temelli ayrımcılığın bir türüdür. Toplumda, kadınların erkeklere kıyasla değersiz veya aşağılık olarak görülmesi, fırsat eşitliği ve adaletten yoksun bırakılması, cinsiyet rollerine sıkıştırılması gibi durumlar kadınların ötekileştirilmesine örnek teşkil eder. Baskıcı ve ezici bir kültürel sistemin erkek egemen temsiliyetin somutlaştırdığı sosyal değerlerle oluşan toplumsal kimlikler kadının, erkeğin ötekisi olarak nitelendirilmesine yol açar (İnceoğlu ve Kar, 2016: 21).

Luce Irigaray, çalışmalarında kadınların ve annelerin eril egemenlik yapı tarafından nasıl ötekileştirildiğini, sessizleştirildiğini ve marjinalize edildiğini ele alır. Özellikle anneyle ilişkili öteki, dişiliğin etkinleştirilmesi gereken virtüel bir özne konumu olduğunu ve bu konumun dışı feminist öznenin sembolik temsilini tesis edebilecek bir politik projeye ilişkili olduğunu savunur. Cinsel farkın henüz kendini ifade edebileceği bir yer bulamamış bir ütopya, yani “u-topos” (yokyeri) olduğunu öne sürer. Dişiyi “Ötekinin ötekisi” olarak, kolektif olarak güçlendirilmiş ve kendi kendini tanımlayan feminist bir özne olarak açıklar ve anneye özgü dişiliğin kadınların öznellik geliştirmeleri için potansiyel bir alan sunduğunu ifade eder (Braidotti, 2019: 70-71).

Braidotti (2019: 90)'nin aktarımıyla, Monique Wittig, cinsiyet ve toplumsal cinsiyet ayrımını heteroseksizmin radikal bir eleştirisine dönüştürerek “dişi cinselliği Kadın gösterenine

tabiyetten kurtarmak gerektiğini vurgular. Wittig'e göre, kadınlar kendi cinselliklerini ve kimliklerini sadece heteroseksüel erkeklerin bakış açısından değil, kendi deneyimleri ve istekleri doğrultusunda tanımlamalıdır. Kadının, ataerkil imgeselin ayrıcalıklı ötekisi olarak algılandığını ifade eden Wittig, bu algının fallus düzeninin idealize edilmiş bir inşası olarak ortaya çıktığını savunur. Kadın, bu bağlamda, sadece erkeklerle ilişkisi üzerinden değil, aynı zamanda erkeklerin meşrulaştırdığı ve idealize ettiği bir yapı içinde konumlandırılır.

Judith Butler, Irigaray, Beauvoir ve Wittig'in yaklaşımlarına eleştiri getirerek, Irigaray'ın savının Beauvoir ve Wittig'in argümanını tersine çevirdiğini iddia eder. Butler'a göre, Irigaray'ın perspektifinde dişi cinsiyet, özneyi erilliğin içinde tanımlayan ve bunu içkin ve olumsuz olarak nitelendiren bir eksik veya öteki değildir. Aksine, dişi cinsiyet temsiline normatif yapılarını sorgular ve reddeder çünkü ne öteki ne eksik olarak tanımlanır. Butler cinsiyetin ve kimliklerin sürekli olarak yeniden yapılandırılan ve sorgulanan kategoriler olduğunu ileri sürer, bu nedenle cinsiyet performanslarının ve kimliklerin sabit ve doğal olmayan yapılar olarak görülmesi gerektiğini vurgular (Butler, 2018: 57).

Claude Lévi-Strauss, toplumların temel bağlarının, kadınlar aracılığıyla erkekler arasında tesis edildiğini öne sürer. Toplumun temeli olan, bireyleri birbirine bağlayan karşılıklı ilişki aslında kadınlar ve erkekler arasında değil; kadınların yalnızca bir vesile olarak rol oynadığı, esasen erkekler arasında kurulmuş bir bağıdır. Lévi-Strauss'un perspektifinde, kadınlar sadece erkekler arasında sosyal ilişkilerin tesis edilmesinde aracı olarak değil, aynı zamanda öteki ile olan ilişkilerin de merkezinde yer alırlar. Kadınlar sadece ötekinin bir parçası olarak değil, aynı zamanda kendileri de ötekinin ötekisi olarak konumlanırlar. Bernhard Roloff ve Georg SeeBlen, Lévi-Strauss'un görüşlerini de dikkate alarak kadınları, erkek için her türlü iletişimin aracı olarak değerlendirirler. "Kadın, erkek için, onun tarafından görülen, ilkece "öteki" olup çıkmıştır" diyerek kadının erkek için tamamen farklı olan ötekinin imajının "büyük ana" mitosunda yoğunlaşıp ortaya çıktığı anaerkil karakterli toplumsal akımlarda bile bu ilkenin geçerliliğini koruduğunu iddia ederler (Roloff ve SeeBlen, 1996: 64-65).

Çeşitli feminist filozofların ve sosyologların çalışmaları, kadınların sadece erkeklerle ilişkileri üzerinden değil, aynı zamanda diğer kadınlarla, toplumun genel dinamikleri içinde nasıl ötekileştirildiklerini ve nasıl belirli cinsiyet rollerine hapsedildiklerini açıkça gösterir. Kadınlar, anne rolleri üzerinden hem toplumun kutsal ve koruyucu bir parçası olarak idealize edilirken, hem de belirli cinsiyet normlarına ve beklentilerine sıkıştırılırlar. Anne, hem erkekler için öteki olarak algılanırken hem de kendi içerisinde ötekinin ötekisi olarak konumlanır.

1.4. Meta-Anne: Dişilik ve Metalaştırma

Dişi ve dişilik kavramları, tarih boyunca toplumsal ve kültürel normlar tarafından şekillendirilerek belirli cinsiyet rolleriyle ilişkilendirilir. “Kadına özgü olma durumu” olarak tanımlanan dişilik hem biyolojik gerçeklikleri hem de toplumun kadınlardan beklediği rolleri ve davranışları kapsar (Türkçe Sözlük, 1998: 603). Emmanuel Levinas’a göre, dişilik kavramı, geleneksel ontolojik zeminden farklı bir perspektiften ele alınmalıdır bu düşünce dişiliği ontolojiye karşı bir alternatif olarak sunar ve bu kavramı bilincin özdeşlik zemininin ötesindeki bir varoluşsal alanı ifade etmek için kullanır, dişilik kavramını tartışırken, özellikle “mutlak başkalık” fikrini ön plana çıkarır. Dişilik, bu mutlak başkalığın bir sembolü olarak görülür ve bilincin aynılaştırıcı karakterine meydan okur, ötekinin mutlak farklılığını vurgularken, ötekinin benzersizliğine saygı duyulması ve onun mutlak farklılığının tanınması gerektiğini savunur. Ötekilik ve etik anlayışı, bireylerin ve toplulukların benzersizliğine ve mutlak farklılığına saygı duyulmasını gerektirirken, metalaştırma bu değerleri göz ardı ederek bireyleri ekonomik araçlar haline getirir.

Karl Marx (2003: 55-56)’a göre meta, kullanım-değeri ve değişim-değeri olmak üzere iki temel özellikte tanımlanır; bir yandan insan ihtiyaçlarını karşılayan fiziksel ya da doğal biçimiyle yararlılık sunar, diğer yandan ise pazarda diğer nesnelere değiştirilebilirliğini ifade eden soyut bir değer taşır. Meta’ya dönüşme veya metalaşma, kullanım-değerlerinin değişim-değerine dönüşmesiyle gerçekleşir.

Marksist teori, metalaşma kavramını kapitalist sistemin temel dinamiklerinden biri olarak ele alır. Metalaşma, bir nesnenin, hizmetin veya ilişkinin, kullanım değeri dışında, değişim değeri üzerinden tanımlanabilir bir meta haline gelmesini ifade eder. Karl Marx’ın ekonomik teorilerinde, metaların üretimi ve değişim süreci, kapitalist ekonominin işleyişinin merkezinde yer alır ancak metalaşma bu süreçlerin daha geniş bir kültürel ve sosyal analizi için de kullanılır (Beech, 2015: 232-254). Meta ve metalaşma kavramları, sadece bir ekonomik terim olmanın ötesinde, sosyal, kültürel ve politik ilişkilere de işaret eden bir kavramdır.

Judith Butler gibi araştırmacılar, metalaşmanın cinsiyetsel boyutuna odaklanarak toplumsal cinsiyetin nasıl belirlendiğini ve güçlendirildiğini incelerler. Butler’a göre, toplumsal cinsiyet ilişkileri, insanın varoluşunun öncesinde bile mevcuttur. Özellikle anne karnındaki bir bebeğin cinsiyetinin belirlenmesi ve sonrasında toplumun belirlediği cinsiyet normları ve beklentileriyle donatılması sürecinde toplumsal cinsiyetin rolü belirgin hale gelir. Butler, bu süreci “kızlaştırma” olarak adlandırır ve bu sürecin, toplumun kabul ettiği cinsiyet rollerini doğrulamak ve pekiştirmek için çeşitli otoriteler tarafından tekrarlanan bir dizi eylem olduğunu belirtir. Bu bağlamda, dil ve akrabalık gibi sosyal yapılar toplumsal cinsiyetin metalaşması sürecinde önemli bir rol oynar çünkü kadınlar ve erkekler belirli cinsiyet normlarına göre

sınıflandırılır ve bu normlara uygun davranmaya zorlanırlar. Butler'ın perspektifinden bakıldığında, toplumsal cinsiyetin metalaşması, cinsiyet kimliğinin sadece biyolojik cinsiyete dayanmayan, aynı zamanda toplumsal olarak belirlenen roller ve normlar tarafından şekillendirildiği bir süreçtir (Butler, 2014: 16).

Ataerkil kapitalist sistem, tarihsel ve toplumsal dinamiklerin bir sonucu olarak toplumsal cinsiyeti biçimlendirir. Bu sistem, erkek egemenliğini güçlendir ve kadınları zamanla ikincil konuma iterek bu durumun doğallaşmasına neden olur. Mülkiyeti elinde bulduran erkek, güç ve iktidarını erillik kavramıyla ilişkilendirerek kadına, genellikle anne, eş, ev hanımı ve seks objesi gibi roller yükler (Fiske, 1996: 120).

Kadının metalaştırılması, toplumsal cinsiyet rolleri ve ekonomik sistemlerin bir sonucu olarak ortaya çıkan bir fenomendir. Pazarlama stratejileri, reklamlar, medya ve popüler kültür gibi alanlarda kadın bedeninin objeleştirilmesi, kadınların sıklıkla yalnızca estetik veya cinsel nesnelere olarak görülmesine neden olur. Bu durum, kadınların değerlerinin ve kimliklerinin yalnızca görünüşleri üzerinden tanımlanmasına yol açarak, onları insanlık dışı birer meta olarak algılanmalarına zemin hazırlar. Kadının bedeni üzerindeki odaklanma, kadınların sadece cinsellikle sınırlı olduğu bir algıyı pekiştirirken, aynı zamanda kadınların ekonomik değerinin de sadece görünüşleriyle ilişkilendirildiği bir düşünce biçimini körükler. Süreçte amaçlanan şey, göstergeler pazarında vücudun ayrıntılı bir optimal yönetim normuna sahip olmasıdır. Kapitalist sistemde, kadın bedeni genellikle bir tüketim nesnesi olarak sunulur. Reklamlar, medya ve moda endüstrisi, kadınların sürekli olarak bedenlerini değiştirmelerini, makyaj ürünleri satın almalarını, estetik operasyonlara gitmelerini teşvik eder:

Bedenlerini yeniden keşfetme umuduyla” kendilerini parfümerilere, masajlara, kürlere adayın kadınlara çok sık rastlanır. Göstergeler olarak bedenin ve nesnelere kuramsal eş değeri aslında satın alınız; kendinizle barışık olacaksınız” sihirli eşdeğerliliğine olanak tanır. Psiko işlevselliğin ekonomik ve ideolojik anlamını kazandığı yer burasıdır; beden sattırır, güzellik sattırır, erotizm sattırır. Üretimci amaçlar adına rasyonel olarak sömürebilmesi için bedenin özgürleşmesi, özgürlüğüne kavuşması gerekir (İnceoğlu ve Kar, 2010: 79).

Bu bağlamda metalaşma süreci, kadınların özgürleşme ve bedenleri üzerinde kontrol sahibi olma mücadelesini etkilerken aynı zamanda kadınların ekonomik bağımsızlık arayışlarını da etkiler.

Kadının metalaştırılması, modern toplumda kadınların bedenleri ve cinsellikleri üzerindeki kontrol ve özgürlük mücadelesini karmaşık bir hâle getirir. Kadınların özgürleşme arayışları, ekonomik bağımsızlık hedefleriyle birleştiğinde, bu süreç daha da derinleşir. Meta

estetik, yani pazarın estetik talepleri, kadın bedenlerini ve cinselliklerini belirli kalıplara sokarak onları birer pazar metası hâline getirir. Bu, kadın bedenlerinin ve cinselliklerinin doğal ve özgün hallerinden uzaklaştırılarak, tüketim nesnelere olarak sunulmasına neden olur. Kadınların ekonomik bağımsızlık arayışları, metalaşma süreci ile çelişir; çünkü bu süreç, kadınları pazarda satılabilir nesnelere olarak sunar ve mevcut statükoyu korumak adına onların gerçek erotik potansiyellerini göz ardı eder. Metalaşmış erotik ürünler, kadın bedenlerini nesneleştirir ve onları tüketim toplumunun taleplerine uygun hâle getirir. Bu bağlamda kadın bedenleri, ekonomik değeri olan ürünler hâline gelir. Metalaştırılmış erotik ürünler ve pornografi, kadınların gerçek cinsel özgürlüklerinden ve bedenlerinin kontrolünden uzaklaştırılmasına neden olur. Bu ürünler, teknolojik ve endüstriyel süreçler aracılığıyla üretilerek, kadın bedenlerini standartlaştırır ve kişisel özgünlüklerini yok eder. Şişme kadınlar ve benzeri teknolojik-erotik ürünler, kadın bedenlerini ve cinselliklerini tamamen metalaştırarak, insan unsurlarını dâhi gereksiz hâle getirir (Roloff ve SeeBlen, 1996: 11-23).

Metalaşan kadın, kendi benliğini ve değerini dış dünyanın gözlemine ve değerlendirmesine bağlı hale getirir: “Kadın yaptığı her şeyi gözlemlemek zorundadır; kendi varlığını algılayışı, kendisi olarak bir başkası tarafından beğenilme duygusuyla tamamlanır. Bu durum kadının öz varlığının ikiye bölünmesine yol açar; gözleyen ve gözlenen kişilik. Kadın, bu iki kişiliği birbirinden ayrı iki öge olarak görmeye başlar” (Berger, 1986: 108). Kadın, kendini dış dünyanın gözlemine ve değerlendirmesine bağlı hâle getirerek öz değerini başkalarının onayına dayandırır, kendisini eksik hissettiği için sürekli estetik müdahalelere başvurur. “Kadının kozmetik ürünleriyle estetik ameliyatlara kadar uzanan ve hiçbir zaman tam anlamıyla bir tatminle sonuçlanamayan güzelleşme çabasının altında, bu süregelen tamamlanma arzusunun” (İnceoğlu ve Kar, 2010:74) var olduğu genel kabul görür.

Metalaşma ve kadın arasındaki ilişkiyi anlamak için geliştirilen bu perspektif, kadının sembolik düzeyde bir eksiklik içinde var oluşunu ve bu eksikliğin toplumsal dinamiklerle nasıl bağlantılı olduğunu vurgular. Kadınların varlıklarının sembolik olarak bir eksiklik içerdiği ifade edilmekte, bu eksikliğin kimliklerini nasıl şekillendirdiği Fallus kavramı aracılığıyla açıklanmaktadır. Kadınlık, erkeklikten farklı olarak sembolik bir “şey” olmayı ifade eder; bu da onu bir eksiklik olarak konumlandırır (Lacan, 1994: 25). Bu sembolik eksiklik, tüketim kültürü tarafından kadınların cinsel kimlikleri ile eş ve anne rolleri üzerinden metalaştırılmasıyla daha da belirginleşir.

Kadınların cinsel kimlikleri, eş ve anne rolleri sık sık tüketim kültürü tarafından metalaştırılır ve bu, onları birer tüketim nesnesi hâline getirerek kimlik değerlerini gölgeler. Theodor W. Adorno (2012: 153), bu süreci “unutma” olarak tanımlar; çünkü bir şey

metalaştırıldığında, onun asıl anlamları unutulur ve nesne sadece tüketim için bir araç olarak görülür:

Her türlü metalaştırma bir unutmadır. Nesnelere tespit edildikleri anda şeyleşir; bu anda nesnelere tüm parçalarıyla varolmazlar, nesneye ait bir şeyler unutulmuştur. Ve burada unutmanın ne ölçüde deneyimi oluşturduğu sorusunu, yani bunun ne ölçüde epik bir unutmaya ve ne ölçüde yansıtıcı bir unutmaya olduğunu sormak gerekir (Adorno, 2012: 153).

Bir nesne metalaştırıldığında, yani yalnızca tüketim aracı olarak algılandığında, nesnenin asıl özü ve anlamları göz ardı edilir. Bu, nesnenin tüm bileşenlerinin artık var olmadığı anlamına gelir. “Unutmanın ne ölçüde deneyimi oluşturduğu” (Adorno, 2012: 153) ifadesi, bu sürecin insanlar üzerinde nasıl bir etki yarattığını sorgular. Yani, metalaşma süreci yalnızca nesnelere anlamlarını kaybetmekle kalmayarak aynı zamanda insanların kendileri ve toplumlar üzerinde de etki yaratan bir süreci kapsar.

Anne figürü, toplumsal düzlemde bir meta olarak algılandığında, dişilik değerleri göz ardı edilir ve bu bağlamda kadının toplumsal cinsiyet rolleri ticarileştirilmek suretiyle metaya indirgenir. Aynı şekilde, anne salt biyolojik dişi kimliğiyle tanımlandığında, toplumsal ve kültürel bağlamdaki öznel değerlerini kaybeder ve bu durum, onun sosyal varlığının bütüncül bir şekilde ele alınmasını engeller. Bu süreç, annenin hem biyolojik hem de toplumsal kimliğinin metalaştırılmasına neden olur ve böylece kadın, ataerkil ve kapitalist sistemler içinde sembolik bir araç hâline gelir.

1.5. Psikoloji ve Kadın-Anne İlişkisi

Psikanalizde kadın, uzun süredir ilgi çeken ve tartışmalara neden olan bir konudur. Sigmund Freud’un teorileri, kadının psikoseksüel gelişimi üzerine temel taşlar sunar. Ancak bu teoriler, eleştiri ve yeniden değerlendirmeyle karşılaşır. Freud’un “penis kıskançlığı kompleksi” gibi kavramları, kadınların psikolojik gelişimini anlamada erkek merkezli bir bakış açısını yansıtır. Bu görüş kadının “penis eksikliği” olarak adlandırılan bir durumdan mustarip olduğunu öne sürer ve kadınların psikolojik gelişimlerini, erkeklerin sahip olduğu cinsel organa sahip olmadıkları için bir eksiklik olarak görür. Kadının cinsel yaşamını “henüz keşfedilmemiş” olarak nitelendirilmesi, kadın cinselliği hakkında sınırlı bilginin ve toplumsal tabuların varlığını yansıtır. Bu, kadın cinselliği ve deneyiminin daha derinlemesine incelenmesi gerektiğini ima ederken, aynı zamanda kadın deneyimini erkek deneyimine indirgeme eğiliminde olduğu için eleştirilere yol açar (Freud, 1997: 325-328).

Freud'un "Kadınlık" üzerine verdiği konferansta ve bu konuya ilişkin yazdığı makalelerindeki vurgusu, kadınlığın gizemine ve anlaşılması zorluğuna dayanır. Freud'a göre kadınlık konusu bilinmezliklerle dolu ve karmaşıktır. Freud, psikanalitik kuramını cinsellik etrafında şekillendirdiği için kadınlığı da cinsellik bağlamında ele alır. Makalelerinde, kadınlığın gelişimi ve psikolojik yapısıyla ilgili olarak genellikle çocukluk döneminden itibaren inceler. Özellikle, Freud'un *Çocukluk Cinsel Kuramları* ve *Oedipus Karmaşasının Sona Erişi* gibi eserlerinde, çocukluk döneminin cinsel gelişimi ve bu sürecin kişiliğin oluşumundaki etkileri üzerine odaklanır. Freud'a göre, çocukluk döneminde yaşanan deneyimler, bireyin ileri yaşamında şekillenen komplekslerin temelini oluşturur (Gürdal, 2001: 11-15).

Carl Gustav Jung (2021: 26)'un kadına bakışı, Freud'un görüşlerinden farklıdır. Jung'a göre, kadınların içsel dünyaları sadece cinsel arzularla sınırlı değildir; aksine, kadınlar kompleks ve çok yönlü varlıklardır. Oedipus kompleksi, ensest yasağının uzantısı olarak görülmelidir. Bunun yerine anne-çocuk ilişkileri "anne karmaşası" veya "anne kompleksi" olarak adlandırılmalıdır. Bu kompleks, kadın ve erkek çocuklarında farklı şekillerde görülür ve hem olumlu hem de olumsuz etkilere sahiptir. Kadınların benlik algısı ve ilişkileri, yalnızca anne olma arzusundan veya cinsel dürtülerden ibaret değildir; ayrıca kendi benliklerini keşfetme, içsel dengelerini sağlama ve toplumsal rollerini yerine getirme arayışlarıyla da şekillenir. Bu bakış açısı, kadını sadece bir cinsel nesne olarak değil, kendi benliğinin önemli bir parçası olarak görür ve kadınlık deneyimini daha geniş bir bağlamda ele alır.

Analitik psikoloji alanında öne çıkan teorilerden biri, bireyin kişilik oluşumunda önemli bir rol oynayan anima ve animus kavramlarıdır. Jung'a göre, her birey içsel olarak hem eril hem de dişil özelliklere sahiptir ve kişiliğin dengeli bir şekilde gelişmesi, bu içsel özelliklerin uyumlu bir şekilde entegre edilmesine bağlıdır. Anima, erkeğin bilinçdışı dişil tarafını temsil ederken, animus ise kadının bilinçdışı eril tarafını ifade eder. Jung'a göre, erkekler genellikle dişilik özelliklerini bastırmaya ve gizlemeye meyillidirler. Öte yandan, kadınlar animusları aracılığıyla mantık ve analitik düşünceyi geliştirerek, duygusal ve entelektüel açıdan denge sağlarlar. Her iki cinsiyetin de anima ve animuslarının dengeli olması önemlidir. Anima veya animusun aşırı güçlenmesi, bireyin kişilik gelişimini olumsuz etkiler ve toplumsal rolünü zorlaştırır (Jung, 2015: 30-35).

Ayrıca Jung'un arketip teorisinde, "anne arketipi" kolektif bilinçdışında yer alan temel bir motif olarak tanımlanır ve bireyin psikolojik gelişiminde önemli bir rol oynar. Anne arketipi, bireyin hem kişisel hem de kültürel düzeyde edindiği anne imajlarını temsil eder. Bu arketip, doğurganlık, besleyicilik, koruyuculuk gibi olumlu özelliklerin yanı sıra, aşırı koruyuculuk veya yıkıcı kontrol gibi gölge yönleri de içerir. Jung'a göre anne arketipi, bireyin kendi

annesiyile kurduğu kişisel bağın ötesine geçer ve evrensel bir figür olarak bireyin psikişik yapısında yer alır. Bu bağlamda anne arketipi, bireyin kendilik algısını, duygusal bağlanma biçimlerini ve yaşamındaki temel güven duygusunu etkileyerek kişisel gelişim ve bireyleşme süreçlerinde merkezi bir rol oynar. Jung, bu arketipin hem doğrudan anne figürü aracılığıyla hem de mitolojik, dinsel ve kültürel semboller yoluyla bireylerin bilinçdışı dünyalarında etkin olduğunu öne sürer (Jung, 2021: 22-25).

Melanie Klein (2012: 219), psikanalitik kuramlarında kadın kavramını, özellikle anne-çocuk ilişkisinin kişilik gelişimindeki merkezi rolü üzerinden ele alır. Nesne ilişkileri kuramında, annenin bebeğin ilk nesnesi olarak kritik bir öneme sahip olduğunu vurgular. Annenin bakım verici rolü, çocuğun duygusal ve ruhsal gelişimini şekillendirir. İçe yansıtılan ilksel nesne olan annenin güvenli bir biçimde bende kök salması, olumlu kişilik ve kendilik gelişiminin temellerini atar. Anne, bebeği iče kapanmaktan kurtarıp dış dünyaya açılmasını ve sosyal bir varlık olmasını sağlayarak bireyin gelişiminde kilit bir rol oynar. Anne karnındaki semiyotik yaşam, “ben” oluşumunun her aşamasında kadının, yani annenin, önemini vurgular. Bebek, fiziksel ve psikolojik ihtiyaçlarını annesiyile karşılayarak kendilik bilincini edinir ve annenin yokluğunda emzik, biberon, oyuncak gibi ikame nesnelere ilişki kurar. Annenin memesinden başlayıp diğer nesnelere yönelen bu ilişki biçimi, bireyin ileri yaşamını belirlemede öncü rol oynar. Klein’a göre, kadın, yani anne, bebeklik dönemine ait duygu ve düşlemlerin zihinde bıraktığı silinmez izler aracılığıyla, bireyin duygusal ve entelektüel hayatı üzerinde sürekli ve güçlü bir etki yapar. Bu kuram, kadının ve özellikle annenin, bireyin tüm yaşamı boyunca devam eden etkileyici ve şekillendirici rolünü vurgular.

Gelişen psikanalist çalışmalar sonucunda, kadınlık artık erkek cinselliğiyle karşılaştırılmaktan ziyade bağımsız bir şekilde araştırılmaya başlanır. Bekir Onur (1980: 73)’un aktarımıyla Christian David’e göre, cinselliğin gizemli olmaktan çıkarılması ve gerçek kadınlığın araştırılması önemlidir. David, cinsiyetler arası ayrımlar yapmak yerine benzerliklerin vurgulanması gerektiğini savunur. Bu yaklaşım, kadın cinselliği ve deneyiminin erkek cinselliğiyle eşit derecede önemli olduğunu ve kadınlığın kendi iğinde anlamlandırılması gerektiğini öne sürer.

Karen Horney (1994: 86), kadın psikolojisi üzerine yaptığı çalışmalarda, biyolojik etkenlerin değil kültürel nedenlerin incelenmesinin gerekliliğini vurgular. Bu perspektifte, kadının toplumsal ve aile iğindeki yerine ve ona biçilen rollerine odaklanmak önemlidir. Kadının psikolojik gelişiminde kültürel faktörlerin belirleyici olduğunu savunulur ve bu faktörlerin, kadının kimliği, davranışları ve deneyimleri üzerinde önemli etkilere sahip olduğunu ifade edilir.

Kadın psikanalistlerin psikanalitik kurama katılımıyla birlikte, psikanalitik sistemin erkeksi, otoriter, yasaklayıcı ve sınırlayıcı yönlerinin yanı sıra, dinleyici, içselleştiren ve kadınsı özellikleri de ortaya çıkar. Talat Parman (2001: 5-6)'ın aktarımıyla Jose Bleger'e göre psikanalizin kapsayıcı işlevi, bir anne bedeni gibidir. Psikanalitik çerçeve, kapsayıcı bir nesne olarak düşünüldüğünde, analist ile olan ilişkiyi ve aktarımı mümkün kılar. Kapsayıcı işlev, yaşamın ilk dönemlerine ait birincil duygulanımların ve tümgüçlülük düşlemlerinin yeniden canlanmasını sağlar fakat çerçevenin sınırlayıcı işlevi devreye girdiğinde, tümgüçlülük düşlerine sınırlama getirir. Çerçeve, baba üstbenlik imgesini çağrıştırarak bağlı olunan kurumsal ve toplumsal kuralların altını çizer.

Talat Parman (2001: 6), psikanalitik çerçevenin oluşumunu incelediğinde, bireyin içsel dünyasının oluşumunda anahtar rol oynayan unsurların anne, baba, kadın ve erkek imgeleri olduğunu öne sürer. Bu imgeler, bireyin bilinçdışı düşüncelerini şekillendirirken, arzu ve yasakların da temelini oluşturur. Bireyin iç dünyası, kadın ve erkek imgeleri arasında eşit bir biçimde dağıtılmış olan arzu ve yasaklarla şekillenir.

Psikanalizin kadın psikolojisi üzerindeki etkisi, Sigmund Freud'un çalışmalarıyla başlar ve sonraki yıllarda Jacques Lacan ve feminist psikanalistler gibi birçok araştırmacının katkılarıyla şekillenir. J. Chasseguet-Smirgel'in 1964 yılında yayımladığı *Kadın Cinselliği* adlı eseri, psikanalitik kuramdaki kadınların ve kadınlık kavramının incelenmesine odaklanır. Chasseguet-Smirgel, Freud'un kadınlık konusundaki görüşlerini ele alarak, kadınların cinsel kimliklerinin ve psikoseksüel gelişimlerinin anlaşılmasına yönelik yeni bir perspektif sunar. Ayrıca, kadın psikanalistlerin, özellikle annelik ve kadınlık gibi konulara getirdiği katkılar da bu çalışmanın önemli bir parçasını oluşturur (Gürdal, 2001: 9).

1.6. Medya ve Kültürel Ürünlerde Anne İmajları

Medya ve kültürel ürünlerde annelik imajları, toplumsal cinsiyet rolleri ve kültürel normların yeniden üretildiği, güçlendirildiği veya sorgulandığı önemli temsiller sunar. Annelik, bu bağlamda sıklıkla kutsallık, fedakârlık, şefkat ve koruyuculuk gibi idealize edilmiş niteliklerle ilişkilendirilirken, zaman zaman aşırı kontrolcü, baskıcı veya kendini feda eden olumsuz yönleriyle de ele alınır. Medya, sinema, edebiyat ve reklamcılık gibi alanlarda yer alan bu temsiller, anneliği homojen ve sabit bir kategori olarak sunma eğilimindedir, oysa annelik deneyimi sosyoekonomik, kültürel ve tarihsel bağlamlara göre çeşitlenir. Özellikle çağdaş medya çalışmalarında, annelik imajlarının incelenmesi, toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini, kadınların rollerini ve bireysel kimliklerini nasıl etkilediğini sorgulamak açısından önemli bir araştırma alanı haline gelir.

Medyada annelik temsilleri, toplumsal cinsiyet rollerini, kültürel değerleri ve normatif annelik ideallerini yansıtmakta ve pekiştirmektedir. Medyada yer alan annelik imgeleri genellikle annelerin fedakârlık, çalışkanlık, mükemmellik ve koruyuculuk gibi toplumsal beklentileri karşılamaya yönelik özelliklerini öne çıkarır. Bu temsiller, toplumun annelikle ilgili ideallerini yeniden üreterek annelik kimliğinin belirli bir kalıpta kurgulanmasına katkı sağlar.

Fedakâr anne imajı, geleneksel olarak dizilerde, filmlerde ve reklamlarda öne çıkan bir annelik temsildir. Türk dizi ve filmlerinde anneler sıklıkla çocukları için kendilerini adayan, kişisel arzularını ve ihtiyaçlarını geri planda bırakan karakterler olarak sunulur. Bu temsil, annenin varlığını yalnızca çocuğunun iyiliği için sürdüren bir özne olarak konumlanmasını teşvik eder. Reklamlarda ise özellikle deterjan ve gıda sektörüne ait tanıtımlarda, anneler evin hijyeninden sorumlu, besleyici ve sağlıklı seçimler yapan bireyler olarak betimlenir. Bu tür temsiller, annenin evdeki görevlerini yerine getirmesi gereken bir figür olduğu mesajını vererek toplumdaki annelikle ilgili beklentileri pekiştirir.

Diğer yandan, çalışan anne imajı modern yaşamın bir parçası olarak medya temsillerinde giderek daha fazla yer bulur. Batı sineması ve dizilerinde kariyer sahibi, güçlü fakat aynı zamanda çocuklarına da zaman ayıran anneler sıklıkla işlenmektedir. Reklamlarda ise çalışan anneler hem kariyer hem de annelik rollerini aynı anda başarıyla yerine getirebilmek için pratik çözümler sunan ürünlerle birlikte gösterilir. Bu temsiller, annelik rolünün değişen toplumsal yapıyla uyumlu bir şekilde yeniden kurgulanabileceğini yansıtmakla birlikte, çalışan annelerden beklentilerin de oldukça yüksek olduğunu ima eder.

Mükemmel anne imajı, özellikle sosyal medya platformları üzerinden yaygınlaşmış bir annelik temsili olarak dikkat çeker. Instagram ve YouTube gibi mecralarda anneler, çocukları için her şeyi en iyi şekilde yapan, her alanda mükemmel olan bireyler olarak resmedilir. Sosyal medya annelerinin idealize edilmiş bu temsilleri, toplumda annelikle ilgili gerçek dışı beklentilerin oluşmasına katkı sağlayarak diğer anneler üzerinde baskı yaratabilir. Sosyal medya paylaşımları ve blog yazıları aracılığıyla yayılan bu mükemmel anne imajı, annelik pratiklerini ve anneler arasındaki rekabeti yeniden şekillendirir. Sosyal medyaya yansıyan anne figürleri neoliberalliğin yoğunlaştırdığı annelik diye nitelendirilen “Mükemmel işleri, mükemmel kocaları ve evlilikleri olan, etrafa saçtıkları memnuniyetin daima parıltısı, bu imgeye uymayan diğer tüm kadınları umutsuz vaka gibi hissettiren kusursuz yaratılmış orta sınıf anneler” (Rose, 2022: 28)’dir. Bu anne figürleri kadınların isterse bu sorumlulukların hepsini yerine getirip mutlu bir hayat inşa edebileceklerini göstererek bunu yapamayan annelerin kötü hissetmesine ve herkesin olağanüstü çaba göstermesine neden olur.

Koruyucu ve güçlü anne imajı, aksiyon ve dram filmlerinde, özellikle çocuklarını her türlü tehlikeden koruyan ve gerektiğinde büyük fedakârlıklar yapan karakterler aracılığıyla işlenir. Bu temsillerde anneler, fiziksel ve duygusal olarak güçlü bireyler olarak tasvir edilir ve çocukları için her türlü engeli aşmaya hazırdır. Bu tür temsiller, annenin sadece besleyici değil, aynı zamanda koruyucu bir figür olarak konumlanmasına katkı sağlar.

Kültürel ürünlerde annelik temsilleri, aynı zamanda kadınların kamusal ve özel alandaki statülerini ve toplumun annelikten beklediği normatif değerleri yeniden değerlendirme olanağı sunar. Kadın, hayatını şekillendirirken mutlaka toplumsal cinsiyet rollerini dikkate alır. Erkek evlilik, sanat ve meslek hayatını bir arada yürütürken kadın, çoğu zaman bunlardan birini seçmek zorundadır. Ani Ceylan Öner (2015: 143)'in aktarımıyla Sylvia Plath'ın, günlüğünde benzer bir seçime maruz kaldığından bahsettiği görülür: “Bazen rüyamda bir ağaç görüyorum. Ve yaprakları çocuklarım, Bir dalı evlenmem gereken adam. Ve yaprakları, çocuklarım. Diğer bir dal ise yazar olarak geleceğim. Ve her bir yaprak ayrı problem. Diğer bir dal da parlak bir akademik kariyer. Fakat bana bunlardan birini seçmem söyleniyor. Yapraklar kahverengiye dönüşmeye başlıyor ve de dökülmeye. Ta ki ağaç tamamen çıplak kalana dek” bu cümleleriyle seçim yapmanın kaçınılmazlığını belirtir. Bunlardan birini seçerek devam ettiğinde daha sağlıklı bir hayat süreceken Plath anne, şair ve eş olmayı seçer. Bu seçim onun hayatında ciddi krizlere sebep olur. *Üç Ses İçin Bir Şiir* adlı eserinde kadının “annelik” serüvenini anlatır. Şiir doğumhanedeki üç kadının iç konuşmalarını anlatır. Birinci anne, hiç planlamadığı bir hamileliğin sonunda çocuğunu kucağına alan mutlu bir annedir. İkinci, sürekli düşük yaptığı için çocuk sahibi olamayan bir annedir. Üçüncü anne doğan çocuğu evlatlık vermek zorunda kalan bir annedir. Sylvia, bu şiirde anneliğin kusurlu ve rahatsız edici yönlerinden bahseder. Anneliğe atfedilen kutsallıktan uzak düşen bir şiir kaleme alır. Anneliği gerçekliği ile yansıtması noktasında önemlidir.

Wirginia Wolf (2020: 47-48), kadının kültürel hayatta yer almasının zor olduğu dönemlerde yaşamış bir sanatçı olarak kadının ekonomik özgürlüğü ve kendine ait çalışacağı bir alanın olması gerektiği şartı üzerinde durur. Kadın bunlara sahip olmadığı sürece kurguya adayalı metinler üretmez. Bunun değişebilmesi için kadının korunan bir varlık olmaktan çıkıp özgürleşeceği bir dönemde yaşaması gerektiğini savunur.

Edebi eserlerde annelik ve kadınlık temaları sıklıkla annenin fedakârlığı ve kadının sadakati üzerine inşa edilir; kadın, evini ve eşini her şeyin üstünde tutan ideal bir figür olarak betimlenir. Gustav Flaubert'in *Madame Bovary* adlı eserinde Emma Bovary karakteri, bu geleneksel kadınlık algılarının dışında bir örnek teşkil eder. Emma, genç ve güzel bir kız olarak, dul ve olgun bir adam olan Charles Bovary ile evlenir. Charles, Emma'ya hayranlık duyarak

evlenirken Emma, Charles'ın maddi gücünden etkilenecek bu evliliğe adım atar. Emma, maddi olarak birçok imkâna sahip bir anne olmasına rağmen, hayatında eksik olan heyecan arayışı içinde sürekli bir tatminsizlik yaşar. Bu karakterizasyon, Emma'nın kişiliğini ve seçimlerini irdeleyerek geleneksel kadınlık rollerine meydan okur. Heyecan arayışı onu Leon'la yasak ilişki yaşamaya sürükler ama Leon fakir olduğu için bundan vazgeçer. Maddi olarak daha iyi durumda olan Radolphe ile bir yasak ilişki yaşamaya başlar. Çocuğunu ve eşini hiç düşünmeden Radolphe ile kaçmayı planlar ama Radolphe son anda kaçma fikrinden vazgeçer. Burada bir kadının annelik ve eş olma durumlarını hiçe sayması anlatılır. Kadınların edebiyattaki yerine aykırı bir durum söz konusudur. Radolphe'dan sonra tekrar Leon ile karşılaşan Emma onunla gizli bir aşk yaşar ve tefeciye borçlanır. Yazar bu aykırılığın tepki çekeceğinin farkındadır bu durumda olan bir kadın mutlu değildir mesajı vermek için Emma'ya intiharı uygun görür (Flaubert, 2016).

Aldous Huxley'in *Cesur Yeni Dünya* adlı distopik romanında ise, değişen toplumsal algılarla birlikte annelik kavramının da dönüşebileceği öngörülür. Bu eserde “anne” sözcüğü ayıp bir terim olarak vurgulanır. “Sizi doğuran bir anayla yaşamamanın nasıl bir şey olduğunu gözünüzün önüne getirmeye çalışın. Yine o müstehcen sözcük” (Huxley, 2013: 60). Eserde toplumun kadına ve anneye yüklediği tüm geleneksel anlamlar köklü bir şekilde değişir. Huxley'in romanında kadın ve erkek, eşitlik içerisinde mekanik bir yaşam sürerler. Toplumun bireyler üzerindeki baskısı ve kontrolü, cinsiyet rollerinin ve annelik kavramının tamamen ortadan kalkmasına yol açar, bu da insanların biyolojik bağlardan arındırılmış, devlet tarafından şekillendirilmiş bir düzende yaşamalarına neden olur.

Edgar Allan Poe'nun eserlerinde kadın ve annelik figürleri ise, çoğunlukla trajedi, ölüm ve ölümsüzlük temaları etrafında gotik bir atmosferde şekillenir. *Annabel Lee* şiirinde, Annabel Lee idealize edilmiş ve ölümsüz bir aşkın sembolü olarak tasvir edilir. Deniz kenarında bir mezara gömülü güzel Annabel Lee'ye olan aşkı anlatan anlatıcı, kadın figürünü; saflık, güzellik, bağımsızlık, tutku, fedakârlık ve ölüm gibi birçok farklı özelliğiyle aktarır (Poe, 1999: 136). Poe'nun hikâyelerinde de kadın figürleri çok yönlülükleri ile ön plana çıkar. Bu karakterler, masum ve saf ruhlardan, ölümcül ve manipülatif femme fatale'lere kadar uzanan geniş bir yelpazeyi kapsar. Poe'nun *Ligeia* hikâyesindeki Ligeia karakteri, fiziksel güzelliği ve entelektüel kapasitesi ile idealize edilmiş bir figürdür, ancak aynı zamanda iradesi ve doğüstü varlığı ile insanüstü bir güç olarak da tasvir edilir. Leydi Rowena ise zayıf ve kırılgan yapısıyla Ligeia'nın karşıtıdır ve onun dönüşümü, Ligeia'nın gücünü ve etkisini daha da belirgin hâle getirir (Poe, 2000: 230-248).

Kadın ve anne imajları fedakâr anne veya kendi tercihlerini yapmış özgür kadın şeklinde sunulur ve yüzyıllar boyu mutlu olan kadının kendini evine ve çocuklarına feda eden anne olduğu bir profil oluşturulur. Bu profildeki anneler dergilerde, gazetelerde ve televizyon reklamlarında her zaman şık görünen, derli toplu evlerde yaşayan mutlu kadın görüntüsü olarak aktarılır. Bu durum anneliği yaşayan diğer kadınların kendini yetersiz hissetmelerine sebep olur. Ayrıca medyada güzel bir profili çizilen annenin çocuğu da mutludur anneler bu konuda hayatlarını çocuklarına mutlu etmeye adar ve karşılığında verdiği emeğin boşa gitmediğini görmek için mutlu bir birey görmek ister bu olmadığı zaman kendini başarısız hisseder. Mükemmellikten mükemmellik doğar ve mükemmel emek harcanıyorsa mükemmel bir “çocuk” oluşmalıdır (Rose, 2022: 85).

Edgar Allan Poe'nun eserlerinde kadın ve annelik figürleri ise, çoğunlukla trajedi, ölüm ve ölümsüzlük temaları etrafında gotik bir atmosferde şekillenir. *Annabel Lee* şiirinde, Annabel Lee idealize edilmiş ve ölümsüz bir aşkın sembolü olarak tasvir edilir. Deniz kenarında bir mezara gömülü güzel *Annabel Lee*'ye olan aşkını anlatan anlatıcı, kadın figürünü; saflık, güzellik, bağımsızlık, tutku, fedakârlık ve ölüm gibi birçok farklı özelliğiyle aktarır (Poe, 1999: 136). Poe'nun hikâyelerinde de kadın figürleri çok yönlülükleri ile ön plana çıkar. Bu karakterler, masum ve saf ruhlardan, ölümcül ve manipülatif femme fatale'lere kadar uzanan geniş bir yelpazeyi kapsar. Poe'nun *Ligeia* hikâyesindeki Ligeia karakteri, fiziksel güzelliği ve entelektüel kapasitesi ile idealize edilmiş bir figürdür, ancak aynı zamanda iradesi ve doğüstü varlığı ile insanüstü bir güç olarak da tasvir edilir. Leydi Rowena ise zayıf ve kırılgan yapısıyla Ligeia'nın karşıtıdır ve onun dönüşümü, Ligeia'nın gücünü ve etkisini daha da belirgin hâle getirir (Poe, 2000: 230-248).

Kadın ve anne imajları fedakâr anne veya kendi tercihlerini yapmış özgür kadın şeklinde sunulur ve yüzyıllar boyu mutlu olan kadının kendini evine ve çocuklarına feda eden anne olduğu bir profil oluşturulur. Bu profildeki anneler dergilerde, gazetelerde ve televizyon reklamlarında her zaman şık görünen, derli toplu evlerde yaşayan mutlu kadın görüntüsü olarak aktarılır. Bu durum anneliği yaşayan diğer kadınların kendini yetersiz hissetmelerine sebep olur. Ayrıca medyada güzel bir profili çizilen annenin çocuğu da mutludur anneler bu konuda hayatlarını çocuklarına mutlu etmeye adar ve karşılığında verdiği emeğin boşa gitmediğini görmek için mutlu bir birey görmek ister bu olmadığı zaman kendini başarısız hisseder. Mükemmellikten mükemmellik doğar ve mükemmel emek harcanıyorsa mükemmel bir “çocuk” oluşmalıdır (Rose, 2022: 85).,

İKİNCİ BÖLÜM

2.TÜRK EDEBİYATINDA ANNELİK KAVRAMI

2.1. Cumhuriyet Dönemi Öncesinde Annelik

Tanzimat Dönemi'nde bir yenilik olarak ortaya çıkan roman türü, toplumsal sorunları ele almak amacıyla önemli bir araç olarak kullanılır. Bu dönemde, toplumun ıslah edilmesi için bireylerin eğitiminin ve geliştirilmesinin gerekliliği anlaşılır ve bireyin yetişmesinde ve gelişiminde temel rolü oynayan kişinin anne olduğu için eserlerde öncelikli olarak annelerin eğitimsizliği ve bilgi eksikliği vurgulanır. Anne olmak Osmanlı toplumu için birçok ayrıcalığa sahip olmak demektir ama annenin babasız çocuk yetiştirme konusunda başarısızlıkları da eserlere yansır.

Romanlarda anneler, bir problem alanı olarak aile düzeni bağlamında farklı şekillerde ele alınır. Normal aile yapısı içerisinde anneler, iradeli veya iradesiz figürler olarak tasvir edilir, problemlili aile yapılarında üvey, dul ya da cariye gibi roller üzerinden değerlendirilir. Romanlarda yer alan anneler, öz, üvey ya da dul olmalarına bağlı olarak farklı niteliklerle öne çıkmaktadır. Bazı anneler yerli, cahil ve dindar özellikleriyle betimlenirken, diğerleri alafrangalık, ahlaksızlık ve kıskançlık gibi olumsuz vasıflarla tanımlanır. Bu çeşitlendirilmiş annelik figürleri, romanlarda aile yapısının ve toplumsal ahlakın sorgulanmasında merkezi bir rol oynar (Kesebir, 2010: 185).

Geç 19. ve erken 20. yüzyıl Osmanlı entelektüeline göre, Müslüman Osmanlı kadınlığının anneliği sorunludur. Çünkü bu kadınlar bilinçli ve çağdaş annelik yöntemlerine toplumsal hayattan dışlanmış olmaları, modern (yaygın ve örgün) eğitim olanaklarından faydalanamamaları ve katı bir cinsiyetler arası hiyerarşiyle aile içerisinde çok fazla söz sahibi olamamaları nedeniyle yabancılardır (Yılmaz, 2015: 68).

Yenileşme hareketleri içinde cahil anne formu yeni bir toplumun oluşturulmasında yetersiz kalır. Eserlerde bu anne formları eleştirilir. Ayrıca eserlerde annelikle anlatılmak iktidarın el değiştirmesidir. Anne kavramından çok baba yoksunluğu ve babanın olmadığı durumda yetersiz kalan anne imajı üzerinde durulur.

Romanlarda babanın ölümü, otoritenin el değiştirerek anneye/annelik konumuna, dolayısıyla dişil alana geçmesi anlamına gelir. Babalık kurumu; güçlü, iradeli, otoriter, kararlı, hatasız, lider vasıflarıyla erildir. Annelik kurumu ise tam tersine zayıf, iradesizlik, kusurluluk, kararsızlık ve otoritesizlikle temsil olur, dolayısıyla dişildir. Babanın kaybı sonrasında aile reisi olmak durumunda kalan anneler, cahillikleri ve

donanımsızlıkları yüzünden babanın otoritesini üstlenemezler. Romanlarda yoğun olarak olumsuz anne imajları yer alır (Kaplan, 2021: 3).

Yetersiz anneler, yetersiz evlatlar yetiştirir. Aileye ve topluma zarar veren tipler ortaya çıkar. Toplumsal dengelerin sağlanması için annenin aile içinde baba gibi yeterliliklere sahip olması gerekir. Tanzimat Dönemi yazarları, annenin rolünü sadece aile içi bir figür olarak değil, aynı zamanda toplumsal düzenin ve bireysel ahlakın temel belirleyicisi olarak kurgular. Annenin cehaleti, genellikle ailenin ve çocukların yanlış davranışları ile ilişkilendirilir; bu durum, romanlarda eğitimin ve bilinçlenmenin toplumsal dönüşüm için bir zorunluluk olduğu mesajıyla birleştirilir.

Servetifünun topluluğunda anne figürü, Tanzimat Dönemi'ndeki toplumsal sorumluluk ve eğitimsizlik temasından farklı olarak daha bireysel ve duygusal bir çerçevede ele alınır. Bu dönemde anneler, genellikle ailenin merkezinde yer alan fedakâr, duygusal ve koruyucu karakterler olarak sunulur. Topluluğun yazarları, modernleşme ile bireyin iç dünyasına odaklanır, bu bağlamda anneler, daha çok bireyin içsel dünyasındaki etkileriyle, sevgi, şefkat ve bağlılık gibi temalar üzerinden işlenir. Romanlarda anne karakterleri, bireyin psikolojik gelişiminde ve kimlik oluşumunda önemli bir yer tutar. Bununla birlikte, dönemin bireysel ve melankolik yapısı, anne figürlerini idealize etmekten çok, zaman zaman kaybedilen, özlem duyulan ya da etkisi eksik hissedilen bir varlık olarak da sunar. Annenin varlığı ya da yokluğu, kahramanların iç dünyalarındaki çatışmaların derinleşmesine neden olur ve bu figür, modernleşmenin getirdiği toplumsal değişimlerin birey üzerindeki etkilerini sembolize eder.

Millî Edebiyat Dönemi'ndeki edebi eserlerde anne figürü, ulusal kimlik inşası ve toplumsal değerlerin vurgulanması bağlamında önemli bir yer tutar. Bu dönemde anneler, fedakârlıkları, vatanseverlikleri ve çocuklarının eğitime verdikleri önem ile ön plana çıkar. Millî Mücadele ve Türk milletinin bağımsızlık mücadelesi etrafında şekillenen bu dönemin edebi eserlerinde, anneler sıklıkla toplumun ahlaki ve kültürel devamlılığını sağlayan temel karakterler olarak işlenir. Anne, evin ve ailenin koruyucusu olarak idealize edilirken, aynı zamanda millî bilinç ve geleneksel değerlerin taşıyıcısı rolünü üstlenir.

Roman ve hikâyelerde anneler, çocuklarını vatansever bir şekilde yetiştiren, onlara millî kimliği ve kültürel mirası aktaran, güçlü ve dirayetli figürlerdir. Bu karakterler, bireysel çıkarların ötesinde, toplumsal sorumluluk bilinciyle hareket eden, millî mücadelenin manevi destekçileri olarak görülür. Aynı zamanda, dönemin milliyetçi ideolojisi, annelik figürünü ulusun yeniden doğuşunun bir sembolü olarak idealize ederek kadını, özellikle anne rolünde, ulusal kimliğin inşasında ve sürdürülmesinde merkezi bir yere yerleştirir. Bu nedenle, Millî Edebiyat Dönemi'nde anne karakterleri hem birey hem de toplum düzeyinde milliyetçi bir

misyonla donatılır, ulusal değerlerin ve bağımsızlık bilincinin temsilcileri olarak edebi metinlerde önemli bir yer edinir.

2.2. Cumhuriyet Dönemi Edebiyatında Kadın ve Annelik

Cumhuriyet Dönemi Türkiye’inde kadınların toplumsal rolleri ve annelik kavramının evrimi, belirli dönemlerdeki sosyal ve politik değişimlerle paralel olarak şekillenir. Cumhuriyetin ilk yıllarında kadınların eğitim olanaklarının genişletilmesi ve iş hayatına katılımlarının teşviki ile kadınların toplumdaki konumlarının dönüştüğü görülür.

Osmanlı İmparatorluğu’nun çöküşü, yıkıcı savaşlar ve ekonomik zorluklar, Cumhuriyet öncesi Türkiye’nin genel sosyal durumunu oldukça çalkantılı hâle getirir. Kurtuluş mücadelesi ve aydınlanma hareketleriyle birlikte, değişim rüzgârları esmeye başlar ve kadınlar da bu süreçte aktif roller üstlenir. Cumhuriyet dönemi, bu öncü adımları kanunlarla güvence altına alarak ve sistemli bir şekilde ilerleterek, kadının toplumdaki konumunu güçlendirir (Berktaş, 1997: 55-56).

Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluş yıllarında, kadınların eğitimine büyük önem verilir ve ciddi atılımlar yapılır. Kadınların neredeyse tamamının okuma yazma bilmediği bir dönemde, Cumhuriyet’in devrimci yıllarındaki atılımcı kültür politikalarıyla bu durum değiştirilmeye çalışılır. Bu dönemde atılan adımlar, Türkiye’nin kadınların eğitim ve akademik alandaki varlığını güçlendirmesi ve Avrupa’nın en yüksek kadın öğretim üyesi oranına sahip ülkelerinden biri olması yolunda önemli bir temel oluşturur (Atasü, 1998: 131).

Cumhuriyet rejimi altında kadınlarla ilgili gerçekleştirilen yenilikler, eğitimden iş yaşamına kadar geniş bir yelpazede kadınların toplumsal katılımını ve eşitliğini sağlamaya yönelik önemli adımlar içerir. Yönetim tarafından belirlenen ve kanunlarla güvence altına alınan bu süreç, kadınların eğitim almasını, meslek sahibi olmalarını ve iş yaşamında aktif bir rol üstlenmelerini teşvik eder. “Cumhuriyet Kadını” olarak tanımlanan ideal imajın oluşması, kadınların toplumsal liderlik rollerini güçlendirmeyi amaçlar. Cumhuriyet kadını imajı, toplumsal dönüşümün bir parçası olarak kadınların yaşamında ve toplumdaki rolünde önemli bir değişimi simgeler. Bu imaj, Türkiye’deki modernleşme sürecinde kadınların güçlenmesini ve toplumun kalkınmasını hedefler ve kadınların toplumsal yaşamda daha etkin bir konuma gelmelerine olanak sağlar (Erdem, 2015: 1274-1275).

Cumhuriyet Dönemi’nde bilim ve sanat alanında çalışma olanağına kavuşan Türk kadınları, toplumda daha çok yer edinirler. Cumhuriyetin kuruluşundan günümüze uzanan süreçte, Türk kadınlarının bilim ve sanata katılma oranlarında belirgin bir artış görülür. Özellikle Cumhuriyet’in ilk yıllarında başlatılan eğitim reformları ve kadınların eğitimine

verilen önem, kadınların bilim ve sanat alanlarında yer almasını teşvik eder (Naymansoy, 2010: 204-225).

Kadınların eğitim ve iş olanakları arttıkça, toplumsal cinsiyet rolleri yeniden şekillenir ve kadınların siyasal katılımı artar. Geleneksel aile yapısı ve toplumsal normlar, bu süreçte belirleyici bir rol oynar. Cumhuriyet Dönemi edebiyatı, kadın ve annelik konularını ele alarak toplumsal dinamikleri yansıtır. Romanlar, hikâyeler, şiirler ve diğer edebî türler aracılığıyla kadınların yaşam deneyimlerini ve annelik rollerini farklı perspektiflerden inceler. Özellikle, kadın yazarların eserleri, kendi deneyimlerini ve görüşlerini eserlerine yansıtarak bu alanda önemli birer kaynak oluşturur.

Cumhuriyet Dönemi edebiyatında kadınlar, sadece evin içinde değil, toplumun her alanında aktif roller üstlenen bireyler olarak tasvir edilir. Annelik, kadının toplumsal rolünün önemli bir parçası olarak vurgulanırken, aynı zamanda bireysel kimlik arayışları ve özgürlük mücadeleleri de edebiyatta işlenir. Cumhuriyet'in ilk yıllarında kadınlar, eğitilmiş, modern ve bilinçli bireyler olarak idealize edilirken, annelik ise bu modernleşme sürecinin bir parçası olarak yüceltilir. Kadınlar hem geleneksel rollerini yerine getiren hem de yeni toplumsal düzen içinde yerini bulan karakterler olarak romanlarda yer alır. 1960-1980 arası dönemde feminist hareketlerin etkisiyle, annelik teması daha eleştirel bir perspektifle ele alınır, kadınların annelik dışındaki kimliklerine de vurgu yapılır. 1980 sonrası edebiyatında ise kadınlar ve annelik temaları, daha çok boyutlu ve çeşitli temsillerle işlenir; kadınların toplumsal cinsiyet eşitliği mücadeleleri, bireysel özgürlükleri ve annelik deneyimleri derinlemesine incelenir. Cumhuriyet Dönemi edebiyatı, kadın ve annelik temaları üzerinden, Türkiye'nin modernleşme sürecinde kadınların değişen rol ve kimliklerini yansıtır.

Cumhuriyet Dönemi'nde kadın yazarların yazdığı eserler ve eserlerinde kullandığı karakterler toplumun kadına bakış açısıyla oluşmuş kadın figürlerini anlatır. Kadının modernleşmesi, erkek tarafından kabullenilmesi bir zor bir durum olması nedeniyle kadınlar eserlerde modern kimlik kazanma, iş dünyasında kabul görme gibi konularda mücadele eden karakterler olarak yer alır. Latife Tekin'in eserlerindeki kadın karakterlerde bu durumun örneği niteliğindedir. Kadın ve anne formlarının toplumsal cinsiyet eşitsizliği çerçevesinde örneklerini barındıran eserleri nedeniyle bu çalışmada Latife Tekin'in *Sevgili Arsız Ölüm*, *Berci Kristin*, *Çöp Masalları*, *Gece Dersleri*, *Buzdan Kılıçlar*, *Ormanda Ölüm Yokmuş*, *Unutma Bahçesi*, *Rüyalar ve Uyanışlar Defteri*, *Muinar*, *Manves City* ve *Sürüklenme* adlı eserlerin yer verilir.

2.3. Latife Tekin'in Hayatı ve Sanat Anlayışı

Latife Tekin, 1957 yılında Kayseri'nin Bünyan ilçesine bağlı Karacafenk Köyü'nde doğmuş Türk yazardır. Çocukluğunu, köyün doğal ve geleneksel atmosferi içinde geçiren Latife Tekin, bir anekdotunda o anlardan şöyle bahseder:

1957 yılında Kayseri'nin Bünyan kasabasına bağlı Karacafenk Köyü'nde doğdum. Yürümeyi öğrenir öğrenmez okula başladım. Okul, evimizin erkek odasıydı. Sedirlerin altında cinlerle oynasırken okumayı, yazmayı öğrendim. Karacafenk'te sedirlerin altında cinler ve periler yaşırdı. Çocukluğum onların arasında geçti. Gizlice onların derneğine girdim. Evlerini gezdim. Düğünlerine gittim. Dillerini, gündüz ve gece oyunlarını öğrendim. Babam İstanbul'da çalışırdı. Annem yüreği yaralı garip bir kadındı... Okuyup yazar, dikiş diker, iğne yapar, Kürtçe ve Arapça bilirdi... Babam İstanbul'dan torba dolusu parayla döner, köyü başına toplardı. Evimiz tuhaf aletlerle doluydu... Zemberekli saat, radyo, gramofon, mavi kocaman bir yolcu otobüsü, patos, tulumba, kamyon ve traktör (Özer, 2005: 22-23).

Latife Tekin'in sözleri, çocukluk yıllarının masalsi bir atmosferini yansıtırken, bir yandan da ailenin iç dinamiklerini ve toplumsal değişimin etkilerini gösterir. Bu ifadeler azarın eserlerindeki karakterlerin, etrafında bulunan kişilerden etkilenecek şekilde oluşturulduğunu gösterir.

1966 yılında, dokuz yaşındayken ailesiyle birlikte İstanbul'a göç eden Tekin, şehrin gecekondulu mahallelerinden birine yerleşir. Ailesi, şehir hayatına uyum sağlamaya çalışırken aynı zamanda geçim sıkıntılarıyla da mücadele eder. Tekin, İstanbul'da eğitimine devam eder ve liseyi Beşiktaş Kız Lisesi'nde tamamlar (Balık, 2011:24). Beşiktaş Kız Lisesi'nden mezun olduktan sonra bir süre Telefon Başmüdürlüğü'nde memur olarak çalışan Latife Tekin, daha sonra tamamen yazarlık kariyerine odaklanır. 1995 yılında Gümüşlük Akademisi Vakfı'na bağlı olarak "Edebiyat Evi" projesini başlatır (Sevinçli, 2021: 1-2).

1983 yılında yayımlanan ilk kitabı *Sevgili Arsız Ölüm* ile yazarlık kariyerine başlayan Latife Tekin, büyülü gerçekçilik akımının temsilcilerinden biri olarak kabul edilir (Açıkyol, 2017:4). Yazar, kendi roman anlayışını açıklarken, geleneksel beklentilerden ayrılarak karakterlerin sıradan yaşamlarını ve içsel çatışmalarını vurgular. Kahramanların dramatik maceralardan ziyade toplumla olan çatışmalarının sonucu olarak hareket ettiklerini düşünen yazar, karakterlerinin bilinçli bir şekilde özel hayat hikâyeleri kurma arzusunda olmadıklarını belirtir (Özer, 2005:126). Latife Tekin'in *Sevgili Arsız Ölüm* (1983), *Berci Kristin Çöp Masalları* (1984), *Gece Dersleri* (1986), *Buzdan Kılıçlar* (1989), *Aşk İşaretleri* (1995), *Ormanda Ölüm Yokmuş* (2001), *Unutma Bahçesi* (2005), ve *Muinar* (2006), *Manves City* (2018), *Sürüklenme* (2018) ve *Zamansız* (2022) gibi romanlarında bu yaklaşım belirginleşirken, deneme türündeki *Rüyalar ve Uyanışlar Defteri* (2009), anı-öykü türündeki *Gümüşlük*

Akademisi (1997) ve senaryo yazısı olan *Bir Yudum Sevgi* (1984) gibi eserlerinde de benzer yaklaşımlar izlenir (Açıkyol, 2017:5). Tekin'in eserlerinde, karakterlerin karmaşık iç dünyaları ve toplumsal dinamikler, farklı türlerdeki metinlerde de aynı derinlikle ele alınır, bu da onun edebi çeşitliliğini ve tutarlılığını yansıtır.

Latife Tekin, yaşama bakışını ekolojik ve feminist bir çerçevede ele alarak canlıların sadece insanlarla sınırlı olmadığını vurgular. Kendisini eko-feminist bir kimlikle tanımlayan Tekin, doğanın da acıyı hissettiğini ve travmatik olaylardan etkilendiğini belirtir (Açıkyol, 2017: 3). Latife Tekin'in eserleri, sadece insan merkezli değil aynı zamanda doğa ve diğer canlılarla bütünleşik bir yaklaşımı yansıtır.

Latife Tekin'in kariyeri boyunca etkilendiği yazarlar arasında önemli bir figür olan Nazım Hikmet, onun düşünsel ve edebi gelişimine belirgin bir katkı sağlar. Yazar, etkilenmesinin ana nedeni olarak Nazım Hikmet'in gelecekteki edebi eserlerin biçimi hakkındaki öngörüsünü gösterir (Özer, 2005: 36). Latife Tekin'in etkilendiği bir başka isim de Gabriel Garcia Marquez'dir. Marquez'in büyümlü gerçekçilik akımının öncüsü olması ve gerçekçi ile fantastik unsurları ustaca harmanlaması, Tekin'in yazılarında da benzer bir yaklaşımın izlerini taşımasına neden olur. Özellikle karakterlerin olağandışı deneyimleri ve gerçeküstü olaylarla karşılaşması, Tekin'in eserlerinde Marquez'in etkisinin belirgin olduğu noktalardan biridir. Latife Tekin, birçok defa Marquez taklitçisi olmakla itham edilir. Toktamış Ateş, bu durumu eleştirir ve Tekin'in eserlerinde Marquez'in etkilerinin bulunabileceğini kabul etmekle birlikte yerel motiflerin de güçlü bir şekilde var olduğunu belirtir (Ateş, 1985: 16). Latife Tekin, kendi eserleri ile Marquez'in eserleri arasındaki benzerlikler konusunda açıklamalarda bulunur.

Latife Tekin, çocukluğunda ailesinin köyden şehre göç etmesi sürecini anlatırken, babasının şehrin sunduğu yenilikleri köye getirme çabasını vurgular. Babasının şehirden getirdiği gramofon gibi eşyalar, ona Marquez'in *Yüz Yıllık Yalnızlık* adlı eserindeki bazı anlatımları hatırlatır. Bu benzerliklerin farkında olan Tekin, *Sevgili Arsız Ölüm* adlı eserinde bu paralellikleri bilinçli olarak kullanmadığını ifade eder (Özer, 2015: 56).

Latife Tekin, bir röportajda Türk edebiyatından ziyade şiirin kendisini daha fazla heyecanlandırıldığını söyler. En çok takdir ettiği Türk yazarlar arasında Sevim Burak, A. Hamdi Tanpınar, Oğuz Atay, Ahmet Altan, Murathan Mungan ve Orhan Pamuk gibi isimlerin bulunduğunu belirtir (Özyetkin, 1998: 71). Başka bir röportajda ise kendisini Rus edebiyatında en çok Dostoyevski'nin etkilediğini ifade eder (Atik, 2011: 22).

Gürsel Korat, Latife Tekin'in romancılığı hakkında "masal diliyle roman dili", "devrimci söylemle dindar söylem" gibi farklı unsurların bir araya gelerek çağrışımsal diziler

halinde akıp gittiğini ve alışılmış dramatik kurgunun dışında tamamen kendine özgü bir söylev düzeni oluşturulduğunu belirtir (Korat, 1998: 329).

Berna Moran, Latife Tekin'in geleneksel roman tekniklerinden sıyrılarak yeni bir anlatım yolu ve hatta yeni bir anlatı türü arayışında olduğunu belirtir. Moran, Tekin'in eserlerini incelerken, onun alışılmadık bir yaklaşım benimsediğini ve geleneksel edebi kalıplardan farklılaştığını gözlemler. Berna Moran, konuyla ilgili Latife Tekin'in şu söyleşisini referans gösterir: "Klasik romanın halkımın kendisine bakışına, dünyayı algılayışına denk düşmediğini düşünüyorum. Romanı büsbütün inkâr etmiyorum. Ama kendi edebiyatımızı, kültürümüzü temel alarak yeni bir biçim geliştirme çabasındayım" (Moran, 1994: 75-76). Latife Tekin, geleneksel roman tekniklerinin Türk toplumunun gerçekliğini ve algısını tam olarak yansıtmadığını düşündüğünü ifade ederken, romanı tamamen reddetmediğini de vurgular.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.MODERN EDEBİYATTA ANNELİK DENEYİMİ VE KADININ KİMLİK ARAYIŞI

3.1. Latife Tekin'in Eserlerinde Kadın Temsilleri: Bireysel ve Toplumsal Yansımalar

Latife Tekin, Türk edebiyatında toplumsal gerçekçilik ile mistisizmi harmanlayan özgün üslubuyla, kadın karakterleri merkezine alan bir yazardır. Tekin'in eserlerinde kadınlar, toplumsal baskılara karşı direnen, hayatta kalma mücadelesi veren güçlü ve kırılğan yapılarıyla öne çıkar. Alışılmışın aksine, Tekin'in kadın karakterleri ataerkil düzenin edilgen kurbanları değildir; mistik bir anlatımla ve büyümlü gerçekçilik unsurlarıyla güçlendirilmiş aktif direnç gösteren figürlerdir. Bu direnç, kimi zaman doğrudan bir başkaldırı olarak belirlemekte, kimi zaman da içsel dayanıklılık ve varoluşsal bir güç şeklinde sessiz bir mücadeleyle kendini göstermektedir. Tekin, kadınların maruz kaldığı sosyal ve ekonomik baskıları derinlemesine işlerken, onları sezgisel güçleri ve içsel dünyalarıyla zenginleştirerek toplumsal kısıtlamaların ötesine taşır. Bu bağlamda, Tekin'in kadın karakterleri, toplumsal engelleri aşan, direnci sezgisel bir içgüdüyle birleştirerek varoluşsal bir özgürlüğe erişen figürler olarak Türk edebiyatında kendine has bir yer edinir. Tekin, eserlerinde kadınların üstlendiği tüm rolleri ve statüleri verir. Karakter olarak kız çocukları, anneler, gelinler, kaynanalar, hayat kadınları, falcı kadın, şifacı kadın gibi profillere rastlanır. Bu şekilde hayatın içinde bulunan kadın tiplerinin daha kolay analiz edilmesini sağlar.

Yazdığı ilk roman olan *Sevgili Arsız Ölüm*' de bulunan kadınlar: Atiye, Dirmit, Nuğber ve Zekiye'dir. Romanda, Atiye ve Dirmit kadın direnişini yansıtan karakterlerdir. Atiye, kocası tarafından getirildiği köye kısa sürede uyum sağlar ve köy hayatını tam olarak benimser. Sadece erkeklere yol verme konusunda aykırı davranır. Kadının erkeğin gerisinde olması, erkeğin her yönden kadına göre öncelikli olması Atiye'ye anlaşılır bir durum gibi gelmez. Yazar, Atiye karakteriyle ataerkil düzene karşı ilk direnişi bu noktada yansıtır.

Kocasını Huvat'ın sürekli şehir dışında olması evin bütün sorumluluklarının Atiye'ye kalmasına neden olur. Atiye burada kadının hem ev işlerinde hem de evin dışındaki bütün işlerde sorumluluğu tek başına alabileceğini gösterirken zaman zaman Huvat'ı desteğe çağırması Platon (2010: 157) 'un kadının her işi yapabileceği ama bazı işlerde erkek kadar başarılı olamayacağı düşüncesini destekler.

Köyde eşleri şehirde çalışan diğer kadınlar evin sorumlulukları ile ilgilenirken kişisel bakımlarını ihmal eder, adanmış bir kadın profili çizer. Atiye, onlardan farklı olarak bütün sorumlulukları yerine getirirken dişiliğini, öz bakımını ihmal etmez, kendine bakar, kocasının

ilgisinin azaldığını hissettiği zamanlarda köye gelen çerçiden alışveriş yapar, makyaj malzemeleri alır ve kocasının ilgisini dikkatini üstüne çekmeyi başarır.

Atiye'nin yaşadığı coğrafyada genellikle erkeğin söz sahibi olduğu bir yapı mevcuttur; ancak Atiye, büyü ve muska gibi batıl inançlar aracılığıyla evde hâkimiyet kurmuş bir kadın figürü olarak karşımıza çıkar. Bu tür batıl inançlar, büyü, fal gibi pratiklerle uğraş ve doğadaki varlıklarla iletişim, Atiye üzerinde Şamanizm etkilerinin bulunduğunu işaret eder (Uğurlu, 2010: 38). Bu yönüyle de Atiye dikkat çeken bir karakter olduğunu gösterir. Kadının erkeğe doğrudan güç yetiremediği durumlarda hile ve dolaylı yöntemlere başvurması, kadını “tehlikeli bir oyun” olarak tanımlayan düşünceyi destekler niteliktedir. Bu bağlamda, kadınların geleneksel toplumsal yapı içerisindeki konumlarını alternatif yollarla güçlendirme çabaları, Nietzsche (2010: 89)'nin kadın doğasına dair vurguladığı stratejik ve karmaşık yapı ile örtüşmektedir. Atiye, ailesini her yönüyle koruma ve bir arada tutma çabası içinde olan bir kadındır. Aynı zamanda, aile içinde kendi otoritesini de sürdürmeyi amaçlar.

Dirmit, annesinin aykırı kızı olarak romanın kadın karakterleri içinde yer alır. Meraklı, öğrenmeye açık sorgulayıcı bir karakterdir. Değişime ve gelişime açık bir karakter olmasıyla alışılmış kadın formunun dışında kalır. Kendini geliştirme ve öğrenme çabaları, annesinin ailedeki erkekleri olumsuz yönde etkileyip Dirmit'e karşı doldurmasıyla Dirmit'in öğrenme çabaları ve ilgi alanlarını deneyimlemesi engellenir. Bu noktada Dirmit, sezgisel bir direnişle karşılaştığı tüm zorluklarla mücadele eder. Annesinin engellemelerine karşı gelmekten yorulur ve zihninde bir oyun geliştirerek kimsenin engel olamayacağı bir noktaya gelir.

Nuğber ve Zekiye, Tekin'in anlatısında yan karakterlerdir. Toplumsal cinsiyet rollerinin belirlediği sınırlara uyararak yaşamlarını sürdürürler. Toplumun kendilerine dayattığı ev içi sorumlulukları eksiksiz yerine getirerek kimsenin dikkatini çekmeden “ideal kadın” imajını yansıtırlar. Bu karakterler, ataerkil düzenin ve geleneksel cinsiyet normlarının sınırları içinde sıkışmış kadınların sembolik temsilleri olarak içsel ya da toplumsal bir direniş göstermeksizin bu yapı içinde kaybolurlar. Böylece, Tekin'in metninde pasif bir konumda kalan kadın figürlerinin, ataerkil düzen içinde varlığını sürdüren ancak herhangi bir öznel dönüşüm gerçekleştiremeyen bireyleri simgeledikleri görülür.

Berci Kristin Çöp Masalları adlı eserde Latife Tekin, yoksul aileler içinde var olma mücadelesi veren kadın karakterleri merkeze alır. Romanda, kadınların yaşadıkları çevrede açılan fabrikalarda çalışmaya başlamaları, onları ekonomik hayatın içine çeker ve toplumsal yapıda daha görünür hale getirir. Çalışma yaşamında sadece birer emek gücü değil, aynı zamanda patronlara karşı direnişlerde aktif birer özne olarak yer alan bu kadınlar, zamanla modern hayata uyum sağlama çabası içine girerler.

Romanda Tirintaz Fidan, diğer kadın karakterlerden farklı olarak dişiliğiyle ön plana çıkar. Kadınları bir araya getirerek onlara dişilik üzerine dersler verir. Bekçinin karısı Veliman, kocasının yokluğunda diğer erkeklerle birlikte olmaya başlar ve zamanla bu ilişkilerini maddi kazanç karşılığında sürdürür. Bu durum, aile içinde belirli normlara uyan kadın karakterlerin yanı sıra eserde hayat kadınlarına da yer verildiğini gösterir. Benzer şekilde, kocası hapse düşen Deli Gönül de para karşılığında erkeklerle ilişkiye girer. Böylece, farklı kadın figürlerinin toplumsal yaşamın bir parçası olduğu gerçeği eserde ele alınırken kadınların “kötü yola” düşme sebeplerine dair daha gerçekçi ve toplumsal koşulları dikkate alan bir yaklaşım benimsenir.

Gece Dersleri, romanında Gülfidan, kadınlık kimliğini ve toplumsal rolleri sorgulayan bir kahraman olarak karşımıza çıkar. Gülfidan, sadece bireysel varoluş mücadelesi veren kadın değil, aynı zamanda toplumsal baskılara karşı direnç gösteren bir kadın figürü olarak öne çıkar. Romanın ana temalarından biri olan toplumsal ve siyasal mücadele, Gülfidan’ın karakterinde içsel bir sorgulamayla birleşir; o, bir yandan devrimci bir harekete bağlılık gösterirken diğer yandan kadınlık ve bireysel özgürlük arayışıyla derin içsel bir çatışma yaşar. Gülfidan’ın bu çatışması, onun sadece devrimci kimliğiyle değil, kadın olarak toplumda kendine biçilen rolleri reddetme ve yeniden tanımlama süreciyle de ilgilidir. Latife Tekin, bu karakter aracılığıyla toplumsal cinsiyet eşitsizliği, kadının politik kimliği ve bireysel özgürlük arasındaki karmaşık ilişkilere dikkat çeker. Gülfidan, içinde bulunduğu toplumsal yapıya meydan okurken bir yandan da kendini yeniden keşfetme sürecine girer ve bu yolculuk, kadınların özgürleşme mücadelelerine dair derin bir eleştirel bakış sunar.

Gülfidan’ın karakterinin şekillenmesinde büyük etkileri olan annesi evli olduğu halde başka biriyle aşk yaşayan evi terk edip tekrar evine dönmek zorunda kalmış bir kadındır. Dişiliğini ön plana almış bir kadın olarak alışılmış kadın profillerinin dışında kalır.

Buzdan Kılıçlar, erkek karakterlerin daha ön planda olduğu bir romandır. Eserde Rübeyza, eltileri Aynina, Turhan, görünce Gülaydan ve Rübaysa’nın kocasının sevgilisi Jüli isimli kadın karakterlere yer verilir. Rübeyza Halilhan’ın eşidir, çocuklara bakar, güzel yemekler yapar bu sebeple kocası ondan boşanmaz ama kocası Jüli takma isimli pavyonda çalışan bir kadınla birlikte. Burada kadının anne olunca dişiliğinden ziyade merhametine, şefkatine verilen önem üzerinde durulur. Turhan, çalışan bir kadındır ve kocası bu yüzden utanç duyar. Bu durum kadının çalışma hayatındaki yerinin erkek bakış açısıyla değerlendirildiğinde aşağılayıcı olduğunu gösterir. Bu romanda kadınlar, genel olarak toplumsal normlara uygun davranır.

Ormanda Ölüm Yokmuş adlı romanda, Yasemin ve Gece isimli iki kadına yer verilir. Yasemin, annesini ve sevdiği adamı kaybetmiş ölümden ve onların yokluğundan korkan bir

kadıdır. Bu korkularını dindirmek için Ormanda Gece'nin kocasıyla yürüyüşler yapıp sohbet eder. Gece ise evde çocuklarıyla ilgilenen tipik anne rolündedir. Kocasının artık dikkatini çekmeyen, çocuklarına adanmış alışılmış bir anne profil çizer.

Unutma Bahçesi adlı eserde, çeşitli yönlerden hayatlarında olumsuzluklar yaşamış insanların kendilerine yeni bir hayat kurma çabaları anlatır. Kadın karakterler: Tebessüm, Ferah, Cavidan, Aydan, Neslihan ve Derin Hanım'dır. Tebessüm, toplumun değer yargılarına göre yaşayan bir kadındır. Ferah, feminen tavırları olan iletişimi iyi, gülmeyi ve eğlenmeyi seven bir kadındır bu konuda kadınlar tarafından eleştirilir. Cavidan, aldatılmış bir kadındır. Kocasını Cavidan'ın evine dönmesini ister ama genç kızdaki vazgeçmeyeceğini de belirtir. Burada Cavidan, evi çekip çeviren ama dişil varlığı geri plana atılan bir kadın olarak yansıtılır. Neslihan, kocası öldükten sonra ailesinin başlarına bela olacağı düşüncesiyle aile evinden uzaklaştırılan bir kadındır. Romandaki kadınlar toplumun her kesiminden karakterleri yansıtır. Geçmişlerinden vazgeçmek isteseler de yetiştirildikleri toplum yüzünden bunu başaramazlar ve bu yönleriyle ataeril sistemin sürdürücüleri olduklarını gösterirler.

Muinar, kadınların iç dünyasını ve dişilik deneyimlerini derinlemesine inceleyen bir iç ses olarak kurgulanan karakterdir. Kadınların toplumsal ve bireysel yaşamlarındaki beklentilerini, arzularını ve karşılanmayan ihtiyaçlarını yansıtarak, onların içsel çatışmalarına dair bir bilinç oluşturur. Bu karakter, kadınların hayatın farklı alanlarındaki deneyimlerini, özellikle de toplumsal normlar, cinsiyet rolleri ve kadınlık kimliği üzerinden, dile getirir. Muinar, geleneksel kadınlık rollerinin sınırlarını sorgulayan ve bu rollerin kadınların kişisel özgürlükleri ve öznel varoluşları üzerindeki baskısını açığa çıkaran bir sembol niteliği taşır. Dişilik, Muinar'ın anlatılarında merkezi bir tema olarak öne çıkar; bu bağlamda karakter, kadın bedeninin, cinselliğin ve anneliğin toplumsal beklentiler doğrultusunda nasıl şekillendirildiğini eleştirir. Muinar, kadınların hayatın farklı dönemlerinde karşılaştıkları engelleri ve hayal kırıklıklarını temsil eden bir içsel rehber olarak, onların içsel güçlerini keşfetme sürecinde rehberlik eden bir ses işlevi görür. Bu karakterin varlığı, kadınlık deneyimlerinin bireysel ve toplumsal boyutları arasındaki gerilimleri dile getirirken kadınların özneleşme süreçlerine dair derin bir bilinçlenmeye olanak tanır.

Manves City ve *Sürüklenme* romanları, ortak karakterlerle kesişen anlatılarında kadınlık deneyimlerini sınıfsal farklılıklar üzerinden ele alarak zengin ve yoksul kadınların karşıtlıklarını merkeze alır. Bu iki romanda, yoksul kadınlar hayatta kalma mücadelesi verirken kendi ayakları üzerinde durabilen, ekonomik olarak bağımsız zengin kadınlar ise üretkenlik ve gücün simgesi olarak sunulur. Yoksul kadınlar, toplumsal adaletsizlikler ve ekonomik sıkıntılarla şekillenen bir yaşam sürdürürken sınıfsal konumlarının getirdiği sınırlılıklar

nedeniyle ataerkil düzenin daha ağır baskısına maruz kalırlar. Zengin kadınlar ise, kendi üretimlerini gerçekleştirerek toplumsal normlara karşı bir duruş sergiler ve ataerkil düzenin sınırlarını zorlayarak bireysel özgürlüklerini yeniden tanımlarlar. Ancak her iki grup da toplumsal cinsiyet rollerinin ve sınıfsal yapının yarattığı gerilimlerle mücadele etmek zorunda kalır. Bu bağlamda, kadınlık, romanlarda yalnızca biyolojik bir kimlik değil, aynı zamanda sınıfsal farklılıklar ve ekonomik bağımsızlıkla yeniden şekillenen bir deneyim olarak işlenir. *Manves City* ve *Sürüklenme*, kadınların ekonomik güç ve toplumsal konum ile şekillenen özgürleşme süreçlerini ve bu süreçlerde karşılaştıkları sınıfsal eşitsizlikleri derinlemesine analiz eder.

Latife Tekin'in romanlarındaki kadın karakterler, toplumun farklı kesiminden seçilir, bu kadınlar ortak sorunları üzerinden ele alınır. Yazar, kadınların ev içi ve evin dışındaki tüm sorumluluklarıyla birlikte, ataerkil düşüncenin şekillendirdiği toplumsal yapıda karşılaştıkları sorunları derinlemesine işler ve bu düzene karşı direniş gösteren çeşitli kadın profilleri çizer. Tekin'in eserlerinde, kadın karakterler yalnızca ataerkil yapının etkisi altında kalan bireyler olarak değil, aynı zamanda bu yapıya karşı direnen ve kendi varlıklarını yeniden inşa eden özneler olarak öne çıkar.

3.2. Latife Tekin Romanlarında Hamilelik, Doğum ve Annelik Deneyimleri

Latife Tekin'in eserlerinde hamilelik ve doğum süreçleri, çoğunlukla karakterlerin yaşamlarındaki plansız ve kaçınılmaz olaylar olarak resmedilir. Bu süreçler, hayatın doğal akışının bir parçası olarak betimlenir ve genellikle hamilelik dönemiyle ilgili ayrıntılara yer verilmez. Sıradan bir süreç olarak ele alınan hamilelik döneminde kadınlar, gündelik hayatlarına herhangi bir değişiklik olmadan devam ederler. Bu bağlamda, hamilelik olgusu, toplumsal bir fenomen olmaktan ziyade bireysel ve sessizce yaşanan bir durum olarak sunulur. Böylece kadınların gündelik sorumlulukları ve hamilelik deneyimleri arasındaki geçiş, görünürde sorunsuz ve mütevazı bir biçimde işlenir. Romanlara bakıldığında sadece *Sevgili Arsız Ölüm*' de Atiye'nin iki hamileliğinde olağanüstülük görülür ve bu iki hamilelik diğerlerine göre detaylı anlatılır.

Atiye, köydekiler tarafından garip karşılanan bir yabancıdır. Köye geldiği zaman karşılaşılan aksaklıklar ve Atiye'nin bayılması onun cinli olma ihtimaline bağlanır ve bu durum köylüyü korkuttuğu için ona zarar vermek yerine onu ahıra kapatarak ondan kurtulurlar. Oysa baygınlığı hamileliği yüzündendir. Atiye gördüğü rüya ile hamile olduğunu anlar, Huvat ve diğerlerinin hamilikten haberi yoktur.

Sonunda bir gün “Küt!” diye düşüp bayıldı. Böylece üç koyunun art arda şişip ölmelerinin nedeni açığa çıktı. Çifte sarılı yumurtlayan tavuğun yumurtayı kesmesi Huvat’ın ansının tahtalından düşmesi, hepsinin başı bu cinli ve uğursuz kadındı. (...) ne düşündülse kadını ahıra kapattılar. Kadın ahırda yattığı ilk gece kendini demir bir beşiğin başında gördü. Beşiğin içine eğilip eğilip uyuyan bir bebeği öpüyor, sonra demir bir kapıdan dışarı çıkıyordu. O günden sonra ne zaman gözünü yumsa bu rüyayı gördü. Ve giderek öyle bir hale geldi ki uyanırken de aynı rüyayı görmeye başladı. Bu durumu, bembeyaz, uzun tüylü bir keçinin konuşarak üstüne saldırdığı güne kadar sürdü. Avazı çıktığı kadar bağırmasına rağmen keçi gerilemiyor, ağzında anlaşılmasız sözcükler geveleyerek öne doğru atılıyordu. İşte tam bu sırada yukardan bir top ışık düştü. Işığın düşmesiyle keçinin tüyleri kapkara kesildi. Arka arka gerileyip gözden kayboldu. O günden sonra Hızır Aleyhisselam onu ahırda hiç yalnız bırakmadı. Kimi zaman bir top ışık, kimi zaman da bir sestti. Kadının ahıra atılışının üstünden dokuz aya yakın bir zaman geçmişti (Tekin, 2016: 9).

Tek başına dokuz ay geçiren Atiye, doğum başladığında da tek başındır. Atiye’nin çığlıklarını, ahırdaki gürültüyü evden ya da çevreden birinin duymaması mümkün değildir ama birilerinin duyup geldiğinden bahsedilmez, burada tek başına doğum yapabilen bir kadının gücü vurgulanır. “Bir akşam, belinden girip kuyruk sokumuna saplanan sancılarla yerde debelenmeye başladı. Dana gibi böğürüyor, gözlerinden sicim gibi yaşlar akıtıyordu. Sancılar öyle dayanılmazdı ki, çok geçmeden kemikleri çatırdayarak ayrıldı. Karnından “Harr!” diye kızgın sular boşaldı. Ayaklarının dibine, samanların üstüne lamba şişesi kadar bir kız düştü (Tekin, 2016: 9). Atiye, tek başına ahırda doğum yapar, bir kız çocuğu dünyaya getirir. “Hızır Aliyhesselam, o anda bebeğin yardımına koştu. Bu kez de Akkadın’ı göndermişti” (Tekin, 2016: 9). Hızır Aliyhesselam ve Akkadın’ın gelmesi doğumun manevi bir geçiş olduğunu gösterir.

Çocuk doğduktan sonra köylüler Atiye’nin normal olduğunu kabullenir. Herhangi bir kadında işleyen süreç, şimdiye kadar yalnız kalan Atiye’ye de uygulanır. Önce bebeğe isim verilir, Huvat’ın annesi Nuğber’in adı uygun görülür. Sonra loğusa kadını Al Karısı’ndan korumak için gerekli ritüeller yerine getirilir. Dokuz ay boyunca kimsenin merak edip bakmadığı Atiye, köyde hiçbir sorunla karşılaşmamış bir kadın olarak bundan sonraki hayatın içine dahil edilir. Köyde garip karşılanan Atiye, çocuğu doğduktan sonra köyde kabul görür, köylüler onu ziyarete gelir, böylece doğumu ve lohusalığı normalleştirilir. Burada kadının toplumsal hayatın içinde yer almasında “anne” olmasının önemi vurgulanır.

Atiye, Nuğber'den sonra Halit ve Seyit'e hamile kalır. Bu hamilikleri romanda anlatılmamaktadır. İki oğuldan sonra doğan Dirmit'e hamileyken olağanüstü vakalar gelişir. Atiye, Dirmit'e hamileyken anne karnındaki bebeğin sesini duyar. "Doğan kız anasının karnındayken iki kez üst üste, hem de Atiye'nin anasının sesiyle "Ana! Ana!" diye çağırdıydı" (Tekin, 2016:14). Bu sestten sonra Atiye korkar fenalaşır o toparlanınca hocaya giderler, Cinci Mehmet isimli hoca çocuğun sakat doğacağı, sakat olmasa bile büyüyünce başına bir iş getireceği kehanetinde bulunur. Atiye bu sözler üzerine endişeli bir hamilelik süreci geçirir. "Atiye o günden sonra, karnında gittikçe büyüyen, kıvıldanıp duran bir korku taşıdı. Geceleri uykusunu burunsuz, gözleri tepesinde bir bebek böldü. Gündüzlere şeytana uydu, eksik doğarsa ters kapatır boğarım diye düşündü" (Tekin, 2016:14). Bu kehanet Dirmit'in hayatı boyunca annesinin korkusu olur. Atiye'nin annelik süreci çocuğunu bu kehanetten koruma çabasıyla şekillenir.

Atiye, çocuğu evde doğurur, doğurduktan sonra kahvedeki Huvat' a oğlu Halit ile haber gönderir. Baba doğum esnasında annenin yanında değildir. Doğan kız çocuğuna Dirmit adı verilir. Atiye, Dirmit 'ten sonra da bir hamilelik daha yaşar ve bir oğlu dünyaya gelir. Atiye, Huvat ile olan evliliğinden Nuğber, Halit, Seyit, Dirmit ve Mahmut isimli beş çocuk doğurur. Huvat' tan önceki evliliğinden de bir çocuğu vardır. O çocuğu beşikte bırakıp geldiği için romanın ilerleyen kısımlarına kadar kimsenin böyle bir çocuktan haberi olmaz. Atiye, durumu anlattığı zaman da bunu Atiye'nin sanrısı zannederler.

Atiye, büyük oğlu Halit zekiye ile evlidir ama bir zaman sonra aralarına soğukluk girer. Atiye, Halit'i muskalarla, büyülerle Zekiye'nin koynuna sokar ve Zekiye hamile kalır. "Zekiye'ye kaş göz edip oğlunun koynuna koydu. Zekiye'nin hakkını oğlundan aldı. Zekiye çocuğa kaldı" (Tekin, 2026:84). Zekiye'nin hamilelik süreci ile ilgili detay verilmemektedir. İlk sıralarda Halit, durumu öğrenince karısının karnını dinleyip ona şarkılar söyler, hamilelikle birlikte kısa da olsa mutlu çift görünümü verilir. Zekiye yaz sonunda kara et benli bir kız çocuğu doğurur. Hamilelik sürecinden bahsetmeyen yazar, Zekiye'nin doğum sancılarını aktarır. "Atiye gelininin bir sararıp bir kızarmasından, ellerini yumruk edip beline götürmesinden, oturduğu yerde kımıl kımıl etmesinden onun doğum sancısının tuttuğunu anladı" (Tekin, 2016: 89). Zekiye, hastaneye gitmek istemez doğumu evde yapar. Çocuğa da geleneklere uygun olarak babaannesinin adı verilir. Bebek çok sağlıklı değildir ve kısa bir süre sonra ölür. Zekiye, karnı küçülünce yeniden hamile kalır ve çok zorlanmadan bir erkek bebek doğurur.

Romanın sonlarına doğru evlenip yuva kuran Nuğber, kısa sürede hamile kalır hamileliği bir cümleyle anlatılır. "Nuğber' e haber yollayıp yanına çağırdı. Kızından çocuğa

kaldığı haberinin haberini aldı” (Tekin, 2016: 222). Atiye, kızının hamiliğine sevinir çünkü evli olan kızı çocuk sahibi olarak artık tamamlanmış bir kadın olacaktır.

Berci Kristin Çöp Masalları adlı romanda hamilelikler üzerinde durulmaz. Roman Çiçektepe adı verilen gecekondu mahallesinde yapılan derme çatma evleri anlatarak başlar. Burada soğuk ve rüzgârlı günlerde çatılar uçar ve çatıya bağlı beşikteki bebekler çatıyla birlikte uçar gider. Annelerin yaşadığı bebek kayıpları anlatılır bu kayıpların ardından tutulan yaslar da oldukça kısa anlatılır.

Gecekondu mahallesinde yeni doğum yapmış bir kadın olan Şengül mastit olur. Lohusa kadınların yaşadığı sorunlardan biri olan mastit, meme dokusunun iltihaplanmasıdır. Tedavisinde memenin boşaltılması gerekir” (Yakar, Çoruh. vd., 2020: 325). Şengül’ün mastit olup Güllü Baba’dan şifa beklemesi yeni doğum yapmış olan kadının sıkıntıları için doktora görünemediği ilkel şartlarda sorunu çözmeye çalıştığı ifade edilir, annelik gecekondu mahallesinde zor şartlar altında sürdürülür. Bu romanda annelik deneyimleri üzerine derin bir içerik yoktur. Annelik, kadınlık günlük yaşamın bir parçası olarak ele alınır.

Romanda dişiliği ile ön plana çıkan Tirintaz Fidan bekâr bir kadındır. Anneliğin kutsallığı, evli ve dişilikten arınmış kadına has olduğu için Fidan gibi kadınlar çocuk doğurmaktan uzaktır. Zamanla bekçilerle para karşılığında birlikte olan Veliman ve kocası hapse girince yalnız kalan Deli Gönül de dişilikleriyle ön plana çıkar. Bu karakterlerin de çocuksuz karakter olmaları dikkat çeker. Annelik, evli kadınlara yakışır. “Anne adı kutsanırken dişil anlamı taşlanır asırlardır mitolojide, felsefede, destanlarda, efsanelerde, masallarda” (Üretmen, 2017: 88).

Gece Dersleri adlı romanda Gülfidan’ın birçok kardeşi vardır ama annenin hamilelik ve doğum süreçlerine yer verilmez. Gülfidan’ın annesi toplumun alışık olduğu anne figürünün dışında bir profile sahiptir. Anne evliyken başkası ile bir aşk yaşar ve bu durum Gülfidan’ın hayatını ve anneliğini şekillendirir.

Romanda hamilelik ve doğum süreçleri ayrıntılı olarak ele alınmasa da doğumun anlamı ve doğanın döngüsel gizemi, “Dünya kurulmadan geri, buymuş kadınlığın yüce sırrı” (Tekin, 2021: 71) ifadesiyle açıklanır. (Ebe) Gılapın’ın, “Tek zevkinden mahrum olmasınlar o çağlıtılı akışın ve coşkuyla yıkasınlar ruhlarını, diye gençken ağaç dalına bağlar doğurturmuş köyün kadınlarını” (Tekin, 2021: 71) sözleriyle, doğumun nasıl başlatıldığı ve köyün geleneksel doğum ritüelleri anlatılır; doğumun kutsallığı ve coşkusu vurgulanır. Doğum sırasında anneye yardım eden “melekeler” ise doğum sonrasında onu “melekleştirir” ve anne, bebeğin “meleği” haline gelir.

Doğum sürecinde yaşanan bedensel deneyim ise şu şekilde betimlenir: “Bacaklarının arası kızgın demirlerle dağlanmış gibi bir yanmaya gelinceye kadar kendini dinleyeceksin ve sonra at nalı büyüklüğündeki o sihirli közü oturtacaklar rahminin ağız kısmına ve itelecekler seni bir uçurumdan” (Tekin, 2021: 71). Bu metaforik anlatımda doğum, bir uçuruma itiliş olarak resmedilirken, doğum eylemi de kadının dönüşümünü ifade eder. Nihayetinde “iki uzun saçlı melek” tarafından sunulan “bir çift kanat ve derin derin soluklar” doğum yapan kadının meleksi bir varlığa dönüşümünü simgeler (Tekin, 2021: 71). Bu anlatımda, kadınlık, doğum ve annelik yüceltilir; kadının bedensel ve ruhsal bir dönüşüm geçirerek kutsallaştığına dair imgelerle doğum sürecinin metafiziksel bir anlam kazandığı görülmektedir.

Gülfidan, ilk hamileliği on yedi yaşında deneyimler ama kürtaj olur ve doğumun o çağılı coşkusu yaşayamamıştır. “O çağılı akışın coşkusuyla on yedi yaşındaki ruhum kirlili kaldı rüzgâr kazandı, içinden demir çengellerle çekilip çıkarılan bebeğin kanı bulaştı bükülebilir madenin pırlırtısına” (Tekin, 2021: 76). İlk hamilelik böylece kürtajla son bulur.

Gülfidan katıldığı yasadışı örgütün lideriyle sevgilidir ve on dokuz yaşında yeniden hamile kalır. “Tam da kongresi yaklaşırken devrimci bacılarımın, kara bir oğlak düştü karnımın en dibine, onca iş arasında doğurmak için kalktım” (Tekin, 2021: 82). Militanın çocuk doğurması örgüt içinde uygun görünmez, bu tür bireysel heveslerin ertelenebileceği söylenir ama Gülfidan doğurmakta kararlıdır. Hamileliği ve doğum süreci ayrıntılı anlatılmaz, çocuğu doğurur, bir oğlu olur.

Gülfidan’ın annelik deneyimi annesinin gölgesinde kalır. Anne ile arasında sağlıklı bir bağ kuramadığı için çocuğuna da yeterli desteği ve ilgiyi gösterememektedir. Romanda Gülfidan’ın annesinin annelik deneyimine de değinilmez çocuk sayısı net verilmez ama ikiden fazla çocuğu vardır. Kız çocuğunun anneliği annesinden öğrendiği savından yola çıkılırsa Gülfidan’ın model olarak benimseyeceği bir anne figürünün olmadığı görülür.

Buzdan Kılıçlar isimli romanda ana karakter Halilhan’dır. Kadınlar onun etrafındaki konumlarına göre aktarılır. Annesi, üvey annesi, karısı, kızı, kız kardeşi, sevgilisi, kardeşlerinin karıları romanın karakterleridir. Romanda hamilelik ve doğum konuları üzerinde durulmamaktadır.

Rübeysa, Halilhan’ın karısıdır. “Evlendiğinde daha on dördüne basmamıştır” (Tekin, 2021: 25). Çocuklarının annesidir ayrıca güzel yemekler yapar bu yüzden Halilhan onunla evliliğine dem eder. Rübeysa’nın hamileliği ve doğumu üzerine bir anlatı yoktur sadece kızına çeyiz hazırlarken yaptığı ilk eşyanın doğum kontrol yöntemi olarak kullanılabilir bir çizelge olması annenin kızını erken anne olmaktan koruma çabasını gösterir. “Rübeysa’nın kızına

hazırlayacağı çeyizin ilk parçası olan sütel gün sayma yöntemiyle gebelikten korunmayı öğütleyen kanaviçe bir şemaydı” (Tekin, 2021: 45).

Halilhan’ın annesi Sitile Sunteriler, ölür ve baba Ese Sunteriler başka bir kadınla evlenir. Halilhan’ın her tanıştığı kadında annesinin bakışlarını ve şefkatini araması annesi ile olan bağı gösterir. Annesini kaybeder ama ondan kopamaz. Halilhan, Jüli takma adında pavyonda çalışan bir kadınla ilişki yaşar, onu yakın akrabaları ile de tanıştırır. Karısından boşanmadan görüşmeye devam eder ama ondan çocuk sahibi olmayı düşünmemektedir, anne olabilmenin saflığına ermeyen bir kadına yine annelik rolü verilmemiş olur.

Ormanda Ölüm Yokmuş adlı romanda, kadınların annelik deneyimleri hakkında kısa bilgiler vardır. Romanın ana karakterlerinden olan Yasemin, annesini ve sevdiği adamı kaybeder. Bu kayıplardan sonra korkmaya başlar, korkularından uzaklaşmak için arkadaşı olan Emin ile ormanda yürüyüşler yapar. Yasemin anne yoksunluğu çeker, annenin yokluğu yetişkin bir insanı bile olumsuz etkiler. Romanın diğer kadın karakteri Emin’in karısı Gece’dir. Emin başkalarıyla aşk yaşarken Gece, evde çocuklarıyla ilgilenen bir kadın profilidir. Bundan şikâyetçi de değildir. Romanda, hamilelik ve doğum süreçlerine rastlanmamaktadır.

Sürüklenme ve *Manves City*, yazarın aynı zamanda çıkan eserleridir. Bu romanlarda ortak karakterler farklı bakış açılarıyla anlatılır. *Manves City*’deki annelerin hamilelik ve doğum süreçlerinden bahsedilmez. Kadınların sosyal yaşamları ve ekonomik durumları onların anneliği özgür bir seçim olarak benimsemediğini, kadının yazgısı olarak yaşadığını gösterir. Burada evlilik bağının resmi olması şartı da aranmamaktadır, imam nikâhlı birlikteliklerden çocuklar doğar bu durumun sonucu olarak kadın terk edildiğinde yasal bir desteği yoktur.

Zeynur isimli kadın, imam nikâhlı eşinden bir erkek çocuk doğurur, Eda’ya dört aylık hamileyken oğlunu, babasının ailesinin yanında bırakıp Erice’ye kaçar. Burada Ersel isminde bir adamla birliktelik yaşar. “Bir arada olmaya başladıklarında Eda yaşına yeni basmıştı daha. Ovada, tarlada işinde çalışırken tanışmışlardı birbirlerini, Zeynur’un Eda’dan büyük bir oğlu olduğunu, onu kocasının ailesine bıraktığını sonra öğrenmişti Ersel” (Tekin, 2019: 31). Sonradan öğrendiği durumun üstünde çok durmadan Ersel, Eda’ya babalık yapar. Zeynur, burada çocuğunu terk eden bir anne profilidir.

Ersel hapse girer, Ersel hapse girdiğinde Eda dokuz yaşındadır. Annesi Ersel’in amcasıyla kaçar, giderken de kızını amcanın eşi, iki çocuk annesi Nergis’e bırakıp gider. Zeynur iki çocuğunu da geride bırakıp kaçan bir annedir. Aşk için kaçtığı düşünülür ama *Sürüklenme* isimli eserde Zeynur’un, psikolojik sorunları olduğu için Adana Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesi’ne gittiği ifade edilir. *Sürüklenme*’de çocuğunu aşk için terk eden bir anne değil akıl sağlığına kavuşmaya çalışan bir anne olarak anlatılır.

Nergis'in iki erkek çocuğu vardır. Onlara karşı oldukça ilgilidir. Önce Eda'ya karşı iyi huylu bir üvey annelik yapar daha sonra oğlunun Eda'ya olan ilgisi yüzünden başının belaya gireceği korkusuyla Eda'yı kendi haline bırakır. Eda, kaçıp gittiğinde nerede olduğunu araştırmaz, kızı kaderine terk eder.

Sürüklenme adlı romanda, Zeynur'un oğlu Karaca'ya yer verilir. Karaca, bir otobüste muavin olarak çalışır. Muavin durumu bir kadının dikkatini çeker, onunla ilgili bilgi edinir. “Problemi büyük onun, dört-beş ay önce annesi intihar etti” (Tekin, 2019: 61). Karaca'nın annesi, psikolojik sorunları olan Zeynur'un intihar ettiği bu şekilde öğrenilir. Psikolojik sorunları olan anne iki çocuğunu da geride bırakır onları kaderlerine terk eder. Bu iki eserde sadece Zeynur'un Eda'ya hamile olduğu belirtilir, bunun dışında hamilelik ve doğum süreçlerine rastlanmaz.

Latife Tekin'in eserlerinde hamilelik ve doğum üzerinde çok durulmaz olağanüstü masalsılığın olduğu *Sevgili Arsız Ölüm*' de ilk ve dördüncü hamilelik yoğun bir şekilde aktarılır. Onun dışındaki hamilelik ve doğum süreçleri yaşamın olağan akışı içinde anlatılır.

3.3. Latife Tekin'in Eserlerinde Anne- Kız İlişkileri

Türler arası sürekliliğin sağlanmasında anne-çocuk ilişkileri, özellikle anne-kız ilişkisi önemli bir role sahiptir. Bir annenin bireysel özellikleri, yetiştirdiği çocuklar üzerinde belirgin etkiler bırakır ve bu etki bir sonraki nesle de aktarılır. Bu bağlamda, çocukların yalnızca annelerinden değil, aynı zamanda büyükannelerinden de etkilendiği gözlemlenir. Mark Wolyn, bu duruma genetik bir açıklama getirir: “En baştaki biyolojik formunuzda, henüz döllenmemiş bir yumurtayken anneniz ve büyükanneniz ile hücrenel bir çevre paylaşırsınız. Büyükanneniz annenize beş aylık hamileyken, sizi geliştiren öncü yumurta hücreleri zaten annenizin yumurtalıklarında mevcuttur (Wolyn, 2022: 35). Bu açıklama, anne-çocuk ilişkilerinde toplumsal bağların yanı sıra biyolojik bağların da önemli bir etkisi olduğunu ortaya koyar.

Latife Tekin'in eserlerinde anne-kız ilişkisi, özellikle anneden kıza aktarılan travmalar ve içsel çatışmalar üzerinden derinlemesine incelenir. Tekin, bu bağı, kadının toplumsal baskılar ve geleneksel rollerle şekillenen kimliği üzerinden ele alır. Anne karakterleri, çoğu zaman, kızlarına aktarılabilecek bir miras olarak yalnızca kültürel değerleri değil, aynı zamanda bastırılmış duyguları ve acıları da taşır. Kızlar, bu duygusal mirasla yüzleşirken, bir yandan anneleriyle duygusal bağlarını sürdürmeye çalışır, diğer yandan kendi özgürlüklerini ve bireyselliklerini ararlar. Bu çerçevede anne-kız ilişkisi, bireysel kimliğin oluşumunda hem bir bağ hem de bir engel olarak konumlandırılır. “Bir kadının içinde yetiştiği kültür, annelerin rolleri konusunda daha bilinçli düşünce biçimlerine doğru bir evrim geçirmiş olabilir, ama içsel

anne, bir annenin neye benzemesi ve nasıl davranması gerektiği konusunda o kişinin çocukken yaşadığı kültürle aynı değer ve fikirlere sahip olacaktır” (Estés, 2021: 196). Annenin tavrından sakınıp, anne gibi olmama çabası veren kız farkında olmadan içsel anneden yola çıkarak anne-kız ilişkisini deneyimlediği doğrultuda devam ettirecektir.

Bu bağlamda Latife Tekin, *Sevgili Arsız Ölüm* romanındaki Atiye karakterini oluştururken annesinden esinlendiğini Pelin Özer ile yaptığı bir söyleşide dile getirir: “Tekin, bu karakteri yaratırken annesinin özgürleştirici ve aydınlık yanlarını yansıtmadığını, aksine evi derleyip toparlayan, baskın kişiliğine vurgu yaptığını” (Özer, 2020: 22) belirtir. Aynı söyleşide, annesinin de Atiye gibi uzaktan geldiğini ve yetenekli bir kadın olduğunu ifade eder. Atiye, anne-kız arasındaki ilişkiden ve etkileşimden doğan bir karakter olarak şekillenir. Tekin’in annesiyle olan bağının hem karakterin kişiliği hem de onun toplumsal roller içindeki konumunu belirlemede etkili olduğu görülür.

Yazarın romanlarında anne-çocuk ilişkisi sıkça rastlanan temalardan biridir. *Sevgili Arsız Ölüm* adlı eserinde, anne Atiye ile kızları Nuğber ve Dirmit’in ilişkileri geniş bir çerçevede anlatılır. Özellikle aykırı bir karakter olan Dirmit ile annesi Atiye arasındaki ilişkiye derinlemesine yer verilir.

Dirmit, Atiye’nin dördüncü çocuğudur. Anne karnındayken olağanüstü vakalar yaşanır; annesine seslendiği duyulur. Cinci Hoca, bu durumu kızın aleyhinde yorumlar ve Dirmit doğmadan dışlanmış bir çocuk hâline gelir. Hakkında öne sürülen kehanet, Dirmit’in annesiyle olan ilişkisini derinden etkiler. Dirmit, meraklı, korkusuz ve öğrenmeye açık bir çocuktur. Karşılaştığı yeni şeyler dikkatini çeker ve bu nesnelere saplantı derecesinde bağlanır. Bu durum, Atiye’ye Dirmit ile ilgili kehaneti hatırlatır ve kızının yaptığı her şeyin başına bir iş açacağını düşündürür. Anne-kız ilişkisi, bu korku ve endişe üzerine kurulur. Bu nedenle, Atiye’nin Dirmit’e karşı tutumu sürekli bir kaygı ve kontrol çabasıyla şekillenir.

Atiye bir gün kümese yumurta almaya gittiğinde küçük bir çocuk olan Dirmit’i uygunsuz bir şekilde görür: “Girdi ki ne görsün! Dirmit Keşli Rıfat’ın küçük oğlu Ömer’in altında. İki de doncak. Atiye yumurtayı filan unuttu. Ömer’le Dirmit’in üstüne çullandı. Kolları bacakları demeden nereleri ellerine geldiyse ısırıldı” (Tekin, 2008: 28). Annenin böyle bir durumda şaşırması ve tepki göstermesi oldukça doğaldır. Atiye, kızının başına gelebilecek herhangi bir tehlike karşısında duyduğu endişe nedeniyle Dirmit’e ceza verir ve bir kış boyunca Dirmit’e dışarı çıkmayı yasaklar. Bilge Selçuk, yapılan bir söyleşi de cezalandırmanın anne-baba için o anlık bir kurtarıcı olduğunu ama sonrası için mahzurlu olduğunu dile getirir. Mahzurlu olmasının sebebini de çocuğun cezanın nedenini anlamamış olmasına bağlar (Selçuk, 2015: 109). Atiye, Dirmit’i neden cezalandırdığını açıklamaz, bu durum, anne-kız ilişkisinin

ilk çatlaklarını oluşturur. Atiye, korkuları sebebiyle kızını evin içinde de sürekli gözetler ve onun her davranışından kendi korkularına dair ipuçları çıkarmaya çalışır: Onun bez bebeğini kucağına alıp, bebeğiyle konuşmasını, dışarı da yağın karı içerden çırpınıp bağıarak seyretmesini, sedirin altında oynarken orada uyuyakalmasını Cinci Mehmet'in hamur tahtası üstüne attığı çentiğe bağladı" (Tekin, 2008: 28).

Atiye'nin kızı Dirmit'in korkuları üzerinde yoğunlaşarak, her adımını titizlikle denetlemesi, kızının ondan uzaklaşmasına sebep olur. Sürekli olarak Dirmit'e, cinlerin evlerine gidip gitmediğini, cinlerin ona nasıl seslendiğini sorar, bu sorular çocuğun psikolojisini olumsuz etkiler ve kızının cinler tarafından çağrılarak götürüleceği korkusunu pekiştirir. Bu durum, Dirmit'in annesi tarafından sürekli olarak kontrol edilmesine hatta hastalandırılmasına neden olur. Ancak, Dirmit'in hastalığı sırasında annesinin duyduğu vicdan azabı, sonunda çocuğun serbest bırakılmasını sağlar, sağlanan özgürlük, anne ile kız arasındaki iletişimde uzun bir süre kopukluk yaşanmasını engelleyemez. Dirmit, doğüstü yeteneklere sahip, dikkate değer bir çocuktur ve bu yeteneklerini annesinden gizlemek zorunda hisseder. Bu durum, aralarında derin bir iletişim kopukluğu oluşmasına neden olur.

Atiye, köyde diğer kadınlardan farklı olarak eğitimli ve aydın bir kadındır. Köydeki diğer kadınlar gibi sadece geleneksel rollerle sınırlı kalmaz, kızının eğitimine önem verir. Okula öğretmen geldiğini duyduğunda, hemen kızı için bir önlük dikerek onu okula gönderir. Bu eylemiyle, köyde kızını okula gönderen ilk kadın olur ancak köydeki öğretmenin kötü niyetli davranışları nedeniyle durum değişir. Öğretmen, köydeki gençleri olumsuz etkileyerek toplumda sorunlara yol açar ve sonunda köyden ayrılır.

Dirmit, annesine merakla sorduğu sorulara uydurma cevaplar olsa da annesine inanır. Komünistin ne olduğunu sorar, sıkılan anne o sırada oradan geçen bir uçağı gösterir. Öğretmenin komünist olduğu iddiaları konuşulunca Dirmit, çocuk aklıyla öğretmen ile uçak arasında bir bağlantı kurar. Burada anne kız ilişkisinde annenin çocuğı geçiştirerek onu yanlış yönlendirdiğı görülür.

Dirmit, köydeki geleneksel inançlara sıkı sıkıya bağlı bir karakterdir ve annesinin yanlış yönlendirmeleri neticesinde öğretmenin cinlerle bağlantılı olduğuna inanır. Öğretmenin geri dönmesini sağlamak için cinleri kızdırması gerektiğini düşünür ve cinleri kızdırmak için çabalar. Dirmit, bu amaçla Kişner Oğlan adlı kötü cini köyün başına bela eder. Köylü Atiye'ye bu durumdan dolayı baskı yapar. Kızını ya alıp götürmeli ya da yeniden eve kapatmalıdır. Köylülerin baskısı altında olan Atiye, kızını eve bağlamak zorunda kalır ve sonuç olarak bahar mevsiminde çatal kapının dışına çıkmamakla cezalandırılır. Anne kız ilişkisi yeniden zarar görür. Evin içinde bahçede serbest gezse bile taşlarla oynaması, samanların üstüne atlayıp

eğlenmesi yasaklanır. Burada *Çirkin Ördek Yavrusu* adlı masalda önce çocuğunu destekleyip farklılıklarını kabul eden ama zamanla toplumsal baskı yüzünden çocuğundan vazgeçen anne ördeğin tavrına benzer bir durum sergilenir (Estés, 2021: 197). Anne kızının aykırılığını kabullenip onu savunsa da zamanla baskılara yenik düşüp onu cezalandırır.

Dirmit, gölgenin boyundan günün saatini tahmin edebilen zeki bir çocuktur; ancak annesi, saatin cinler tarafından bildirildiğine inanır ve bu nedenle radyo dinlemesini bile yasaklar. Kendi korkularını diğer aile bireylerine de yansıtan anne, Dirmit ile aile bireylerinin iletişim kurmasını engeller. Dirmit, annesinin bu tutumu yüzünden tekrar hasta olur. İyileştiğinde ise ev içinde yalnızca Zekiye ile iletişim kurar. Dirmit, annesi tarafından cezalandırıldığı için diğerleri tarafından dışlanır ve köyün çocukları tarafından dövülür. Bu durum, çocuğun annesinin gücünü arkasına almadığı sürece ezilmeye mahkûm olduğunu gösterir.

Dirmit, köyde kendisinden yaşça büyük olan Elmas ile çok iyi anlaşır. Elmas, abisinin sevip alamadığı ve uğruna kavga çıkardığı kızdır. Atiye orayı düşman kapısı olarak görür ve kızına zarar vereceklerini düşünerek o kapıdan uzaklaştırmaya çalışır. Elmas, Dirmit'in saçlarını okşar, sevgi gösterir. Dirmit evde bulamadığı sevgiyi orada bulur ama annesi, Dirmit'e ailesini değil de başkalarını sevdiği için yeniden çıkışır. Burada Dirmit'in asıl aradığı şeyin sevgi ve şefkat olduğu anlaşılır.

Atiye'nin kocası sürekli şehir dışında olduğu için Atiye, artık çocuklarıyla baş etmekte zorlanır ve şehre taşınmaya karar verirler ancak bu taşınma sonunda da Atiye ve Dirmit'in ilişkisi aynı şekilde devam eder. Dirmit yeni arkadaşlar edinir, Atiye onun sosyal çevresini kısıtlar. Dirmit bir şiir yazar ve Atiye, bu durumu ağabeylerine söyler, bu da Dirmit'in ceza almasına sebep olur. Annesiyle iyi iletişim kuramayan Dirmit'in terbiyesi artık ağabeylerinin sorumluluğuna bırakılır. Dirmit, ağabeylerinin isteklerine uymadığı için annesinin kışkırtmalarıyla ceza alır ve bu durum annesiyle arasındaki bağı daha da zayıflatır. Annesinin hasta olduğu zamanlarda önce onun için endişelenen Dirmit, zamanla annesine karşı duyduğu empatiyi yitirir.

Ailenin tek bir odada yaşaması nedeniyle, çocuklar anne ve babalarının ilişkisine tanıklık ederler. Dirmit, olayların tam anlamını kavrayamasa da babasının annesine zarar verdiğini düşünür ve bu tür durumlarda annesine karşı derin bir şefkat besler. Anne-kız ilişkisinde, Dirmit'in annesine merhamet duyduğu nadir durumlardan biri olarak bu durum öne çıkar.

Güçlü bir içgüdüsel doğa sergileyen kız çocukları, çoğu zaman hayatının erken dönemlerinde epey acı çekerler. Bebekliklerinden başlayarak teslim alınırlar, evcilleştirilirler,

hatalı, ama hatasını kabul etmeyen uygunsuz, yetersiz kişiler oldukları söylenir. Vahşi doğaları erkenden kendini gösterir. Meraklıdırlar, beceriklidirler ve çok çeşitli ince gariplikleri vardır; eğer geliştirilirlerse hayatlarının geri kalan kısımlarında yaratıcılıklarının temelini oluşturacak garipliklerdir bunlar. Yaratıcı hayatın, ruhun besini ve suyu olduğu düşünülürse, bu temel gelişimin çok sancılı bir önemi vardır (Estés, 2021: 194). *Kurtlarla Koşan Kadınlar*, adlı eserde anlatılan bu yaratıcı küçük kız motifi Dirmit karakteriyle birebir örtüşür. Talihsiz Dirmit, doğmadan üstüne atılan kehanet sebebiyle annesi tarafında bütün özellikleri törpülenmiş bir kız haline gelir ve romanın sonunda delirmiş durumdadır.

Atiye ve ilk kızı Nuğber arasındaki ilişki, Dirmit ile olan çatışmalı ilişkiden farklı bir seyir izler. Bunun başlıca nedeni, Nuğber'in Dirmit'e kıyasla daha uysal ve geleneklere uygun bir tavır sergilemesidir. Nuğber, toplumsal ve ailevi beklentilere uygun bir biçimde yetiştirilir; zaman zaman küçük aykırılıkları olsa da davranışları ailesinin istekleri doğrultusunda evrilir. Komşularının oğluna duyduğu aşk, aile tarafından fark edildiğinde Atiye'nin kışkırtmasıyla evdeki tüm erkekler tarafından fiziksel şiddete maruz kalır ve intihara teşebbüs eder. İntiharı ölümle sonuçlanmasa da aşkından vazgeçmek zorunda kalır. Sonrasında annesinin falcılar aracılığıyla bulunduğu bir adamla evlenir ve evli, mutsuz bir kadın olarak yaşamını sürdürür. Bu durum, Nuğber'in bireysel arzuları ile toplumsal baskılar arasında sıkışmışlığını ve annenin geleneksel rolünün kız çocuklarının yaşamındaki belirleyici etkisini ortaya koyar.

Zekiye ile annesi arasındaki ilişki, sıklıkla gözlerden uzak kalsa da arada bir ortaya çıkan belirtiler, aralarındaki derin bağı gözler önüne serer. Zekiye'nin dalıp gitmeleri aslında annesini özlediğinin bir işareti olarak yorumlanır. Bu dalmalar, aralarındaki bağı gücünü ve özlem duygusunun derinliğini yansıtır. Annenin varlığı, Zekiye için bir güven kaynağı olur ve onun yokluğu, Zekiye'yi bazen duygusal bir boşlukla karşı karşıya bırakır. Buna karşın, kayınvalide olarak Atiye- Zekiye arasındaki ilişki olumlu yönde ilerler. Atiye, Zekiye'nin her durumda arkasında durur. Oğlu ve gelini arasındaki tüm anlaşmazlıklarda Zekiye'ye annelik yapar.

Eserde anne-kız ilişkileri genel olarak olumsuz yönde ilerler. Her anne gibi Atiye de çocuklarını sever ama Dirmit ile ilgili Cinci Mehmet'in kehaneti yüzünden kızına karşı gösterdiği aşırı korumacı tavır bütün ilişkilerini olumsuz etkiler ve bu etki sadece ikisi arasındaki ilişkiyi değil Dirmit'in hayatını da şekillendirir.

Jung'un analitik psikolojisi bağlamında, *Gece Dersleri*'ndeki anne-kız ilişkisi, "anne" arketipi ve kolektif bilinç gibi kavramlarla yakından ilişkilidir. Anne-kız ilişkisindeki rekabet ve çatışma, Jung'un belirttiği annelik ve koruma gibi olumlu yönlerin yanı sıra kıskançlık, baskı ve kontrol gibi daha karanlık unsurları da içeren anne arketipinin etkisi altındadır. Kız

çocuğunun annesinin yasak aşka olan ilgisiyle başa çıkma çabaları, onun kendi benliğini güçlendirme ve bağımsızlaşma yolculuğunda karşılaştığı içsel zorlukları yansıtır. (Jung, 2021)

Annesinin âşık bir kadın olmasını kafasında oturtamayan Gülfidan, kimi zaman rüyalarında annesi ile kocasını zina yaparken görür: “Son gecelerde kocamla zina halinde rüyama giren kadından kurtulamayacağımı tahmin etmeliydim” (Tekin, 2021: 38). Gülfidan’ın annesini hayatında konumlandıramadığı ve onun davranışlarına anlam veremediği için annesine, kendi hayal dünyasında siyah peçeler takar ve siyah elbiseler giydirir Annesi toplumsal normları çiğnediği için yüzüne kara çalmıştır dolayısıyla annesine en çok kara yakıştır.

Gülfidan, kendini annesi tarafından cezalandırılmış bir çocuk olarak görür: “Kader tüm ahlak ölçülerini zorladı, annemin babama ve gerçek dünyaya duyduğu öfke yüzünden beni kurban seçti. İtiraf etmeliyim ki rüyaların küçük kapatması Gülfidan kötü yola sürüldüğünde ayıplanacak yaşıydı” (Tekin, 2021: 77). Annesinin, onu kurban seçmesiyle anlatılmak istenen nokta kızıyla ilgilenmemesidir. Gülfidan, bu ilgisizlik nedeniyle kötü yola düştüğünü ifade eder.

Anneleri tarafından değer görmeyen çocuklar yaşanan her şeyde kendilerini suçlar ve ceza çekmeleri gerektiğine inanır. Gülfidan, yaşadığı hayatla cezalandırıldığını düşünür. Ölmüş annesinin hayaletiyle yaşadığı sıkıntılar evliliğini ve anneliğini olumsuz etkiler. Eşinin desteğiyle annesinin öldüğünü bütün olumsuzlukların bir sanrı olduğunu fark eder.

Latife Tekin’in *Buzdan Kılıçlar* adlı eserindeki Rübeyşa karakterinin kızına çeyiz hazırlaması, kadınların toplumsal cinsiyet rollerinin aktarılması ve pekiştirilmesine dair çarpıcı bir örnektir. Rübeyşa’nın kızının çeyizine hazırladığı ilk eşya, hamile kalmamak için adet döngüsünü takip edebileceği bir düzenektir. Bu eşya, kadınların cinsel sağlık ve doğurganlık üzerindeki kontrolünü arttırmayı amaçlar. Ancak, bu durum, anne-kız ilişkisinde sadece biyolojik ve cinsel kimlik üzerinden bağların kurulduğunu ve kız çocuğunun bireysel yeteneklerini ve kişisel ilişkilerini göz ardı edebileceğini gösterir.

Toplumda kadınların anne olmak zorunda olduğu yönünde güçlü bir algı oluşturulur. Ustabaş (2009: 43)’in belirttiği gibi, annelik sadece biyolojik bir işlev değil, aynı zamanda toplumsal ve kültürel bir rol haline gelir. Bu bağlamda Rübeyşa, çocuk doğurup onlarla ilgilenmek zorunda kalan bir kadın olarak kızının hemen anne olmasını engellemeye çalışır ve bu tutumuyla Simone de Beauvoir’in annelik anlayışına uygun bir tavır sergiler. Beauvoir (2022: 227)’e göre, annelik kadının kaderi değil, özgür bir seçimi olmalıdır. Rübeyşa’nın, kızının erken yaşta anne olmasını engellemeye çalışması, bu özgür seçimi vurgulayan bir davranış olarak değerlendirilir. Anne-kız ilişkisi bağlamında Rübeyşa’nın bu tutumu, annelik

rolünün toplumsal ve kültürel dayatmalarına karşı bir direniş olarak okunabilir. Bu tutum, kadının kendi yaşamını ve seçimlerini özgürce belirleme hakkını savunur ve annelik rolünün zorunlu bir kimlik olarak değil, bireysel bir tercih olarak ele alınması gerektiğini gösterir. Bu çerçevede, Rübeyya'nın kızına yönelik koruyucu tavrı, annelik rolünün yeniden tanımlanması gerektiğini ve kadınların bu rolü üstlenme konusunda özgür bırakılmaları gerektiğini ifade eder. Toplumun anneliği zorunlu bir kimlik olarak dayatmasına karşı, anneliğin kadının bireysel tercihinine dayalı bir rol olması gerektiği vurgulanır. Anne-kız ilişkisi üzerinden bu düşünce, kadınların kendi hayatlarına dair özgür seçimler yapabilmelerinin önemini ortaya koyar ve toplumsal cinsiyet rollerinin yeniden değerlendirilmesi gerektiğini gösterir.

Buzdan Kılıçlar adlı romanda, Mesut'un eşi Aynina'nın annesi, genelevde çalışan bir kadındır ve kızına bu mesleğin aile geleneği olduğunu ve bundan başka bir iş yapamayacağını söyler. Bu durumda, annenin kızına aktardığı değerler ve mesleki beklentiler, kızın bireysel tercihleri ve hedefleriyle çatışır. Aynina, annesinin beklentilerini kabul etmez ve annesiyle bağlarını kopararak kendi yolunu seçer. Bu örnek, anne-kız ilişkisindeki iletişimsizliği ve çatışmayı vurgular. Anne-kız ilişkisindeki olumsuzluklar, kadınların toplumsal cinsiyet rollerinin aktarılması ve pekiştirilmesiyle ilişkilendirilir. Anneler, kendi yaşam deneyimlerini ve toplumsal rollerini kızlarına dayatmak yerine, onların bireysel kimliklerini ve potansiyellerini keşfetmelerine olanak tanımalıdır. Aynina'nın tavrı bireyin kendi yaşamını belirleme hakkını savunur ve annelik rolünün toplumsal ve kültürel dayatmalarla sınırlandırılmasına karşı çıkar. Aynina'nın kendi yolunu seçmesi, annenin otoritesine karşı bir durumdur ama Aynina, toplumsal normlara göre de olumlu bir karar verir.

Toplumsal cinsiyet rollerinin aktarılması anne-kız ilişkilerinde önemli bir etkidir ve bu rollerin sorgulanması kadınların bireysel gelişimlerini ve özgürlüklerini artırır. Annelik, toplumsal beklentiler ve rollerle sınırlı kalmak yerine, kadınların kendi kimliklerini ve hedeflerini gerçekleştirmelerini sağladığında anlam kazanır. Bu bağlamda olursa anne-kız ilişkisi, kadınların bireysel kimliklerini ve potansiyellerini tam olarak keşfetmelerine olanak tanıyan sağlıklı ve dengeli bir şekilde kurulur.

Ormanda Ölüm Yokmuş adlı eserde, Yasemin karakterinin annesini ve ardından sevgilisini kaybetmesi ölüm acısının Yasemin üzerinde derin bir etki yaratarak hayata karşı korku duymasına sebep olur. Bu durum, annenin kaybının bireyin hayatında yaratabileceği olumsuz etkileri ve annenin çocuğun yaşamındaki önemini vurgular. Yasemin'in annesinin ölümüyle birlikte yaşadığı derin duygusal çöküntü, anne-çocuk ilişkisinin bireyin psikolojik sağlığı ve hayata bakışı üzerindeki belirleyici rolünü gözler önüne serer. Annenin kaybı, Yasemin'in duygusal dengesini bozarak onun güven ve destek ihtiyacını derinleştirir. Annenin,

çocuğun duygusal ve psikolojik gelişiminde temel bir rol oynadığı ve bu rolün yitirilmesinin, bireyin yaşamını olumsuz yönde etkileyebileceği akademik literatürde de geniş bir şekilde kabul görür. Yasemin'in yaşadığı korku ve acı, anne-kız ilişkisinin bireyin yaşam kalitesi ve psikolojik direnci üzerindeki kritik önemini bir kez daha doğrular.

Latife Tekin'in *Manves City* ve *Sürüklenme* adlı eserlerinde, anne-kız ilişkisi Zeynur ve Eda karakterleri üzerinden incelenir. Zeynur, Eda'dan önce doğan çocuğunu babasına bırakıp Eda'yı tek başına büyütme çalışan bir annedir. Eda bebekken Zeynur, Ersel isimli bir adamla ilişki yaşar ve ardından Eda'yı kimseye emanet etmeden evlerinin bahçesine bırakıp gider. Bu olay, anneliğin içgüdüsel ve kutsal olmadığı düşüncesini yansıtır. Anne, kendi duyguları ve beklentileri doğrultusunda çocuğundan vazgeçer.

Welldon (2011: 153)'un "melek anne" düşüncesi bağlamında bu durum değerlendirildiğinde Zeynur'un davranışları anneliğin idealize edilmiş kutsallığını sorgular. Anneliğin kutsallaştırılmasının, annenin bireysel kimliğini ve duygularını göz ardı eden bir yaklaşım olduğunu savunulur. Zeynur'un, kendi duygusal ve bireysel ihtiyaçlarını ön planda tutarak Eda'yı terk etmesi annelik rolünün sadece fedakârlık ve içgüdüsel koruma içeren bir kimlik olmadığını gösterir. Bu, anneliğin toplumsal bir dayatma yerine, bireysel tercihler ve duygular temelinde yeniden değerlendirilmesi gerektiğini ortaya koyar. Zeynur'un davranışı, "melek anne" kavramına doğrudan bir karşı çıkış olarak okunur. Anneliğin idealize edilmesi annelerin gerçek duygularını ve bireysel ihtiyaçlarını bastırmasına neden olur. Zeynur, kendi yaşamını ve ilişkilerini önceliklendirdiğinde anneliğin bu idealize edilmiş formuna karşı çıkar ve anneliği bireysel bir tercih olarak yeniden tanımlar.

Zeynur'un Eda'yı terk etmesi annelik kavramının toplumsal normlara ve beklentilere göre değil, bireysel ve duygusal dinamikler çerçevesinde ele alınması gerektiğini vurgular. Burada ayrıca ideal anne kavramının ötesinde, annelerin kendi kimliklerini ve duygusal ihtiyaçlarını tanımları ve bunları ifade etmeleri gerektiği gösterilir. Zeynur'un davranışında annelik, toplumsal ve kültürel normların ötesinde, annenin bireysel özgürlüğü ve tercihleri doğrultusunda yeniden tanımlanır.

Zeynur, kızı Eda'yı dokuz yaşındayken yakın arkadaşı Nergis'in bahçesine bırakarak Nergis'in kocası ile kaçtıktan sonra Nergis, Eda'ya kendi çocuklarından ayırt etmeden bakar, ancak Eda büyüdüğünde kaybolur nereye gittiğinden kimse haberdar değildir. Bu terk edilme olayı, anne yoksunluğunun kız çocuğu üzerindeki olumsuz etkilerini çarpıcı bir şekilde ortaya koyar. Eda'nın kaybolmasıyla ilgili çeşitli söylentiler dolaşır; onun bir porno çetesinin eline düştüğü ve Vedat isimli bir fabrikatörün metresi olduğu iddia edilir. Bu söylentiler, anne-kız ilişkisinin kırılganlığını ve annenin yokluğunun Eda'nın hayatındaki yıkıcı etkilerini yansıtır.

Eda'nın annesi tarafından terk edilmesi onun yaşamındaki güvensizlikleri ve kimlik arayışını derinleştirir, toplumun bakış açısında bir “kayboluş” olarak nitelendirilen bu durum, anne figürünün eksikliğinin kız çocuğunun psikososyal gelişimi üzerindeki etkisini vurgular. Latife Tekin, bu karakterler aracılığıyla, anne yoksunluğunun birey üzerindeki travmatik sonuçlarını ve toplumun bu tür olaylara dair önyargılarını eleştirel bir bakış açısıyla gözler önüne serer.

3.4. Toplumsal Dışlanma, Ötekileştirme ve Ayrımcılık: Annenin ve Kadının Metalaştırılması

Toplumda, annelik kutsal bir rol olarak görülürken paradoksal bir şekilde anneler sık sık metalaştırılır ve toplumsal dışlanma, ötekileştirme ve ayrımcılığa maruz kalır. Annelerin duygusal, fiziksel ve zihinsel emeği sıklıkla görmezden gelinir veya anneler değersizleştirilir, bu da kadınların toplumsal hiyerarşide alt sıralara itilmesine neden olur.

Latife Tekin'in eserlerinde, toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve aile içi dinamiklerin kadınları nasıl dışlayıcı ve soyutlayıcı bir şekilde etkilediği sıklıkla tematize edilir. Özellikle, kadın karakterler, toplumun dayattığı ağır sorumlulukları yerine getiremeyen ya da belirli normlara uymayan bireyler olarak betimlenirler. Bu durum, onları doğal olarak toplumun dışına iter ve diğerleri tarafından olumsuz bir ötekileştirme sürecine tabi tutar. Kadınlar, toplumun dayattığı rolleri yerine getiremeyen veya beklenen davranış kalıplarından saparak “istenmeyen” ve “onaylanmayan” bireyler olarak kabul edilirler. Aile kavramı, bu dışlanma ve ötekileştirme süreçlerinin merkezinde yer alır ve özellikle kız çocukları, anneler ve kadınlar, aile içindeki dinamikler nedeniyle bu dışlanmışlığı ve ötekileştirilmeyi daha yoğun bir şekilde deneyimlerler. Latife Tekin'in eserlerinde bu temalar, genellikle gerçekçi bir dille ve toplumsal eleştiriye odaklanarak işlenir, böylece okuyuculara toplumsal cinsiyet normlarının ve aile içi baskıların altında ezilen kadınların deneyimlerini anlatır.

Latife Tekin'in *Sevgili Arsız Ölüm* adlı romanı, Aktaş ailesinin köyden kente göç sürecini derinlemesine inceleyerek aile yapısının ve toplumsal cinsiyet rollerinin nasıl şekillendiğini ve bu sürecin bireyler üzerindeki etkilerini ele alır. Roman, ataerkil sistemin izlerini taşıyan Aktaş ailesinin, ailedeki kadınlara yüklediği anlamları ve onları bir meta olarak nasıl gördüğünü anlatır. Ataerkil sistem, erkek egemenliğini güçlendirir ve bu bağlamda, Fiske (1996: 120)'nin ifade ettiği gibi, güçlü olan erkek kadına eş, anne, ev hanımı ve seks objesi gibi roller biçer. Atiye, kendi ve çocukları için Huvat'ı razı etmeye çalıştığı zamanlarda Huvat ile birlikte olur, bu durum kadın bedeninin seks objesi olarak kullanıldığını gösterir.

Roman Atiye'nin köye gelişini anlatarak başlar. Atiye'nin kocası Huvat, şehirden her dönüşünde otobüs, soba, radyo gibi değişik eşyalar getiren bir adamdır. Huvat, her dönüşünde çeşitli eşyalar getirirken bir gün de Atiye'yi yanında getirir. Atiye'nin köye gelişi, bir nesne

gibi betimlenir: “Bu defa yüzü alev alev yanan, başı kıcı açık, süt gibi beyaz bir kadın vardı yanında” (Tekin, 2016: 8). Atiye’yi tanıtmaz, diğer eşyalara yaptığı gibi onu da köylünün seyrine sunar. Yıllar sonra çocuklarına Atiye’yi nasıl getirdiğini anlatır, buna göre: “Atiye’yi yol taşeronluğu yaptığı sırada yanında çalışan bir ustanın evinde görüp beğendiğini, ustasının karısına aralarını yapması için yalvardığını, kadının da “Kimsesi yok, al git.” dediğini, çocuklarına anlattı (Tekin, 2016: 169). Huvat’ın anlattıkları, Atiye’nin fikrinin bile alınmamış olması köye götürülen diğer eşyalar gibi muamele görmesi kadının metalaştırıldığını gösterir.

Atiye, köy halkı arasında diğer kadınlardan farklı bir figürdür, toplumun dikkatini çeker ve “öteki” olarak algılanır. İlk başta, onu bir cin olarak değerlendirirler. Köylüler, Atiye’yi merakla incelerler ve hatta fiziksel temas kurarlar: “Ve sonunda bir gün Küt!” diye düşüp bayıldı. Böylece üç koyunun art arda şişip şişip ölmelerinin nedeni açığa çıktı. Çifte sarılı yumurtlayan tavuğun yumurtayı kesmesi, Huvat’ın anasının tahtalıdan düşmesi, hepsinin başı bu cinli ve uğursuz kadındı (Tekin, 2016: 9). Üç koyunun ardışık olarak şişip ölmesi, çifte sarılı tavuğun yumurtayı kesmesi ve Huvat’ın annesinin tahtalıdan düşmesi gibi olaylar, köylülerin Atiye’yi uğursuz ve cinli olarak tanımlamalarına neden olur. Bu durum, köy halkının mitler ve efsaneler aracılığıyla gerçeklik algısını nasıl şekillendirdiğini gösterir.

Atiye köylüler tarafından dışlanmış bir ötekidir. Onu ahıra kilitletler, ahıra kapatılmasının ardından dokuz ay kadar geçtikten sonra doğum yapar. Böylelikle neden bayıldığı anlaşılır ve normal bir insan olduğu kabul edilir.

Köye getirilen yeni eşya olarak nitelenen Atiye, kısa sürede köye uyum sağlar: “Huvat’ın köye getirdiği kadın pek yaman çıktı. Az zamanda tandırda ekmek pişirmeyi, koyun kırkmayı, tezek yapmayı, kuzu emzirmeyi, Tavuk teleğiyle çocuk düşürmeyi öğrendi” (Tekin, 2016:10). Başlangıçta olumsuz bir “öteki” imajıyla tanımlanan Atiye, zamanla olumlu bir figüre dönüşür. Hatta onu dışlayan, ötekileştiren kadınlardan daha gözde bir konumdadır.

Atiye, Nuğber, Halit ve Seyit’ ten sonra Dirmit’e hamile kalır. Dirmit’in doğmadan önce bile aykırı bir çocuk olacağını belirten işaretler vardır; anne karnındayken Atiye’nin ölmüş annesinin sesiyle ‘ana’ diye seslenir. Bunun üzerine bir hoca çağrılır ve bu durum çocuğun sağlıklı olmayacağına dair bir ipucu sayılır; çocuk sağlıklı olursa da başına işler açabileceği hoca tarafından aileye bildirilir. Cinci Mehmet: “Doğacak çocuk eksik olmazsa, başına gelmeyen kalmayacak a-ha diyerek, hamur tahtasına bir çentik attı” (Tekin, 2016: 14).

Dirmit’in, köydeki çocuklardan farklı olduğu doğmadan Cinci Mehmet tarafından belirtilir ve Dirmit, direkt “dışlanmış bir öteki” olarak hayata başlar. Dirmit’in yaptığı ve yaşadığı her şey hayatına atılan çentik sebebiyle garip karşılanır. Annesi bütün eğlencelerini sınırlar. Keyif aldığı her şeye çeşitli bahaneler bularak yasaklar. Bu da Dirmit’ i daha aykırı

yapar ve Dirmit annesi tarafından aile içinde, bunun sonucunda da köy içinde “ötekileştirilmiş” olur.

Zekiye, Huvat’ın bir aile dostunu ziyarete gidip Dizgame köyünde gördüğü ve kendisine ayran verirken yüzü kızardı diye oğluna nişanlandığı gelinidir. Evlilik öncesi kızın rızasına hiç başvurulmadan nişanlanmış olması kadının “evlenmeye, yuvayı kurmaya yarayan bir eşya” olduğunun ifadesidir. Burada garip olan Halit’in (damat adayı) de kızı görmemiş olmasıdır. Zekiye’nin güzelliği bütün köyde konuşulur. Gözleri, belinin inceliği herkesin imrenerek baktığı bir fiziğe sahip olması Zekiye’yi güzellik algıları bağlamında metalaşan figür yapar. Duygusal tepkileri göz ardı edilir, Zekiye ise zaten duygularını ifade edemeyecek kadar durumu kabullenir. Halit ve Zekiye birbirlerini gördükleri an severler. Halit, şehre taşındıklarında Zekiye’den uzaklaşır ve ondan boşanmak ister, aile karşı çıkar. Zekiye, bir eşya gibi evde onun kendini seveceği zamanları bekler. Zekiye’nin kocası ondan uzaklaşınca kaynana Atiye, Zekiye’nin kendisine bakarsa eşyle arasının düzeleceğini düşünür ve çeşitli makyaj malzemeleriyle gelinini süsler. *Kadın Bedeni* adlı eserde bu durumun kapitalist toplumda kadını metalaştırdığı ve kadının ekonomik kaygılara düşerek ticari ürünlerle kendine güzellik katacağı inancının yansımaları görülür.

Nuğber de evdeki kadınlarla aynı kaderi paylaşır; bir nesne gibi evin erkeklerine hizmet etmekle görevlidir. Duyguları göz ardı edilirken beklenmedik birine âşık olur ve bu yüzden evdeki erkeklerden şiddet görür, aşkıdan vazgeçer. Annesi, Nuğber’in evde kalacağından endişe duyar ve hocalarda çözüm arar. Kendisine uygun bir kısmet bulur, annesi kızına kocasını elinde tutması için taktikler önerir. Romanın sonunda, Nuğber hamile ve mutsuz bir kadın kimliğiyle metalaşır.

Eserde adı çok az geçen Elmas isimli bir genç kız, on iki yaşındaki kuzeniyle evlendirilir. Elmas, Atiye’nin oğlu Seyit’in sevdiği kızdır, birbirlerini severler ama Elmas aile büyüklerinin verdiği kararı itiraz etmeden kabul eder. Elmas, duygularından sıyrılıp itiraz etmeyerek metalaşmış bir kadın figürü çizer.

Kızların namuslarını koruyan bedenleri, toplumsal ve kültürel bağlamda aileleri için birer metafor olarak kabul edilir. Bu anlayışa göre kız çocukları bedenlerini ailesinin onuru ve gururu için korumak zorundadır. Aksi takdirde, aile toplum tarafından dışlanma tehlikesiyle karşı karşıya kalır. Bu durumun trajik bir örneği, köy halkından birinin kızının köyün öğretmeniyile kaçması ve kısa süre sonra kızın, köy yakınlarında ölü bulunmasıyla gözler önüne serilir. Kızın cesedine yapılan bekâret testi sonucunda, annenin kızının ölümüne üzülmekle birlikte bakire olmasına sevinmesi, ailenin namusunun korunmuş olmasıyla ilişkilidir. Kızın bakire olması, aile onurunu zedelenmekten kurtarıırken annenin “Menşur’um kız oğlan kız”

(Tekin, 2016: 25) diyerek ağıt yakması, bu kültürel baskının ve namus kavramının kadın bedenine yüklediği anlamların derinliğini gösterir. Bu olay, toplumsal cinsiyet normlarının ve namus anlayışının kadınlar üzerindeki yıkıcı etkilerini ortaya koyar.

Latife Tekin'in *Berci Kristin Çöp Masalları* adlı eseri, gecekondularda yaşayan işçilerin yaşam koşullarını ele alırken kadınların toplumsal kalıplar çerçevesinde nasıl metalaştığını da gözler önüne serer. Latife Tekin, Pelin Özer ile yaptığı bir söyleşide: "Berci çoban kızı demek ama aynı zamanda saflığın simgesi. Kitapta anlattığım gibi kızların terbiyesi süt yolunda ölçülüyor. Süt sağmaya giderken oğlanlarla buluşuyorlar mı, gidip gelirken neler yapılıyor diye bakılıyor. Kristin de gecekondu mahallesinin içinden çıkan ilk fahişe. Önceden tanıdıkları kadınların kötü yola düşmesi erkeklerin gururlarını zedelediği için fahişelere Türkçe isim verilmiyor" (Özer, 2005: 74). İfadeleriyle erkeklerin kadınları meta olarak kullanmaktan çekinmezken onları isimlendirme konusunda hassas davranmalarına vurgu yapar. Bu bağlamda, iktidarın bireyleri disipline etme ve normalleştirme süreçleri, sosyal yapıların ve söylemlerin etkisiyle gerçekleşir, düşüncesi eserde açıkça görülür. Kadınların işe giderken gözlenmesi ve davranışlarına göre namuslarının ölçülmesi kadının toplumdaki konumunu belirleyen faktörün erkekler olduğu ve toplumun kadına biçtiği rollerin, kadının bu rollere uyma zorunluluğunu desteklediği, düşüncesini pekiştirir. Tekin'in anlatısı, ataerkil düzenin kadınları nasıl metalaştırdığını ve bu metalaştırmanın sosyal yapı ve söylemler aracılığıyla nasıl normatif hale getirildiğini ortaya koyar. Bu süreçler, kadınların toplumsal rollerinin ve davranışlarının sürekli olarak erkek egemenliğinin denetimi altında şekillendiğini ve yeniden üretildiğini göstermektedir.

Gecekondu mahallelerinde yaşayan Güllü Baba isimli kör bir adam, insanlara yardım eden ve sorunlarını çözen bir figür olarak betimlenir. Bir gün, Şengül adında bir kadın, mastit olan göğüslerine çare bulması için Güllü Baba'dan yardım ister. Ancak, Güllü Baba Şengül'ün derdine deva bulamaz ve bu olay sonucunda mahalleliler, Güllü Baba'nın Şengül yüzünden uğrunu kaybettiğine inanarak Şengül'ü uğursuz kadın ilan ederler. "Çiçektepe konduları Güllü Baba'nın gözlerinin kurduğu haberiyle çalkalandı. Şengül'ün adı yaş kurutan geline çıktı. Çiçektepe'ye geldiği günlerde güzelliğine bakmaya gelen, memeleri için yaş döken kadınların tümü ona düşman kesildi. Güllü Baba'nın suyunun çekilmesi ondan bilindi. Güzelliği lanetlendi. Kadınlar onu her gördüklerinde arkalarını dönüp kışkırtarak dövdüler. Çocuklar kapısında teneke çaldılar" (Tekin, 2010: 28). Bu pasaj, Şengül'ün toplum tarafından dışlanışını ve güzelliğinin lanetlenişini dramatik bir biçimde ortaya koyar. Şengül, bir zamanlar hayranlık uyandıran fiziksel özellikleriyle övgüler alırken Güllü Baba'nın iyileştirici gücünü kaybetmesine neden olan bir figür haline gelir. Bu durum, mahalle halkının kadın bedeni

üzerindeki kontrol ve suçlama mekanizmalarını, aynı zamanda toplumsal dışlanma ve damgalama süreçlerini eleştirel bir perspektiften ele alır.

Eserde, Tirintaz Fidan adında hafifmeşrep bir kadın karakter, gecekondu mahallesindeki kadınlara dişiliklerini kullanmaları konusunda dersler verir. Fidan, gecekondu erkeklerin gözdesi olup onlarla karşılaştığında gülümsemekten ve onların laf atmalarından hoşlanır. Bu özellikleriyle kondular arasında “öteki” kadın konumundadır. Fidan, kadınların kaşlarını alır, saçlarını yapar ve onlara cinsel ilişkide bulunmanın inceliklerini öğretir: “Kadınlara yatıp kalkmanın günah dökmeye, sıkıntı savuşturmaya birebir geldiğini söyledi. Yalnızca erkeklerin ‘keyif’ olmadığını, kocasıyla yatan kadının da keyif olabileceğini fitneledi” (Tekin, 2010: 44). Fidan’ın bu öğüdü, cinsel hazzı tatmamış ve cinselliği sadece erkeğe hizmet olarak gören kadınların, metalaşmış olmadıklarını hissetmelerini ve dişiliklerinin farkına varmalarını aktarmayı amaçlar. Ancak bu durum erkekler tarafından tehdit olarak algılanır. Kadınların mutluluk beklentisi, erkekler üzerinde korku yaratır. “Kadınlar, ondan öğrendikleri her şey için kocalarından dayak yedi” (Tekin, 2010: 44). Örneğin, Çöp Bakkal’ın karısı, Fidan’dan öğrendiklerini kocasıyla paylaşır ve kendisinin de cinsel ilişkide keyif almak istediğini belirtir. Ancak, Çöp Bakkal bunu kabul etmez ve karısını döver. Kadın, hem kocasının baskısıyla onunla birlikte olmak zorunda kalır hem de ceza alır. Eserin bu kısmında, kadının erkeğin egemenliği altında metalaşması açıkça görülür. Çöp Bakkal, karısına “Gelemem ben, gidemem ben” türküsünü söyleyerek kondunun bir ucundan diğer ucuna yüz defa gidip gelmesini emreder. Kadın ağlamaklı bir sesle yalvarır ancak Çöp Bakkal’ı razı edemez” (Tekin, 2010: 46). Bu anlatım, kadının toplumsal cinsiyet normları ve erkek egemenliği altında nasıl baskılandığını ve metalaştırıldığını vurgular.

Veliman isimli bir kadın, kocasının gece işine başlamasının ardından mahalledeki bekçilerle para karşılığında birlikte olmaya başlar ve sonunda kocasını terk eder. Veliman’ın kendini para karşılığında sunması onun hem kendini metalaştırmasına hem de gecekondu halkı tarafından dışlanmasına neden olur. Benzer bir şekilde, kocası hapiste olan Deli Gönül, ihtiyaçlarını karşılayabilmek için fuhuş yaparak Çiçektepe’nin ilk fahişesi unvanını kazanır. Bu iki örnek, kadınların ekonomik ve toplumsal sıkışmışlık içinde kendilerini metalaştırmak zorunda kaldıklarını ve bu durumun mahalle tarafından dışlanma ve damgalanmayla sonuçlandığını gösterir. Bu anlatım, kadınların toplumsal cinsiyet normları ve ekonomik zorluklar karşısındaki kırılma noktalarını ve marjinalleşmelerini eleştirel bir perspektiften ele alır.

Berci Kristin Çöp Masalları adlı eserde, erkeklerin birden fazla kadınla evlenerek kadınları değersizleştirilmesi de işlenir. Çeri Mahmut karakteri, yedi karısıyla bu durumu simgeler. Lado isimli bir diğer karakter ise gecekondu mahallelerinde kahvehane ve kumar

kültürünü başlatır ve üç kez evlenir. Lado'nun ilk karısını çorabını yaktığı için boşaması, ardından barışmasına rağmen onu sadece çocuklarının hatırına bir dost olarak kabul etmesi, kadının değersizliğini vurgular. İkinci karısıyla pembe gömleğini fareye yedirdiği için boşanması, kadına yüklenen aşırı değersizleştirici tutumu pekiştirir. Üçüncü evliliğini ayağı aksayan bir kadınla yapar; kadını kusurlu bulduğu için ona dışarı çıkmayı yasaklar. Lado'nun roman yazma girişimi, karısıyla büyük bir kavgadan sonra kadının yazdıklarını yakmasıyla son bulur ve bu evlilik de boşanmayla sonuçlanır. Daha sonra tekrar evlenir ancak bu evlilikte de kadının evin sorumluluklarını yerine getirmemesi nedeniyle evlilikleri iyi gitmemektedir. Bu anlatılar, erkeklerin kadınları nasıl değersizleştirdiğini, kadınların toplumsal rollerinin ve değerlerinin erkeklerin keyfi kararlarına bağlı olarak nasıl şekillendiğini eleştirel bir dille gösterir. Eser, toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve kadının metalaştırılması gibi konuları derinlemesine işlemektedir.

Eserde, Hacı Hasan'ın kızının amansız bir hastalığa yakalanması ve ölümü sonrası gömülmüş olmasına rağmen bir ay sonra mezardan hortlaması anlatılır. Kız, babasının kondusuna ağlayarak geri döner. Kızın durumu hakkında bilgi alan diğer konu sakinleri korkarlar. Kız, dini inançları kullanarak açık giyinen kızların cehennemde yanacaklarına dair bir öğreti sunar. Hacı Hasan, kızın kolunu ve bacağına balmumu ile kaplayarak yanık izleri oluşturur ve bu durumu daha inandırıcı kılar. Hacı Hasan, kızının durumunu ticari bir meta haline getirir ve kızı aracılığıyla muskalar yazarak kondulu halktan erzak alır. Bu durum, toplumsal inançların ve dini öğretilerin insanların yaşamlarını nasıl etkilediğini ve nasıl manipüle edildiğini eleştiren bir anlatı olarak okunabilir. Ayrıca, Hacı Hasan'ın kızını, hastalığı üzerinden ticari bir fırsata dönüştürmesi, insanların acılarını ve inançlarını sömürerek kendi çıkarlarını nasıl güçlendirdiklerini gösterir. Bu anlatım, toplumun dini ve kültürel pratiklerinin insanların hayatları üzerindeki etkilerini ve güç dinamiklerini sorgular.

Latife Tekin'in *Gece Dersleri* adlı romanı da kadının metalaşmasını içeren diğer bir eserdir. Romanın ana karakteri Gülfidan, annesinin başka biriyle öpüştüğünü görür ancak çocuk zekâsıyla bu olayı anlamakta güçlük çeker. Bir gün ablasından annesinin bir mektup bırakıp kaçtığını öğrenir. Annesini öpüşürken gördüğünü kimseye söylemez ama annesinin hissettiklerine karşı içinde bir merak duygusu gelişir. Roman Gülfidan'ın annesinin duygularına olan merakını onun hissettiklerini ve bu duyguların hayatına etkilerini anlatır.

Eserde, annenin başkasına âşık olması, anneye yüklenen kutsallığı yok eder ve annenin temel misyonunun çocuklarıyla ilgilenmek olduğu ataerkil sistemin çizdiği rolü sorgular. Ataerkil sistem, anneye çocuklarına bakma ve aileyi koruma gibi görevler yüklerken, annenin bireysel duygularını ve arzularını yok sayar. Annenin kutsallaştırılmaması gerektiği fikri, bu

bağlamda eserde yansıtılır. Anne, sadece bir dişi olarak duygulara sahiptir, duygularıyla hareket edip evi terk eder ama geri eve dönmek zorunda kalır annenin eve dönmesiyle duyguları metalaştırılmaya maruz bırakılmıştır.

Annenin duygularının ifade edilmesi, çocukların ve eşin gözündeki ideal anne formunu yıkar. Gülfidan'ın annesi, başka birine âşık olduktan sonra, diğer annelerden farklı bir profil çizer ve toplumun dayattığı anne modelinden ayrılır. Bu durum, annenin metalaştırılmasının bir göstergesi olarak değerlendirilir. Annenin bireysel duygularını yaşama hakkı, toplumsal normlar ve ataerkil yapı tarafından bastırılır ve anne, sadece bakım veren ve koruyucu rolüne indirgenir. Annenin duygusal ifadeleri, onun öteki anne profili oluşturmasına neden olur ve ataerkil sistemin anneye yüklediği kutsal ve idealize edilmiş anne rolünü yıkar. Bu bağlamda, annenin bireysel kimliğini ve duygularının ön planda tutması, metalaştırma sürecine karşı bir direnç olarak görülür.

Gülfidan, annesinin toplum tarafından dışlanmasından etkilenerek, kendini toplumdaki soyutlar ve “Sekreter Rüzgâr” (Tekin, 2021: 19) kod adıyla yasadışı bir örgütün üyesi olur. Bu durum, Gülfidan'ı toplumun dışlanmış kadınlarından biri hâline getirir. Eserin devamında örgüt lideriyle evlenen Gülfidan evliliğinde annesinin hayaletinin kocasına âşık olduğu rüyalarıyla mutsuz bir kadın hâline gelir. Eser Gülfidan'ın sanrıları ve annesinin hayaletiyle olan mücadelesini, sanrıların hayatına etkisini anlatır.

Gülfidan, kız çocuklarına yol gösteren bir yıldız olarak görevini tamamlayıp geriye çekilmek ister: “Islak ve تنها caddelerdeki otobüs duraklarında halkımızın kız evlatlarına yön vermek maksadıyla parlayıp yeniden gökyüzüne ağacaktım” (Tekin, 2018: 12). Bir örgüt toplantısında geldiği yeri “Kadınların yalnız oldukları bir evden geliyorum, diye inledim” (Tekin, 2018: 17) diyerek yalnızlığını belirtir. Gülfidan'ın bu söylemleri hayatının her döneminde kendini toplumdaki dışlanmış hissettiğini gösterir. Romanın çeşitli yerlerinde kendi varlığını sorguladığı görülür: “Sen, sen nesen gülüm ve güzelim benim? Tatlı bir kır çiçeği mi sanıyorsun kendini? Bir ayna arsızısın sen kızım. Hayatta iflah olmazsın. Kafana hep aynayla vurmuşlar senin” (Tekin, 2018:36). Annesinin sesinden duyduğu bu sözler, Gülfidan'ın kabullenilmeyen bir insan olduğunu da gösterir. Annesinin Gülfidan'ı değersiz eşya gibi görmesini işaret eden diğer bir kısım da şöyledir: “İşte bu söylediğin yalan, hem de beyaz, kırmızı falan değil düpedüz kapkara bir yalan. Benim kömür karası saçlı annem, herhangi bir saldırıya maruz kaldığımda, “Sakin kafasına vurmayın!” diye hep çığlıklar çıkaran bir kadındı, üstelik beni bir defacık bile beşikten düşürmeye kıyamadı, saçların sivri uçlarından beynimi inanılmaz bir dikkatle korudu ve zaten bu yüzden sara nöbeti filan da geçirmem mümkün değil” (Tekin, 2018: 36). Annenin, çocuğuna zarar gelmemesi için sadece başına vurmamalarını

tembih etmesi, yüzeyde bir şefkat göstergesi gibi görünse de bu durum aslında annenin çocuğu bir nesne olarak gördüğünün işaretidir. Bu bağlamda, çocuğun annesi tarafından korunma şekli, onun özel bir birey olarak değil, daha çok fiziksel olarak korunması gereken bir varlık gibi algılandığını ortaya koyar. Kadın, annelik rolünü üstlendikten sonra, toplumsal olarak kutsal bir varlık olarak algılanır ve bu algıya uygun şekilde davranmak zorunda bırakılır. Bu algı, kadının duyguları ve hayattan beklentileri olmayan, yalnızca evine ve çocuklarına hizmet etmekle yükümlü bir nesne haline gelmesine yol açar. Gülfidan'ın annesi, bu toplumsal sorumluluğu yerine getirmeyen bir meta olarak değil, duyguları olan ve dışıl yönüyle hareket eden bir kadın olarak varlık gösterir: “Annemin eli güneş tozlarının pırlıtısında birden kayboldu. Kepçe balıklarının kirliliği, ılık göletlerde pırlıtlarla kaybolup gitmesi gibi. Yüzüne çıkan alımlı gülümseme çabucak kasırgaya çevirdi, dudaklarının etrafında dolanıp buruldu ve gözlerine yükseldi. Eli kardeşimin kirvesinin yanağında çırpılıp ters döndü, parmakları ağır ağır ışığı perdeledi okşadı... Kardeşimin kirvesinin gözleri kısıldı, ağzı da açıldı... Beyaz dişlerinden alev savruldu. Laleli divan örtüsü, kilim, sini, ekmek; bir yudum çay titreyen dudakları arasından akan sıcak, kısacık su, kapı, merdiven, sokak yandı” (Tekin, 2018: 41).

Annesinin yaşadıklarına anlam veremeyen Gülfidan ortada olağanüstü bir şeyler olduğunun farkına varır. Annesinin hissettikleri karşısında derin sarsıntılar yaşar. Bir süre sonra anne, kirvesiyle kaçar. Gülfidan, annesinin kaçtığını ablasından öğrenir. Annesinin kaçmasından çok, anne-kız arasında sevgi bağının olmamasına, ilişkinin “metalaşmış” bir ilişki olmasına şaşırır: “Annemin ablamda onca yıl hiç sevgi biriktirmemiş olmasına şaşırımdım” (Tekin, 2018: 43). Ayrıca, annesinin kaçtığının ispatı olan ıslak havlunun ne anlama geldiğini de sorgular: “Delil ıslak bir havluydu galiba (Dizimin üstüne yaydıklarında kurumuştun.) Anlamını hiçbir zaman kavrayamadım. Islak bir havlu aşkın neyidir ve ne anlatır insanlara” (Tekin, 2018: 43). Havlu, annesinin kaçtığını gösteren bir delil olarak metalaştırılır. Sadece insanlar değil, soyut bir duygu olan “aşk” da burada nesneleşir.

Anne, evine döner; ancak artık dışlanmış ve nesneleştirilmiş, ruhsuz bir varlık hâline gelir: Annemi de serbest bıraktılar sonunda. Uçuşan saçlarının ışıklı gölgelerini yeniden evimize getirdi. Tüm seslerini öldürdü ve içinin bilinmedik mezarlığına gömdü. Katliamdan sonra odadan odaya başı önünde girip çıkmaya başladı (Tekin, 2018: 44). Anne, eve dönüşüyle onu bir nesneden farklı kılan yaşam enerjini ışıltısını geride bırakır, artık bir nesne gibi ruhsuzdur. Sadece yapması gereken işleri yapar. Gülfidan aile içerisinde annesinin aşkını bilip gizlemesiyle suçlanır bu yüzden dışlanır ve suçlu kabul edilir. Ailenin aykırı ve dışlanmış çocuğu olduğunu şu sözlerle ifade eder: Annemin cenazesindeydik herkesten uzakta, tek başıma bir ağaca yaslanmış, önüme bakıyordum. Dolan durmadan dolan öfke yüzünden, onun dindar

olmayan tek çocuğu olmanın getirdiği yalnızlığı içime sığdıramadım ve ardımı dönüp yürümeye başladım. Babam, “Şu yabaniyi tutun!” diye haykırdı (Tekin, 2018: 54). Babasının onu yabani olarak işaret etmesi, mezarlıktan önce de aykırılıklarının olduğunu gösterir. Gülfidan, kardeşlerin ötekisidir. Ailede başlayan ötekilik, hayatı boyunca devam eder.

SONUÇ

Kadın ve annelik, tarih boyunca toplumsal yapılar ve kültürel normlarla şekillenen, birbirini etkileyen iki önemli kavramdır. Kadının toplumsal rolü, tarihsel süreç içinde çeşitli dönemlerde farklı anlamlar kazanır, annelik ise sıklıkla kadının kimliğinin bir parçası olarak tanımlanır. Geleneksel toplumlarda kadının annelik rolü, biyolojik temelli bir gereklilik olarak algılanmış ve bu rol, toplumsal kabul görmesinin bir yolu olarak dayatılmıştır. Ancak modern toplumlarda kadın kimliği, annelikle sınırlı kalmayan daha geniş bir çerçevede tanımlanmak ister, kadınların bireysel tercihleri ve kariyer hedefleri zamanla önem kazanmaya başlar. Kadın, sadece anne olarak değil, aynı zamanda bir birey olarak da toplumda varlık göstermek, kimliğini ve toplumsal varlığını bu bağlamda yeniden oluşturmak ister.

Annelik, biyolojik bir işlevin ötesinde, kadının yaşadığı toplumun değerleri ve ideolojileri doğrultusunda biçimlenen sosyo-kültürel bir yapı olarak değerlendirilmektedir. Modern toplumda annelik, yalnızca biyolojik bir süreç olarak ele alınmamakta; aksine, duygusal ve psikolojik yönleriyle derin ve karmaşık bir kimlik boyutu kazanmaktadır. Bu bağlamda annelik, kadının toplumsal kimliğinde merkezi bir unsur olmaktan çıkarak, bireysel deneyimlerin çeşitliliğiyle şekillenen esnek bir kimlik alanı olarak tanımlanmaktadır. Kadınlar, tarihsel olarak anneliğin bir kader değil, özgür bir seçim olması gerektiğini savunmuşlardır. Günümüzde de kadınların birey olma mücadelesi, annelik dışında da bir varoluş alanı yaratma çabalarıyla devam etmektedir.

Kadın ve anne kavramları, birçok disiplin tarafından farklı açılardan ele alınan ve derinlemesine incelenen önemli konulardır. Edebiyat bağlamında kadınların varlıklarını ifade etme çabaları, birey olma süreçleri ve annelik gibi temalar sıklıkla işlenir. Türk edebiyatında da kadın ve anne kavramları, edebi metinlerde yoğun bir şekilde tartışılmakta ve çeşitli biçimlerde temsil edilmektedir. Bu kavramların son dönemde nasıl ele alındığını anlamak, özellikle kadın yazarların bu konuyu işleyiş biçimlerinin incelenmesiyle kolaylaşır. Kadın yazarların eserlerinde kadın ve anne kimliklerinin nasıl kurgulandığı, bu temaların nasıl derinleştirildiği, günümüz edebiyatındaki toplumsal cinsiyet algılarını ve değişen aile yapısını yansıtmaya açısından önemli bir gösterge sunmaktadır.

Latife Tekin'in eserlerinde, kırsal yaşamın büyüğü ve mistik yanları modern edebiyatla harmanlanır. Yazar, özellikle toplumun kıyısında yer alan bireylerin yaşamlarını merkezine alarak okuru köy ve kent arasındaki gerilimle yüzleştirir. Anlatım dili, halk masalları ve mitolojik unsurlarla zenginleşirken, karakterlerin içsel dünyası ile toplumsal gerçeklik arasında bir köprü kurar. Tekin'in dili yeniden inşa etme biçimi, sıradan yaşamın ayrıntılarına dokunurken aynı zamanda kültürel ve sınıfsal yabancılaşmayı derin bir eleştiriyle sunar. Bu çok

katmanlı anlatı evreninde, gerçek ile hayal arasındaki ince sınır bulanıklaşır ve yazar, okuru toplumsal gerçekleri sorgulamaya davet eder.

Latife Tekin, kadın karakterlerini eserlerinde derinlikli bir şekilde ele alarak toplumsal cinsiyet normlarına karşı bir eleştiri geliştirir. Kadın figürleri, genellikle bireysel kimliklerini arayış içinde olan, toplumun dayattığı rollerle çatışan ve kendini yeniden inşa etme sürecinde olan karakterler olarak karşımıza çıkar. Tekin'in kadın karakterleri hem içsel dünyalarının zenginliği hem de toplumsal yapıdaki yerlerine dair sorgulayıcı bir bakış açısı ile öne çıkar. Bu yönüyle, yazar, kadınların yalnızca birey olarak değil, aynı zamanda toplumsal yapılar içinde şekillenen varlıklar olarak da ele alınmasına olanak tanır.

Latife Tekin, anne karakterlerini oluştururken kendi annesinden ilham alarak otoriter ve güçlü anne figürlerini kurgular. Bu anneler, çocuklarını dış dünyadan korumaya çalışırken otoriter tutumlarıyla çocuklarının yaşamlarını bilinçsizce zorlaştırır. Çocuklarını olduğu gibi kabul etmeye çalışsalar da toplumsal baskıların etkisiyle, aralarındaki ilişkilerde aşılması güç engeller ortaya çıkar. Tekin'in eserlerinde, anne ve çocuk arasındaki bu çatışma, toplumsal normların ve bireysel arzuların birbirine zıt bir şekilde şekil almasıyla derinleşir. *Sevgili Arsız Ölüm*'deki Atiye karakteri, bu anne profilinin tipik bir örneği olarak hem koruyucu hem de sınırlayıcı bir rol üstlenir, böylece anne ve çocukluk arasındaki gerilimi yansıtır.

Anne-kız ilişkilerinde anne ile rekabet içinde olan ve annesini kıskanan kız çocuklarının, annelik deneyimlerinde yaşayacağı olumsuz durumlar *Gece Dersleri* adlı eserde Gülfidan isimli karakterin annesiyle kurduğu olumsuz bağ ile açıklanır. Ayrıca anneliği erken deneyimlemiş olan kadınların, kız çocuklarının bu deneyimi erken yaşta yaşamaması için gösterdikleri çaba Rübeyza karakteriyle anlatılır.

Latife Tekin'in eserlerinde annelik, Anadolu coğrafyasındaki kadınların yaşadığı sosyal ve ekonomik zorlukları yansıtan önemli bir tema olarak karşımıza çıkar. Yazar, ekonomik sıkıntılarla mücadele ederken evdeki düzeni koruma çabasında olan anne figürlerini tasvir eder. Bu anneler, toplumsal ve kültürel baskılar altında, kendi annelik deneyimlerini genellikle annelerinden öğrendikleri biçimde devam ettirirler. Tekin'in eserlerinde, kadınların yaşadıkları engeller ve kısıtlamalar, annelik rolünü üstlenirken karşılaştıkları zorlukları gözler önüne serer.

Tekin'in eserlerinde kadın karakterler, genellikle ev işlerinde etkin bir şekilde kullanılan, duygusal ihtiyaçları ve beklentilerinden arınmış bireyler olarak betimlenir. Kadının toplumsal rolü, evlenmek, evi idare etmek, çocuk doğurmak ve doğurduğu çocukların tüm bakım ve ihtiyaçlarıyla ilgilenmekle sınırlıdır. Bu sürekli tekrar eden ve monotonlaşan yaşam biçimi, kadının bireysel kimliğini mekanik bir hale getirir, böylece kadın, sadece günlük

sorumlulukları yerine getiren bir figür haline gelir. Bu durum, kadının toplumsal ve bireysel varlığının daraltılmasına ve pasifleştirilmesine yol açmaktadır.

Sonuç olarak Latife Tekin'in eserlerinde yer alan kadınlar hala birey olma çabaları veren ve bu çabaların karşısında bir kadın engeliyle karşılaşan ve geri planda kalmak zorunda olan karakterlerdir. Annelik deneyimleri, onların özgür tercihleri değil hayatın akışı içinde kabullendikleri deneyimlerdir. Doğurdukları çocukları, kendi annelerinden gördükleri şekilde yetiştirerek ataerkil sistemin sürdürücüsü yaparlar. Bu döngüye boyun eğmeyen kadınları da ötekileştirerek toplumdan uzaklaştırırlar. Eserde yer alan kadınlar, toplumun geneli yerine kırsal kesimde yaşayan ya da kırsal kesimden kente göç etmiş kültür şoku yaşayan kadınlardır.

KAYNAKÇA

- Açıkyol, E. (2017). *Latife Tekin'in romanlarında şahıs kadrosu* (Yüksek Lisans Tezi), İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.
- Adorno, T.W. (2012). *Walter Benjamin Üzerine*. (Çev. Dilman Muradoğlu). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Atasü, E. (1998). *Edebiyattaki Kadın İmgelerinde Cumhuriyet'in İzdüşümleri, 75 Yılda Kadınlar ve Erkekler/ Bilanço 98*, İş Bankası ve Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, 129-141.
- Ateş, T.(1985). “Latife Tekin’le Gelenler, Latife Tekin’den Kalacak Olanlar”, *Varlık*, 933(6),16.
- Atik, Ş. (2011). *Latife Tekin'in romanlarında yapı, tema ve anlatım*, (Doktora Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Badinter, E. (2011). *Kadınlık mı Annelik mi?* (Çev. Ayşen Ekmekçi). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Badiou A., Cassin B. (2011). *Heidegger, Nazizm, Kadınlar, Felsefe* (Çev. Hayri Gökşin Özkoray). İstanbul: Monokl Yayınları.
- Balık, M. (2011). *Latife Tekin'in romancılığı* (Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Başaran, B. (2016). *Judith Butler'in kuramsal yaklaşımının değerlendirilmesi* (Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Beauvoir, S. (2022). *İkinci Cinsiyet: Olgular ve Efsaneler* (Çev. Gülnur Acar Savran). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Beauvoir, S. (2022). *İkinci Cinsiyet: Yaşanmış Deneyim* (Çev. Gülnur Acar Savran) İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Beech, D. (2015). *Art andvalue: art'seconomicexceptionalism in classical, neoclassicalandmarxisteconomics*. Leiden: Brill.
- Berger, J. (1986). *Görme Biçimleri* (Çev. Yurdanur Salman). İstanbul: Metis Yayınları.
- Berktaş, F. (1997). “Cinselliğin Toplumsal İnşası”, *Çağdaş Toplum Değerleri, Çağdaş Yaşam Destekleme Derneği Yayınları*, İstanbul.

- Braidotti, R. (2019). *Kadın- Oluş:Cinsel Farkı Yeniden Düşünmek* (Çev. Ece Durmuş ve Münevver Çelik). İstanbul: Otonom Yayıncılık.
- Butler, J. (2014). *Bela Bedenler* (Çev. Zeynep Talay Turner). İstanbul: Pinhan Yayınları.
- Butler, J. (2018). *Cinsiyet Belası: Feminizm ve Kimliğin Altüst Edilmesi* (Çev. Başak Ertür). İstanbul: Metis Yayınları.
- Cevizci, F. (1997). *Felsefe Sözlüğü*. İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Cranny, F., Anne; Waring, Wendy; Stavropoulos, Pam ve Kırkby, Joan (2003). *GenderStudiesTermsandDebates*. New York: PalgraveMacmillan.
- Durna, T. (2014). Azınlıklar, Ötekiler ve Medya Üzerine. *Ankara Üniversitesi İlef Dergisi*, 1(1), 151- 161.
- Erdem, A.R. (2015). Atatürk'ün Kadına ve Kadın Eğitime Verdiği Önem, *Pamukkale Üniversitesi, Belgi*, (9), 1266-1277.
- Ergin, M. (2008). *Dede Korkut Hikayeleri*, İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- Ergin, M. (2008). *Orhun Abideleri*, İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- Erhat, A. (1996). *Mitoloji Sözlüğü*: İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Estés, C.P. (2021). *Kurtlarla Koşan Kadınlar* (Çev. Hakan Atalay). İstanbul: Ayrıntı Yayınları
- Fiske, J. (1996). *İletişim Çalışmalarına Giriş* (Çev., Süleyman İrvan). Ankara: Ark.
- Flaubert, G. (2016). *Madam Bovary* (Çev. Sâmih Tiryakioğlu). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Freidan, B. (1983). *Kadınlığın Gizemi* (Çev. Tahire Mertoğlu). İstanbul: E Yayınları.
- Freud, S. (1997). *Cinsellik Üzerine* (Çev. Selçuk Budak). Ankara: Öteki Yayıncılık.
- Gasset, J.O.y. (2014). *İnsan ve "Herkes"* (Çev. Neyire Gül Işık). İstanbul: Metis Yayınları.
- Irigaray, L. (2014). *Başlangıçta Kadın Vardı* (Çev. İlknur Özallı, Melike Odabaş). İstanbul Pinhan Yayınları.
- Güner, A. (2006). Türk Mitolojisinde Doğum ve Doğum ile İlgili İnanışlar. *Ankara Üniversitesi DTCF Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 123-130.
- Gürdal, A. (2001). *Psikanaliz Yazıları 2: Psikanaliz ve Kadınlık*. İstanbul: Bağlam Yayınları.

- Horney, K .(1994). *Psikanalizde Yeni Yollar* (Çev. Selçuk Budak). Ankara: Öteki Yayınevi.
- Huxley, A .(2013). *Cesur Yeni Dünya* (Çev. Ümit Tosun). İstanbul: İthaki Yayınları.
- İnceoğlu, Y. G. ve Kar, A. (2016). *Kadın ve Bedeni*: İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- İnceoğlu, Y.G. (2017). *Medya Nefret ve Ötekileştirme: Söyleşiler*. İstanbul: Köprü Kitap.
- Jung, C.G. (2015). *Feminen: Dişiliğin Farklı Yüzleri* (Çev. Tuğrul Veli Soylu): İstanbul: Pinhan Yayınları.
- Jung, C.G. (2021). *Dört Arketip* (Çev. Zehra Aksu Yılmaz). İstanbul: Metis Yayınları.
- Kaplan, Z. (2021). *19. yüzyıl romanında annelik olgusu 1870-1900* (Doktora Tezi) Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- Kesebir, E. (2010). *Tanzimat romanında anne* (Yüksek Lisans Tezi) Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.
- Kineşçi, E. (2018). “Queer Kurama Katkıları Bağlamında Judith Butler Düşüncesi” *Ethos: Felsefe ve Toplumsal Bilimlerde Diyaloglar* 11 (1): 27.
- Koray, G. (1998). “1960’tan 1998’e Romanda Yeni Yönelişler”, *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı, Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı Sempozyumu 22 Kasım 1998*, Edebiyatçılar Derneği Yayınları, Ankara.
- Korucu, A.A. (2019). Freudyen ve Jungien Yaklaşımlarda Anne Olgusu, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* Mart 2019 23(1): 133-143
- Kundakçı, F.S. (2013). Heteroseksizm ve Ötekileştirme Eleştirisi, *Liberal Düşünce Dergisi*. (71).65-79.
- Kutsal Kitap: Eski ve Yeni Antlaşma*. (2020). İstanbul: Kitabı Mukaddes Şirketi ve Yeni Yaşam Yayınları.
- Lacan, J. (1994). *Fallus'un Anlamı* (Çev. Saffet Murat Tura). İstanbul: Afa Yayıncılık.
- Levinas, E. (1987). *Time and The Other. Translated by R. A. Cohen*. Pittsburgh, Pennsylvania: Duquesne University Press.
- Marx, K. (2003). *Kapital Cilt I* (Çev. Alaattin Bilgi). Ankara: Eriş Yayınları.

- Miller, T. (2010). *Annelik Duygusu: Mitler ve Deneyimler* (Çev. Gül Tunçer). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Moran, B. (1994). *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış 3*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Nahya, Z.N. (2011). İmgeler ve Ötekileştirme: Cadılar Yerliler, Avrupalılar. *Atılım Sosyal Bilimler Dergisi*, (1), 27-38.
- Naymansoy, G. (2009). Gölgeden Gerçeğe Osmanlı'dan Bugüne Aydın Kadınlarımız, *Atatürk Kültür Merkezi Dergisi*, (54), 137-147.
- Onur, B. (1980). "Psikanaliz Kuramında Kadın", *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 1(13), s. 63.
- Öner, A.C. (2015). Dişi Bir İkarus: Kadınlık-Yazarlık-Annelik Arasında Sylvia Plath. *Cotigo Dergisi Annelik Özel Sayısı*. (81) S. (142-156).
- Özer, P. (2020). *Latife Tekin Kitabı*. İstanbul: Everest Yayınları.
- Özyetkin, Ş. (1998). *Latife Tekin'in eserlerinde mekânın poetikası* (Lisans Tezi), Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Ankara.
- Parman, T. (2001). *Psikanaliz Yazıları: Psikanaliz ve Kadınlık*. İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Platon. (2010). *Devlet* (Çev. Sabahattin Eyüboğlu- M. Ali Cimcoz). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Poe, E.A. (2000). *Bütün Hikâyeleri I* (Çev. Dost Körpe). İstanbul: İthâki Yayınları.
- Poe, E. A. (1999). *Bütün Şiirleri* (Çev. Oğuz Cebeci). İstanbul: Oğlak Yayınları.
- Powell, B.B. (2012). *Klasik Mitoloji* (Çev. Sinan Okan Çavuş). İstanbul: Bilge Yayıncılık
- Roloff, B. SeeBlen, G.(1996). *Erotik Sinema: Cinsellik Sinemasının Tarihi ve Mitolojisi* (Çev. Veysel Atayman). İstanbul: Alan Yayıncılık.
- Rose, J. (2022). *Anneler, Sevgi ve Zulüm Üzerine Bir Deneme* (Çev. Ilgın Yıldız). Ankara: Alfa Yayınları
- Selçuk, B. (2015) Türkiye'de Ebevnlik. *Cotigo Dergisi, Annelik Özel Sayısı* (81). S(108-116).

Sever, M. (2015). Kadınlık, Annelik, Gönüllü Çocuksuzluk: Elisabeth Badinter'den Kadınlık mı Annelik mi?, Tina Miller'dan Annelik Duygusu: Mitler ve Deneyimler ve Corinne Maier'den No Kid Üzerinden Bir Karşılaştırmalı Okuma Çalışması. *Fe Dergi*, 7(2),72-86.

Sevinç, B. (2021). *Latife Tekin'in "Sevgili Arsız Ölüm" romanında öncül, ardıl ve söz dizimsel derecelendirme unsurları* (Yüksek Lisans Tezi), Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.

Tekin, L. (2008) *Sevgili Arsız Ölüm*. İstanbul: Everest Yayınları.

Tekin, L. (2009). *Berci Kristin Çöp Masalları*. İstanbul: Everest Yayınları.

Tekin, L. (2019). *Rüyalar ve Uyanışlar Defteri*. İstanbul: Can Yayınları.

Tekin, T. (2020). *Ormanda Ölüm Yokmuş*. İstanbul: Can Yayınları.

Tekin L. (2020). *Muinar*. İstanbul: Can Yayınları.

Tekin, L. (2021). *Unutma Bahçesi*. İstanbul: Can Yayınları.

Tekin, L. (2021). *Buzdan Kılıçlar*. İstanbul: Can Yayınları.

Tekin, L. (2021). *Gece Dersleri*. İstanbul: Can Yayınları.

Özer, P. (2020). *Latife Tekin Kitabı*. İstanbul: Can Yayınları.

Tuncer, C. (2017). *Anna Seghers'in seçilmiş yapıtlarında öteki ve ötekileştirme* (Doktora Tezi) Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.

Türkçe Sözlük (1998). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Ustabaş, S. (2009). Bir Kadınlık Kategorisi Olarak "Annelik", *Amargi Dergi*, (15)43.

Vincent, A. (2006). *Modern Politik İdeolojiler* (Çev. Arzu Tüfekçi). İstanbul: Paradigma Yayınları.

Welldon, E. V. (2001). *Anne: Melek mi, Yosma mı? Anneliğin İdealleştirilmesi ve Alçaltılması* (Çev. S. Kunt-Akbaş ve C. Kurultay). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Wilkinson, P. (2010). *Efsaneler ve Mitler* (Çev. Emel Lakşe). İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım.

Wolf, W. (2020). *Kendine Ait Bir Oda* (Çev. Rifka Razon). İstanbul: Toptan Kitap.

Wolyn, M. (2022). *Seninle Başlamadı Kalıtsal Aile Travmalarının Kim Olduğumuza Etkileri ve Sorunların Üstesinden Gelmenin Yolları* (Çev. Mine Madenoğlu). İstanbul: Sola Ünitass Yayınları

Yakar, A., Çoruh, B.D., Atbaş, D., Çoruh, E., Uyanık, G., Esen, M. Alımcı, S. (2020). *Ebe Yardımcılığı Mesleki Uygulamalar I*, Ankara: Salamt Basım

Yazır, E.M.H. (2011). *Kur'an-ı Kerîm Türkçe Meali* (Sad. Kahraman Yusufoglu, Haz. Selman Yusufoglu). İstanbul: Kilim Matbaacılık.

Yılmaz, T.D. (2015). Osmanlı ve Erken Cumhuriyet Dönemi Türkiye Modernleşmesinde Annelik Kurguları. *Cotigo Dergisi, Annelik Özel Sayısı* (81). S(66-90).

ÖZ GEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı, Soyadı: Evrim Demir

Eğitim Durumu:

Lisans: KAEÜ, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü.

Yüksek Lisans: KAEÜ, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yeni Türk Edebiyatı.